Proletari din toate țările, uniți-vă!

Anul X, nr. 8, joi 24 februarie 1977

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

8

Kogălniceanu și „Cîntarea României"
(Paginile 12 — 13)

Solie de prietenie și colaborare

MARȚI, 22 februarie, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu au început vizita oficială în cele cinci țări ale Africii : Mauritania, Senegal, Coasta de Fildeș, Ghana și Nigeria. Presa noastră cotidiană a publicat articole de prezentare a fiecăreia din aceste țări, în datele esențiale de ordin geografic, istoric, economic, social-politic, astfel ca să înlesnească fiecărui cetățean o cît mai adecvată cunoaștere a popoarelor respective, a luptei lor pentru eliberarea de sub jugul colonial, pentru suveranitate și independență, pentru a-și construi acea orînduire capabilă să recupereze într-un timp cît mai scurt ceea ce veacuri de impilare străină și de exploatare le-a împiedicat desfășurarea afirmării istoriei lor adevărate, năzuințele lor legitime de a se conduce după propria lor voință, de a-și făuri propriul lor destin întru civilizație și progres.

Se poate spune că în ultimul deceniu și jumătate, harta lumii s-a schimbat fundamental prin legitimitatea recunoscută la scara mondială a zeci și zeci de state africane care au dat noțiunii de „lumea a treia" o dimensiune și o perspectivă într-adevăr revoluționare, în sensul că astăzi în viața internațională, în Organizația Națiunilor Unite, în organismele acesteia, ca și în atîtea altele, Africa are o pondere tot mai crescîndă, cu o contribuție tot mai ascendentă. Civilizația și cultura africană, cu un trecut multimilenar, au încetat a mai fi considerate doar sub aspect arheologic și muzeistic, „redescoperirea Africei" afirmîndu-se astăzi ca una din componentele progresului în științele umane prin cunoașterea directă a însăși prezenței acestei lumi în ceea ce are ea atît de original, atît de specific și, ca atare, ca unul din generatoarele de propășire ale omenirii în actuala etapă a îmbogățirii și rodirii geniului uman. Revoluția tehnico-științifică va stimula prin ea însăși acest proces — pe cît de vast ca întindere, pe atît de profund în substanța lui.

Economicește — oricît de nemiloasă a fost exploatarea colonială — Africa păstrează încă uriașe rezerve de materii prime, din cele mai variate și din cele mai prețioase, după cum din punct de vedere social-uman ea reprezintă un potențial urias, cu o perspectivă demografică din cele mai viguroase, cu o capacitate de muncă-utilă din cele mai dinamice, cu o prospețime energetică pe care tocmai tinerețea atîtor zeci de noi state intrate pe arena istoriei o inspiră și o concretizează.

Politicește — cu atît mai mult asumarea propriei renașteri conferă Africei contemporane, prin zecile de state ce o compun și o afirmă, o personalitate activă în toate sectoarele vieții internaționale, ca o pîrghie din cele mai puternice în lupta generală împotriva imperialismului, în adîncirea modificării raportului de forțe în favoarea omenirii progresiste, în frunte cu statele socialiste, cu toate țările în curs de dezvoltare de pe celelalte continente, aflate într-un profund proces de asumare deplină a responsabilităților implicate în legitățile suveranității și independenței economice și politice.

Ca atare, România socialistă a afirmat și dezvoltat ca o constantă fundamentală a politicii sale externe promovarea continuă a relațiilor sale de prietenie și colaborare cu țările și popoarele continentului african. Dacă în 1950, România avea relații diplomatice doar cu o singură țară de pe acest continent, cu Egiptul, — astăzi, în 1977, aria acestor relații numără 46 de state, și această dinamică se datorește faptului că inițiativele respective s-au afirmat pe măsura însuși ritmului cu care noile state africane au pășit pe calea independenței lor naționale. Un factor de preponderentă importanță în promovarea continuă a acestor relații l-au constituit întîlnirile și convorbirile, vizitele reciproce de prietenie, contactele bilaterale și în cadrul general al vieții internaționale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu cu șefii de state africane, declarațiile solemne comune, acordurile guvernamentale, instrumentele de cooperare în domeniile economic, tehnico-științific, cultural. Indicele de prestigiu al politicii externe a României, ca factor activ pe eșichierul mondial pentru promovarea principiilor de suveranitate și independență, pentru o nouă ordine economică în lume, pentru lichidarea fenomenului subdezvoltării, pentru instaurarea unor raporturi interstatale echitabile, pentru o nouă etică a dezvoltării colaborării și a consolidării păcii, — iată tot atîtea atribute și coordonate definitorii ale unei concepții, ale unei activități din cele mai constructive. E ceea ce, între altele, explică intrarea României în „Grupul celor 77" și participarea ei cu statut de invitată la Conferința de la Colombo a țărilor nealiniate.

Actuala solie de colaborare și de prietenie în cele 5 țări africane va afirma și va îmbogăți, deci, cu atît mai pregnant această politică de solidaritate militantă și de colaborare rodnică între țara noastră și țările Africei. De aici și manifestarea vie a sentimentelor de stimă și înaltă prețuire cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu au fost întîmpinați în Mauritania. Așa precum vor fi întîmpinați și în celelalte patru state ale prezentului itinerar african.

Spre bucuria și mîndria noastră, a tuturor, în lumina acestei calde primăveri.

„România literară"

Prima etapă a noului itinerar de prietenie și colaborare pe continentul african : președintele Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, întîmpinați cu deosebită cordialitate, pe aeroportul din Nouadhibou, de către președintele Republicii Islamice Mauritania, Moktar Ould Daddah

DIN COPILĂRIE

A FOST o iarnă grea, în toată lumea. La noi, temperată. Ba chiar mai puțin dură decît au apucat anotimpurile cele vechi, bunii și străbunii, cînd nu li se mai topea chiciura din mustăți și crăpau pietrele de ger.

Dar nu știu de ce, calamitățile naturale nu mai apar oamenilor atît de înspăimîntătoare, încît o nouă biblie a lumii moderne să rescrie istoria potopului. După războaie și neliniști și neistovitele hărțuieli care zguduie necontenit nervii planetei, oamenii vor tihnă, vor să fie lăsați să muncească și să trăiască în pace. Singura și cea mai primejdioasă bătălie pe care o duc și nu vor s-o mai ducă este a oamenilor cu oamenii, pentru cauze fără glorie, pentru cauze compromise încă din antichitate, pentru interese de trib, de clan, de grup ; căci nimeni nu vrea să mai accepte minciuna politică și nedreptatea socială.

În aceste condiții, una din preocupările primordiale ale societății este, de la o vreme, în toată lumea, restabilirea valorilor morale ale relațiilor dintre oameni : cinstea, adevărul, justiția.

După toate traumatismele prin care l-au purtat evenimentele ultimei jumătăți de veac, omul se îndreaptă cu o profundă speranță spre valorile îndelung verificate ale bunei sale convieţuiri cu semenii lui, vrea să se bizuie pe încredere, pe cuvîntul dat, pe această calmă și puternică legătură care ar trebui să poarte numele de omenie.

Un număr enorm de tineri din lumea întreagă, tot mai mulți, cer cu insistență tuturor forurilor guvernamentale și neguvernamentale, apărarea dreptului lor la încredere și omenie, la certitudine și stabilitate.

Aceasta nu se poate totuși obține doar prin legi și regulamente, oricît de capabil și neprihănit ar fi aparatul legislativ și executiv al acelor state. Aici e vorba și de năravul din fire al oamenilor, care, în anume cazuri, nici n-are lecuire. Aici e vorba de un efort îndelungat și unanim de educație, emulat printr-un sistem de recompensă și pedeapsă rezonabilă și la vreme, încă din anii fragezi ai copilăriei.

Dacă cerînd adultului înrăit de viață, să asculte poruncile morale milenare : „să nu minți", „să nu furi", „să nu ucizi", societatea nu obține totdeauna urmările dorite ; aceleași porunci, aplicate cu strășnicie universului moral al copilului, — în familie și la școală, — vor conduce la început la diminuarea delincvenței juvenile, apoi la însănătoșirea vieții sociale în marile ei colectivități, în toate domeniile de existență și activitate.

În concluzie, imperativul pledoariei pentru școala elementară a omeniei, obligatorie în relațiile cu cea mai tînără generație a țării. Copilul trebuie să știe că face rău dacă e lacom și leneș, dacă minte și fură, dacă e crud și brutal, dacă chinuiește animalele, dacă nu respectă munca altuia, dacă nu-și iubește și ajută părinții și dacă se răsfață în huzur cînd altul suferă. O, dar sînt atît de multe de adăugat pe lista „școlii elementare a omeniei", care ne-ar asigura că, în viitor, vom putea avea mai puțini concetățeni pe fapta și cuvîntul cărora nu te poți bizui.

Să nu minți, să nu furi, să nu ucizi ! Care din legile lumii acesteia nu conține, în adîncul conceptelor ei, acest apel multimilenar ? Cu toate acestea, răul diabolic persevereazǎ, ajutat de aliatul său Nr. 1 : neomenia, inamicul public numărul unu, încă din copilărie.

Contra lui, să coalizăm pedagogia, etica și estetica. Și negreșit poezia.

De aici și adînca, sincera satisfacție cu care a fost primită indicația expresă a șefului statului, la Consfătuirea pe țară a unităților de control al oamenilor muncii, care sublinia cît este de necesar „ca toate mijloacele noastre de informare — presa, radioteleviziunea — să acorde o atenție sporită combaterii unor stări de lucruri negative, promovării mentalităților și concepțiilor noi despre lume și viață, a relațiilor dintre oameni bazate pe cinste, dreptate, întrajutorare, pe muncă și omenie".

Mihnea Gheorghiu

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivaşcu. Redactor şef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie : Roger Câmpeanu

Din 7 în 7 zile

Vizita tovarăşului Nicolae Ceauşescu în Republica Islamică Mauritania

DATORITĂ mijloacelor moderne de comunicare, presa scrisă şi radio-televizată ne-a adus ieri primele ştiri şi imagini asupra vizitei tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi a tovarăşei Elena Ceauşescu în Republica Islamică Mauritania. Primirea atît de călduroasă făcută înalţilor oaspeţi români pe aeroportul Nouadhibou, unde au fost întîmpinaţi de preşedintele Moktar Ould Daddah şi doamna Marieme Daddah, convorbirile oficiale care au început după sosire şi dineul de marţi seara au marcat din prima zi atmosfera caldă, prietenească a vizitei.

Se ştie că România socialistă a fost printre primele ţări care au salutat proclamarea independenţei Republicii Islamice Mauritania, cele două state stabilind relaţii diplomatice la nivel de ambasadă la 15 ianuarie 1965. În 1974, la invitaţia preşedintelui Nicolae Ceauşescu, preşedintele Moktar Ould Daddah ne-a vizitat ţara, cu care prilej a fost semnată Declaraţia solemnă comună, Acordul de cooperare economică şi tehnică, Protocolul de colaborare între Partidul Comunist Român şi Partidul Poporului din Mauritania şi alte documente oficiale, marcînd astfel rezultatele rodnice ale întîlnirii la cel mai înalt nivel şi, totodată, perspectiva bună a dezvoltării unei strînse cooperări pe termen lung între cele două ţări în domeniile minier, siderurgic, metalurgic, al agriculturii, industriei alimentare, precum şi a unei rodnice colaborări în domeniile învăţămîntului, ştiinţei şi culturii. Evocînd rezultatele „eforturilor depuse de cele două ţări timp de peste 12 ani pentru a da cooperării lor o strălucire pe măsura prieteniei ce leagă cele două popoare", ziarul „Ach Chaab" îşi intitula editorialul său de marţi O vizită care va însemna mult, iar într-un articol intitulat Independenţa naţională, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne ale altor state — iată politica României, acelaşi ziar scria : „Cunoscînd ca însăşi oprimarea străină timp de secole, România nutreşte o profundă simpatie faţă de ţările care au scuturat de curînd jugul colonial, cum este Mauritania, şi ajută popoarele acestora pentru a se dezvolta liber şi independent. Lărgirea contactelor, a colaborării şi cooperării cu aceste state este urmărită cu consecvenţă de România, cu convingerea că aceasta este în avantajul reciproc al părţilor, în interesul general al păcii şi cooperării internaţionale". Ca atare, conchidea ziarul, vizita actuală, dînd un nou impuls relaţiilor bilaterale, „va însemna mult în viitorul luminos al celor două popoare". Cu prilejul vizitei oficiale a preşedintelui României, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, şi a tovarăşei Elena Ceauşescu, Radiodifuziunea din Nouakchott a consacrat o emisiune specială prezentării industriei, economiei, culturii şi frumuseţilor naturale ale României, iar o reuşită „săptămînă a culturii române" a cuprins o gală de filme, programe artistice şi spectacole folclorice ale ansamblului „Coroana Carpaţilor", două expoziţii de imagini din România, organizate în sălile Muzeului naţional al Mauritaniei, înlesnind publicului din această ţară formarea unei impresii mai bogate despre realizările, arta şi cultura poporului român.

Tur de orizont

LA GENEVA, la Palatul Naţiunilor, au început lucrările celei de a V-a reuniuni internaţionale a consilierilor guvernamentali din ţările membre ale Comisiei economice a O.N.U. pentru Europa. Obiectul conferinţei : dezbaterea aspectelor complexe privind protecţia mediului înconjurător. LA KINSHASA, o reuniune, la nivel de experţi, a Comisiei economice a O.N.U. pentru Africa a discutat măsuri menite a stimula producţia de alimente în Africa, prin utilizarea creditelor Fondului internaţional de dezvoltare a agriculturii pe acest continent. LA AMMAN au început marţi convorbiri iordano-palestiniene, în sfera problemei esenţiale — a participării O.E.P. la viitoarele negocieri de pace de la Geneva. LA CAIRO, ministrul de Externe al Franţei, Louis de Guiringaud, după ce a fost primit de preşedintele Anwar El Sadat, căruia i-a remis un mesaj din partea preşedintelui Valéry Giscard d'Estaing, a apreciat, într-o declaraţie făcută presei, că 1977 se prezintă ca anul cel mai favorabil de pînă acum pentru soluţionarea conflictului din Orientul Apropiat. LA MADRID, Partidul Comunist Spaniol a dat publicităţii listele de candidaţi pentru alegerile legislative generale. Preşedintele partidului, Dolores Ibarruri, se află în fruntea listei electorale din capitala Spaniei, iar secretarul general al partidului, Santiago Carrillo, va candida la Sevilla din Andalusia şi în provincia Asturia. LA NEW YORK, un studiu al Consiliului Economic şi Social al O.N.U. relevă că, în 1976, totalul cheltuielilor militare în întreaga lume a atins cifra-record de 388 miliarde dolari, reprezentînd 5,7 la sută din volumul global al producţiei mondiale. ÎN ITALIA, universităţile din Roma, Milano, Palermo, Bologna, Torino, Florenţa şi Neapole sînt în plină agitaţie, şi amfiteatrele şi sălile de cursuri fiind ocupate de studenţi ca manifestare împotriva lipsei oricărei perspective privind asigurarea unui loc de muncă după terminarea studiilor. ÎN S.U.A., şomajul privind tineretul a atins cifra de 1,7 milioane, altfel spus, fiecare a cincea persoană din totalul celor 9 milioane de tineri de pe piaţa muncii negăsind de lucru.

Cronicar

Viaţa literară

Asociaţiile scriitorilor

Cluj-Napoca

● La manifestările organizate în cadrul „Lunii cărţii la sate" şi al Festivalului naţional „Cîntarea României" au participat **Maria Baciu, Doina Cetea, Bazil Gruia, Janky Bela, Teohar Mihadaş, Adrian Popescu şi Dan Rebreanu** în comuna Apahida, judeţul Cluj ; **Kontos Szabo Zoltan, Szabo Istvan şi Vassarely Geza** la Liceul „Unirea" din Braşov şi în oraşul Tîrgu Secuiesc, judeţul Harghita ; **Ion Arcoş, Doina Cetea, Negoiţă Irimie, Miko Ervin şi Dan Rebreanu** la Clubul „Femina" din Cluj-Napoca.

Iaşi

● În cadrul amplelor manifestări prilejuite de Festivalul naţional „Cîntarea României" au participat la şezători literare, dezbateri, întîlniri cu cititorii, membri ai Asociaţiei scriitorilor din Iaşi : **George Lesnea, Florin Mihai Petrescu, Al. Pascu, Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi şi Horia Zilieru** la Colegiul avocaţilor din Iaşi ; **Aura Muşat, Virgil Cuţitaru, Corneliu Sturzu şi Horia Zilieru** la întîlnirile cu elevii şi cadrele didactice din comunele Băceşti şi Dumeşti din judeţul Vaslui ; **Al. Pascu** la discuţia despre „Probleme ale literaturii contemporane" purtată de elevi ai şcolii Tehnoton, Iaşi : **Haralambie Ţugui, Ion Chiriac şi Silviu Rusu** la Clubul „Centenarul Independenţei" de la întreprinderea „Moldova", la Clubul Tineretului din Tîrgu Frumos şi la Casa Tineretului din Iaşi ; **Corneliu Sturzu şi Horia Zilieru** la Întreprinderea Vinalcool din Iaşi.

În spiritul colaborării reciproce

● Săptămîna trecută, **Ion Hobana**, secretar al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, şi **Renate Drenkow**, membră a Prezidiului Uniunii Scriitorilor din R. D. Germană, au semnat Înţelegerea de colaborare dintre cele două uniuni pe anii 1977—1978. La festivitate au participat **Virgil Teodorescu**, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, directori de edituri, scriitori, traducători.

Au fost de faţă membri ai Ambasadei R. D. Germane la Bucureşti.

„Zilele cărţii pentru tineret"

● În cadrul „Zilelor cărţii pentru tineret", la librăria „Mihail Sadoveanu" au avut loc manifestările dedicate cărţilor tipărite de Editura Albatros. Cu acest prilej, **Mircea Sântimbreanu**, directorul editurii, a prezentat cărţile „Verde Aixa" de Horia Aramă, „Scriitori români despre limbă şi stil" de Gh. Bulgăr „Sub zodia zimbrului" de Neculai Şandru şi „Popasuri prin ţară" de Victor Tufescu.

„Luna cărţii la sate"

● În comunele Bogaţi, Priboieni, Dobreşti din judeţul Argeş au avut loc şezători literare la care au participat **Ion Bănuţă, Liviu Bratoloveanu, Constantin Nisipeanu, Ludmila Ghiţescu, Toma George Maiorescu şi Marian Stoica.**

Spectacol-dezbatere

● Marţi, 22 februarie, a avut loc un spectacol-dezbatere organizat de Teatrul Municipal „Lucia Sturdza Bulandra" şi Universitatea Bucureşti pe marginea piesei **Interviu** de Ecaterina Oproiu. Cadre didactice şi studenţi ai Universităţii au purtat un fructuos dialog cu realizatorii spectacolului.

N. I. Popa la 80 de ani

● La Asocaţia scriitorilor din Iaşi a fost sărbătorit **N. I. Popa**, figură proeminentă a învăţămîntului universitar ieşean, membru al Asociaţiei scriitorilor din Iaşi. Au luat cuvîntul **Constantin Ciopraga şi Horia Zilieru.**

Teatrul-atelier „Manuscriptum"

● Continuînd seria spectacolelor cu piese istorice puţin cunoscute, Teatrul-atelier „Manuscriptum" al Muzeului Literaturii Române prezintă, luni, 28 februarie 1977, ora 19, în Sala Studio a Teatrului „C. I. Nottara", un spectacol-coupé, format din „Răposatul postelnic" de B.P. Hasdeu şi „Cuminecătura" de G. M. Zamfirescu.

Spectacolul, regizat de **Romulus Vulpescu**, este realizat în colaborare cu actori ai Teatrului „C. I Nottara" (**Cristina Tacoi, Ruxandra Sireteanu, Mircea Anghelescu, Val Săndulescu, Ştefan Radoff, Petrică Popa, Ion Siminie, Radu Dunăreanu**) şi cu baladistul **Tudor Gheorghe.**

Poemele Patriei

● În cadrul Festivalului naţional „Cîntarea României" a avut loc în municipiul Rîmnicu Vîlcea şi în comuna Băbeni o manifestare literar-artistică intitulată „Poemele Patriei". Organizată sub egida Comitetului de cultură şi educaţie socialistă, de Centrul de îndrumare a creaţiei populare şi a mişcării artistice de masă, Biblioteca judeţeană şi Centrul de librării, manifestarea a reunit salonul creatorilor vîlceni, prefaţat de **Dragoş Vrânceanu**, şi şezătoarea „Repere ale epopeii naţionale în Vîlcea". Au participat: **Paul Anghel, Lucian Avramescu, Ilarie Hinoveanu, Ioan Lazăr, Traian Lungu, Nicolae Manolescu, Lucia Negoiţă, Octavian Nica, Felix Sima, Cornel Sorescu, Sabin Ştefănuţă, George Ţărnea, Malvina Urşianu, Gh. Voica, Dan Zamfirescu** ş.a.

Întîlniri cu cititorii

● **Şerban Cioculescu** la Biblioteca Centrală Universitară, unde a conferenţiat despre „Dinicu Golescu, cărturar şi scriitor patriot iluminist"; **Corina Cristea, N. Crevedia, Laurenţiu Fulga, Ionel Neamţu, Petre Paulescu, Virgina Şerbănescu**, la Cenaclul „Tudor Vianu" din Capitală ; **Virgil Carianopol şi Octav Sargeţiu** la Teatrul „Ion Creangă" ; **Ion Beldeanu**, la librăria „Ciprian Porumbescu" din Suceava ; **Dumitru Almaş, Virgil Carianopol, Florin Costinescu, Stelian Păun, Viorel Cosma, I.C. Ştefan, C. Răducanu, Gh. Băjenaru** cu membrii cenaclului literar al elevilor din comuna Brăneşti ; **Barbu Alexandru Emandi** la Centrul de perfecţionare a cadrelor din Ministerul Turismului ; **Liviu Bratoloveanu, Ion Th. Ilea, Teodor Maricaru şi D.C. Mazilu**, la Liceul C.F.R. Industrial Bucureşti, în cadrul manifestărilor prilejuite de „Ziua ceferistului" ; **Al. Gheorghiu Pogoneşti**, la Biblioteca „Odobescu" şi la Întreprinderea de nutreţuri şi furaje concentrate din comuna Bragadiru, judeţul Ilfov ; **Vasile Netea**, la Casa de cultură a sectorului 6 şi la I.M.M.R. „Griviţa Roşie" ; **M. N. Rusu**, la manifestarea consacrată bicentenarului lui Dinicu Golescu organizată de Salonul literar-artistic „Comentar" de pe lîngă Casa de cultură a sectorului 4 ; **Andrei Ciurunga, Viniciu Gafiţa, Vera Hudici, Ion Sofia Manolescu, Traian Reu şi A. Senoghen**, în comuna Luncaviţa, judeţul Tulcea; **Radu Cârneci, George Chirilă, Florin Costinescu şi Laurenţiu Ulici**, în municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej şi comuna Gura Văii, judeţul Bacău ; **Ion Larian Postolache, Petre Sălcudeanu şi Octav Sargeţiu**, în comuna Otopeni, judeţul Ilfov ; **Mihai Roman** la Liceul Nicolae Bălcescu din Capitală.

„Echinox"

■ Sumarul bogat (nr. 1, ianuarie 1977) al acestei „reviste studenţeşti de cultură" prilejuieşte, şi de această dată, satisfacţia lectorului : o activă prezenţă în viaţa literară, socială şi politică a României, o matură comentare a fenomenului literar şi artistic. Revista publică literatură de bună calitate : versuri, în primul rînd (Ion Urcan, Aurel Rău, Vasile Igna, Dinu Flămând, Ion Mircea — reluăm din versurile acestui discret poet : „Iar tu erai floarea de tunet, / plăsmuită uşor / de songurile aducerii aminte. / Iar tu cine erai ? / Fulgerul sferic, la intrarea-n / cătun, condus cu măştile sacre, / alungat cu tobele / mari şi din nou aromit / cu beţigaşe de platină. // Iar tu erai hipnoza răcoroasă, căsătorită cu mistralul în zori / şi tu erai în pînza cu Păsărarul uşiţa, brusc dată la perete / să vezi într-o secundă de pe ţigla încinsă a oglinzii cătunul, delfinariile şi lămiiţa / imaginară, cum a înflorit, lămiiţa. // Iar tu erai clopotul de pînză, fără un sunet / şi clinchetul mai dulce din cheile instinctului / şi tot tu erai cineparul adormit în cenuşa radioactivă, / prin somn avertizat deasupra golfului / insulei Kyushu (nicicînd de tine văzut)" — Ion Pop, Adrian Popescu, Aurel Şorobetea, Virgil Mihai, Cezar Ivănescu, Werner Söllner, Klaus Hensel şi Balla Zsofia), proză (Eugen Uricaru) şi dramaturgie (Mircea Ghiţescu). Se alătură dezbaterea competentă a unor probleme filosofico-sociologice contemporane, traducerile (semnate de Edith Konradt) din literatura străină.

r.e.d.

Semnal

■ **Cecilia Dincetate — LARII ZILELOR.** Reprezentative pentru puterea de sugerare lirică a autoarei (debutantă, în 1974, cu **Oameni şi cer**) ni se par versurile de inspiraţie patriotică din **Ţară, dor însetat** : „Ţară, ctitorie-ndelungă dintr-o iubire, / şir nesfîrşit de voievozi cu inul străiucit pe trup / cumpănind dinspre cerul din dreapta şi stînga / lutul şi iarba, incoronate de munţi ; / şi mîinile noastre / din mîinile lor, cerul închid în arcul mioarei. // Ţară, dor însetat dintr-un simbur. / slobode plaiuri şi aprige cuiburi în rădăcini / gîntă-lumină urcă doinind, iar rănile vin să se-astupe ; / sîntem păsările pămîntului ce se asază-mprejur / falnic zbor să clădească, măiastrele coloane / supuse". **(Editura Cartea Românească, 92 p., 6 lei, 500 ex.).**

● **Silviu Rusu — PĂMÎNTUL DIN FRUNZE.** Cităm, din versurile egale ale volumului, **Piinea** : „Dar mă întreabă / cineva mereu / cum va fi atunci / cînd ruperea piinii / se va sfîrşi / cînd fără de veste / grîul se va retrage încet în noi / unde îl vom cultiva / cu poeme ale cunoaşterii // oricum, neliniştea veacului / e mai mare / decît a copiilor / cînd nu mai găsesc în pod / vechiul cal de lemn". **(Editura Junimea, 58 p., 7,75 lei, 715 ex.).**

● **Victor Ernest Masek — ARTA, O IPOSTAZĂ A LIBERTĂŢII.** Abordînd subiectul dintr-o perspectivă ce „constă în aceea că libertatea nu mai este privită ca o entitate metafizică abstractă, prezentă mai mult sau mai puţin difuz în diferitele forme de manifestare umană, esenţa ei nefiind niciodată deplin sesizabilă şi definibilă ca atare, ci în mod funcţional, ca metodă, criteriu şi scop al acţiunii", autorul îşi împarte eseul în **Libertatea în perspectiva raportului artă-societate** şi **Libertatea în perspectivă estetică.** **(Editura Univers, 304 p., 10,50 lei, 2 880 ex.)**

● **Johan Huizinga — HOMO LUDENS.** Punctul de plecare al acestei **Încercări de determinare a elementului ludic al culturii**, datorate unui clasic al istoriei culturii şi filosofiei istoriei, constă în observaţia că „Atunci cînd noi, oamenii, n-am mai părut a fi atît de deştepţi pe cît se crezuse într-o epocă mai fericită, care profesa cultul Raţiunii, speciei noastre i s-a dat, pe lîngă denumirea de **homo sapiens**, şi aceea de **homo faber**, omul faur. [...] Am impresia că **homo ludens**, omul care se joacă, indică o funcţie la fel de esenţială ca şi cea de faur şi că merită un loc lîngă termenul de **homo faber**. [...] Jocul este considerat aici ca un fenomen de cultură, [...] şi este tratat cu mijloacele unei gîndiri proprii ştiinţei culturii". Eseul, prefaţat de Gabriel Liiceanu, este tradus de H. R. Radian. **(Editura Univers, 336 p., 11 lei, 5530 ex.).**

LECTOR

● **ERATĂ** la numărul precedent, pag. 1, în citatul din col. 2, apărut incomplet, în ultima parte a celei de a doua fraze. Deci : „Investigată la toate nivelurile, cu mijloacele cele mai noi ale criticii moderne, arătînd uimirii noastre un uriaş sistem de conotaţii care înfăţişează viaţa omului şi a cosmosului în imagini arhetipale, de valoare universală şi în sonuri care dau limbii române vocaţia expresivă a limbilor sacre, opera eminesciană devine obiect de sinteze care o prind ca pe o verigă în marele lanţ neîntrerupt al istoriei culturii naţionale". (Cf. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, **Eminescu, cultură şi creaţie**, pag. 300).

Autoritatea criticii

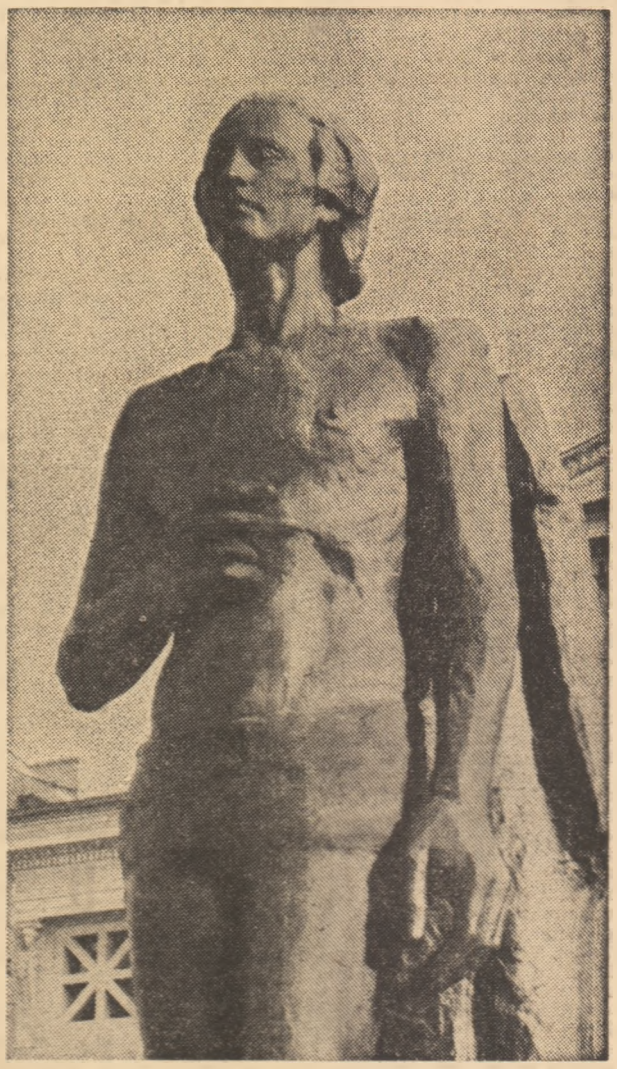

ŞI LA NOI şi prin alte părţi se discută mult despre critică; criticii înşişi, dar şi scriitorii, şi publicul întreprind cu fervoare ceea ce încă acum un secol şi mai bine Alecu Russo numise *critica criticii*; acest lucru a creat unora sentimentul că asistăm, în prezent, la hipertrofierea unei activităţi ce s-ar fi abătut prea mult de la rostul ei esenţial: discutarea literaturii, deci a prozei, a poeziei, a teatrului, a acelor genuri care sînt, în reprezentarea tradiţională, expresii tipice ale *creaţiei*. Dar conceptele au evoluat şi astăzi critica pretinde la rîndul ei statutul de activitate creatoare, din moment ce produce texte care pot vieţui şi independent de obiectul lor, iar cîteodată chiar supravieţuiesc acestuia. Într-adevăr, comentarii ale marilor critici care au avut ca punct de plecare produse literare minore, repede perimabile sau de-a dreptul eşuate, trăiesc şi astăzi prin însuşiri care ţin de calitatea şi forţa argumentării critice, prin expresivitatea stilului intelectual şi puterea de generalizare, prin talentul, în fine, investit în elaborarea lor. E inutil să mai venim cu exemple, fiindcă sînt nenumărate în opera oricărui critic important, începînd, la noi, cu Titu Maiorescu şi sfîrşind cu oricare din cei de azi.

Dar pentru că a obţinut dreptul să fie considerată o componentă a literaturii şi nu o instanţă ce acţionează din afara acesteia, o componentă, desigur, cu statute specifice, critica se vede ea însăşi supusă rigorilor spiritului critic, judecăţilor valorizatoare, asemenea oricărui alt produs al unei activităţi de creaţie. Aş spune chiar că a încuraja critica criticii este un fapt ce dovedeşte maturitatea şi vigoarea unei culturi, capacităţile de autoevaluare lucidă, un semn de forţă şi o probă că spiritul critic nu se exercită protecţionist, nu discriminează, ci se extinde asupra tuturor formelor de manifestare intelectuală, neocolind nici critica.

Prin critica criticii sporeşte autoritatea criticii înseşi pentru că ea face dovada supunerii la acelaşi tratament cu tot restul literaturii. Nu se sustrage asadar acţiunii spiritului critic, şi procedînd astfel dă impuls controverselor literare, înfruntărilor de poziţii, polemicilor de idei. Climatul creaţiei se virilizează, cei care scriu învăţînd să se deprindă cu ideea că ceea ce afirmă este normal să întîlnească şi opoziţii, deschis şi energic exprimate.

Critica criticii desigur că nu e practicată numai de critici, dar şi de oricare scriitor ce se simte îndemnat să formuleze un punct de vedere propriu faţă de concepţia unui critic, să o nuanţeze sau să o rectifice, şi chiar să o respingă în întregime. *Contre Sainte-Beuve* a lui Proust rămîne o scriere de referinţă pentru această categorie, materializînd atitudinea unui scriitor care opune metodei unui critic, sistemului său de valorizare, propria sa optică literară. Şi o face nu în aspecte ce i-ar fi vizat creaţia proprie, ci din perspectiva mai înaltă a unui mod nou de înţelegere a literaturii, ridicînd aşadar, cum am zice azi, obiecţii de principiu marelui critic, faţă de ale cărui judecăţi se delimitează.

DAR EXISTĂ şi o falsă critică a criticii, gălăgioasă şi sterilă, cultivată de autori care după ce au adunat, de-a lungul anilor, resentimente faţă de critică pentru că aceasta le-a calificat neizbutirile literare drept ceea ce sînt, sau i-a ignorat, găsesc cu cale să se „afirme" organizînd campanii de pedepsire ce-şi iau un aer justiţiar. Procedînd prin citări manevrate, prin deturnări de sensuri, prin false atribuiri de opinii, încearcă să acumuleze probe pentru a dovedi precaritatea criticii, labilitatea şi lipsa de criterii cu care aceasta ar fi operat şi operează. Urmărim şi astăzi asemenea „procese" alimentate artificial, zgomotoase şi nedumeritoare pentru cei neavizaţi, alt efect neavînd decît acela că desfigurează şi compromit o atît de necesară şi în totul oportună îndeletnicire: critica criticii. Pentru că în fond, spuneam şi altădată, autoritatea unui critic, a criticii în genere, nu poate fi compromisă de atacurile de acest fel, oricît de abil dirijate şi oricît de multe ar fi. Unui critic autoritatea nu i se poate conferi din afară şi nici lua. Şi-o cîştigă prin el însuşi, prin ce afirmă, prin ce promovează şi prin ce respinge, iar de este să o piardă, motivul e de aflat numai şi numai în scrisul său. Autoritatea criticului, atunci cînd şi-a cucerit-o, este un bun întreţinut de încrederea cititorilor săi, a acelor cititori, cei mai mulţi, care-l urmăresc cu onestitate şi inteligenţă, indiferenţi la dedesubturile cancaniere ale vieţii literare.

ASTFEL stînd lucrurile nu cred totuşi că este de îmbrăţişat poziţia reculegerii împăcate cu ce s-a realizat pînă acum în consolidarea autorităţii criticii. Un spirit mai activ şi un efort mai susţinut de solidarizare în jurul valorilor se impun cu necesitate, spre a răspunde într-adevăr, eficient şi pe măsură, unor comandamente mari ale prezentului. Autoritatea criticii se va întări şi va creşte dacă toate forţele de care dispune se vor simţi angajate în susţinerea tuturor valorilor autentice, în promovarea acelor opere şi tendinţe artistice care exprimă, inspirat şi îndrăzneţ, ideile mari ale momentului nostru, spiritul său unic, imaginea complexă a vieţii noastre socialiste, adevărurile ei. Literatura română a ultimilor treizeci de ani a făcut dovada bogăţiei de talente, a dat opere ce vor rămîne, a impus un stil de creaţie ale cărui dimensiuni urmează încă să fie enumerate şi descrise în lucrări de exegeză, raportate la tradiţie şi înscrise în perspectiva evoluţiei viitoare. Nici creaţia „ultimei ore" literare nu se înfăţişează altfel, cu toate umbrele ce-i mai tulbură încă imaginea, cu toate scăderile ce-i pot fi imputate, însufleţită cum este de un impetuos instinct al afirmării, poate prea debordant cîteodată, pasionată totuşi să depună cea mai convingătoare mărturie despre epoca ce-i hrăneşte fiinţa.

DAR un singur critic, oricît de mare, n-ar putea să ducă la capăt, numai el, misiuni ce implică desfăşurarea pe fronturi vaste, să răsfrîngă infinitatea de forme literare ce-l asaltează, să cearnă totul, să aleagă, în fine, cele mai potrivite drumuri de înaintare în viitor. Extraordinara epocă de creaţie dintre cele două războaie şi-a configurat profilul şi şi-a impus personalităţile prin acţiunea conjugată a mai multor critici, fie ei de orientări şi de gusturi estetice deosebite, dar lucrînd fiecare într-un sens care era al impunerii valorilor reprezentative. Din perspectiva aceasta ei ne apar solidari în acţiunea lor chiar şi atunci cînd au polemizat, fiindcă dincolo de adversităţile de moment, dincolo de atîtea deosebiri de sensibilitate şi formaţie, dincolo şi pe deasupra acestora simţim cum se alegea un sens convergent al manifestării lor: acela de a susţine cauza literaturii române, destinele culturii noastre. Pompiliu Constantinescu a gîndit în acest spirit şi a spus-o memorabil într-un text pînă de curînd necunoscut (publicat în volumul *Caleidoscop* din 1974). Iată ce scria el: „Este un corp de critici care se succed, în timp, sau se manifestă simultan, după hazardul istoriei; fiecare critic continuă, corectează, contestă sau conspectează pe altul de mai-nainte; corporaţia este spirituală şi tradiţia este a valorilor, a tuturor valorilor unei literaturi, naţională în toate articulaţiile ei, în toate valorile mari, în tot spiritul ei unduios şi valabil. De la cronicari la Arghezi şi la zi, un critic trebuie să guste, să valorifice tot. O vastă conştiinţă critică trebuie să posede toată literatura".

Dezideratul e de actualitate impunînd criticii, tuturor criticilor care-şi onorează vocaţia şi înţeleg misiunea, o conştiinţă a convergenţei în acţiune. Pentru că resimţim încă acest neajuns: restrîngerea criticilor noştri, chiar şi a celor mai importanţi, la activităţi parcelate şi paralele, bine slujite de foarte multe ori, dar fără a da senzaţia participării solidare, prin consens exprimat ori nu, la acţiuni ce ar implica acel spirit de continuitate şi „corporaţie spirituală" evocat de Pompiliu Constantinescu. Cum poate fi realizat? Desigur că nu prin menajări reciproce, prin renunţare la polemici, prin conveniri mutuale care toate ar fi o abdicare de la însuşi spiritul critic. Dar printr-un mai pronunţat sentiment al perceperii întregului, în ce scrie critica, printr-o mai energică deschidere de orizont, printr-o mai limpede înţelegere a faptului că sprijinind un scriitor talentat, o operă bună, o tendinţă socotită fertilă, un critic nu slujeşte doar pe acel scriitor, acea operă, acea tendinţă, dar cauza întregii literaturi contemporane, a întregii culturi naţionale.

G. Dimisianu

Ca să te laud...

Ca să te laud ajunge un singur vers:
Prin gura ta mă sărută întregul univers.

Geo Bogza

Implicațiile sociale ale valorii literare

CREAȚIA literară, după cum prea bine se știe, își găsește identitatea ca purtătoare a valorii estetice. Aceasta nu e însă izolată, ci concrescută cu valori de altă natură (teoretice, etice, sociale etc.) într-o compoziție complexă ce oglindește însă complexitatea esenței umane. Condiția **sine qua non** este integrarea acestor elemente prin factorul estetic, specific operei artistice, în absența sau în relativizarea căruia opera se alienează. Valoarea estetică reprezintă așadar condiția de existență a producției literare viabile, principiul său intim de structurare și coerență. Opera nu e doar prezență ontică, ci și semnificație axiologică. Conștiința umană o modelează conform propriilor sale impulsuri și necesități, astfel încît nu mai avem a face cu un obiect neutral-natural, ci cu un depozit de semnificații, cu o rețea de determinări, după cum observă Gaetan Picon : „Opera nu e numai acest astru închis în el însuși, acest bloc nocturn și strălucitor a cărui lumină orbește și totodată uimește. Ireductibilă la conștiință, opera dialoghează totuși cu conștiința. Ea ne caută privirile, iar privirile noastre nu pot s-o descopere fără s-o interogheze. Opera nu există ca un lucru din natură, ci ca o valoare pentru spirit : pe un plan în care ceea ce ea aduce dialoghează cu ceea ce i se cere, în care ceea ce ea impune se măsoară cu ceea ce-i este impus". Ne propunem, în prezentele însemnări, a schița cîteva implicații sociale ale operei literare, pornind chiar de la natura sa ireductibilă, estetică.

Dacă noțiunea de valoare însăși reprezintă o tensiune a intențiilor, dorințelor, idealurilor, este evident că procesul de constituire și de ratificare a valorilor literare se situează pe o scară socială. Obiectivitatea de tip social a valorii estetice constă în împrejurarea că ea exprimă unitatea dialectică dintre autonom și heteronom, fapt subliniat și de către Tudor Vianu, materia operei de artă fiind în orice moment permeabilă la valori de alte tipuri, așa cum am amintit. Valoarea estetică ilustrează inevitabil un raport între subiectul care consimte valoarea și obiectul valorizat. Caracterul social al acestei relații este evident, deoarece actul de valorizare îmbrățișează acele obiecte care prin natura lor se dovedesc capabile a satisface aspirațiile și necesitățile umane istoricește și socialmente condiționate de practică. Valorizarea în artă (act ce se înscrie la treapta conștiinței sociale, spre deosebire de actul de preferință care se manifestă la nivelul conștiinței individuale) implică, după cum ne arată axiologia marxist-leninistă, nu numai criterii estetice, dar și extraestetice, derivînd din viziunea de ansamblu a culturii. Accesibilitatea, importanța, succesul sau insuccesul creațiilor sînt cîteva coordonate ale oricărei preocupări de a stabili valori de artă. Prin urmare, chiar gestul în aparență cel mai specializat al desemnării valorilor estetice se produce într-o atmosferă social-istorică, încadrîndu-se în sistemul său de referințe. Este adevărat că judecata estetică (în ambele sale ipostaze, judecata de gust, din care Kant a făcut factorul decisiv al sancționării estetice, precum și judecata de valoare care are loc la nivelul generalizator, ideologic al conștiinței estetice) are un caracter variabil, în funcție de conștiința estetică emitentă (chiar dacă și aceasta exprimă, direct sau indirect, un anume context cultural). Dar antinomia dintre caracterul normativ al judecății estetice și caracterul său imprevizibil individualizant se reduce considerabil, dacă ne referim la faptul că obiectul estetic are un grad de autonomie, o obiectivitate pe baza căreia se poate contracta raportul de valorizare, iar pe de altă parte la relativa stabilitate a idealului estetic, al unei epoci sau grupări, capabil a diminua fluctuațiile spontaneității gustului, teoretic infinite.

O CONDIȚIONARE exterioară a oricărei viziuni artistice este oferită de suma percepțiilor pe care se fundamentează, produs al educației simțurilor, în cadrul unui anume mediu : „Fiecare artă — notează în acest sens Lukács — poate să reflecte realitatea obiectivă numai în mediul ei specific, propriu (vizualitate, audibilitate, limbaj, gest). Firește — continuă el — în fiecare asemenea mediu afluează conținuturile întregii realități și sînt prelucrate de acesta conform propriei sale legități". Oricine poate observa cu ușurință că peisajul urban-industrializat actual tinde a înlocui ori măcar a retușa energic vechea ambianță idilic-naturistă ori atemporal-cosmică, că funcționalitatea, constructivitatea ergonomică s-au insinuat nu numai în formele plastice ale obiectelor care ne înconjoară, dar și în plasticitatea literară. Gramatica formelor moderne nu poate rămîne străină de funcționalitatea lor obștească ce acționează asupra sensibilității noastre. O nouă percepție a spațiului și timpului se instaurează treptat, în funcție de impactul care are loc între structurile ambientale și senzoriumul omenesc, între noile realități sociale și științifico-tehnice pe de o parte, pe de alta emotivitatea noastră tradițională. Referindu-se la „mediul omogen" care e „dimensiunea obiectivă" a experienței estetice, G. Lukács observă că „acest mediu nu este totuși o realitate obiectivă existentă în mod independent de activitatea oamenilor, ca un fapt sau o corelație din natură sau din societate, ci un principiu special de formare a obiectualităților și a legăturilor lor, **produse special** de practica oamenilor". Susținînd că „numai văzul și auzul sînt capabile să realizeze un asemenea mediu", esteticianul marxist scoate în relief factorul subiectiv configurator al unei „lumi proprii" ca „reflectare estetică a realității", deci prin medierea unor **atitudini** : „Pentru diferitele medii omogene, principiul diferențierii nu poate rezida numai în natura lumii obiectuale reproduse, ca în științe, ci **și în modurile de comportare ale subiectului uman...** În știință depinde de materialul obiectiv al naturii și al societății dacă și întrucît reflectarea științifică a acestuia îi revine, de exemplu, mediului omogen al matematicii, o însemnătate dominantă. Dacă, în schimb, o întîmplare anumită din societate urmează să fie configurată epic sau dramatic, aceasta o hotărăște, în primul rînd, **punctul de vedere al subiectului, atitudinea lui față de problemele reflectării și configurării...** Din acest unghi de vedere, mediul omogen apare mai întîi ca o îngustare a percepției lumii, ca o reproducere a elementelor ei, a formelor ei obiectuale și relaționale la ceea ce poate fi perceput din punctul de vedere al unei asemenea atitudini, și anume nu numai referitor la conținutul celor percepute și reprezentate, ci și cu privire la **modul de manifestare**".

UN ALT fenomen de o netăgăduită expansiune în actualitatea estetică e atracția **concretului**, sub forma reportajului, a biografiilor, memoriilor, colecțiilor de documente, care concurează ficțiunea, înscriind adesea enclave în genurile consacrate sau înlocuindu-le total. Trebuie să remarcăm aci mai întîi un proces mai general de „democratizare" a artei, de abolire a convențiilor, de „demitizare" și, implicit, de o mai largă deschidere înspre real. Însă nu mai puțin această „foame" a datelor existențiale imediate traduce o nervozitate a epocii plină de transformări, marcată de războaie și revoluții fără precedent, și dornică de a se contempla în simpla „informație". E o reverie aspră, precum odihna unui soldat pe patul puștii. S-a produs bineînțeles și o exacerbare a obiectualității, mai frapantă în artele plastice unde fronda antiacademică a degenerat în scandalul penuriei de semnificații (de la urinoarul înfățișat la o expoziție din 1915 de către Marcel Duchamp, pînă la obiectele incluse în compozițiile lui Rauschenberg sau Oldenburg și pînă la cele mai insolite exponate ale unor veleitari), dar înregistrîndu-se și pe planul literaturii, unde Alain Robbe-Grillet pleda astfel pentru **le nouvel roman** : „În locul universului «semnificațiilor» (psihologice, sociale, funcționale) ar trebui deci încercat să se construiască o lume mai solidă, mai imediată. Obiectele și gesturile să se impună mai întîi prin **prezența** lor și această prezență să continue apoi să domine deasupra oricărei teorii explicative care ar încerca să le închidă într-un oarecare sistem de referință sentimental, sociologic, freudian, metafizic sau altul".

Acestei dramatice încercări de a se desprinde din semnificație, acestui refuz al oricărei integrări umaniste, conținută într-un text din 1956, îi dă replica același autor, în 1968, într-un articol unde se recunoaște necesitatea unor **valori**, chiar dacă în stare născîndă : „Arta este căutarea **valorilor** care nu există încă... descoperirea unei lumi care nu există încă, nu explicarea unei lumi care există deja, închisă și terminată, ci descoperirea unei lumi care trebuie abia făcută...". În afara unui statut axiologic arta își pierde semnificația, se anihilează. Chiar dacă utilizăm o „noțiune mai articulată a conceptului de formă", după cum se exprimă Umberto Eco, chiar dacă adaptăm într-o foarte largă măsură reflecția asupra artei la evoluția artei înseși, nu putem nega decît formele închistate, direcția univocă, iar nu valoarea estetică proteiformă, bizuită pe conotațiile care fac posibilă polisemia.

Valoarea estetică este garanția artei în imanența sa și totodată suportul funcției sale sociale. Conceptul de valoare reprezintă un instrument indispensabil al oricărei referiri responsabile la literatură, după cum remarcă, în termeni categorici, Wellek și Warren : „Însuși faptul recunoașterii unei anumite structuri drept «operă literară» implică o judecată de valoare. Eroarea fenomenologiei pure constă în aceea că socotește posibilă o asemenea disociere, că socotește că valorile sînt suprapuse structurii, că ele nu sînt inerente structurii... Rădăcina greșelii se găsește, desigur, în concepția fenomenologilor despre o ordine eternă, atemporală, a «esențelor» căreia mai tîrziu i se adaugă individualizări empirice".

Valoarea estetică, expresie a existențialului căruia îi concentrează aspirațiile, constituie certificatul literaturii, una din căile prin care, după cum afirmă Karl Marx, omul devine mereu mai „uman".

Gheorghe Grigurcu

CATUL BOGDAN : **Peisaj**
(Expoziția omagială deschisă la Muzeul „Simu")

Aramă și piatră

De obrazul tău cald și uituc degeaba apropii
oțelul sclipitor al memoriei
el numai pe mine mă crestează adînc
numai în mine deschide răni lungi, luminoase

precum se schimbă anotimpurile tot astfel și
perioadele sufletului : aramă și piatră

chiar dacă rădăcina uscată nu se mai prinde
chiar dacă iubire n-o să mai fie
în auzul tău sterp voi intona totuși
o amintire fertilă pînă la moarte.

Cum de nu știți...

Despre bietele noastre trupuri pe lîngă cele
care se ignoră
ar mai fi prea puține de adăugat
uneori mă apucă oameni buni
amețeala și spaima
cînd vă văd nepăsători călcînd pe asfalt
cum de nu știți : pasul vostru drept strîmb
ușor s-ar putea ridica în văzduh
pe invizibile trepte de oxigen și azot
dacă nu l-ar reține sufletul — ancora aceasta
de plumb.

Marius Robescu

Sub lentila criticii

O ANUME opinie, de circulaţie în unele medii, încearcă să acrediteze ideea unui fel de impas al creaţiei literare actuale. De la o vreme, se insinuează ori se afirmă la cafenea, unde tronează atotştiutorii : „n-a mai apărut o carte ca lumea". Noroc că pe cititorii fideli şi pe oamenii de meserie, adică publicul serios, asemenea aserţiuni nu-i sperie şi nu-i abate de la aprecierea exactă, obiectivă şi temeinică a realităţii. Ei ştiu că asemenea opinii au existat şi-nainte şi încă-n epocile cele mai fecunde, că se repetă aproape ciclic, ca un fel de fatalitate în evoluţia literară şi că, pînă la urmă, opinia verosimilă s-a impus prin cercetarea riguroasă, de specialitate. Devenise aproape axiomatică ideea, de pildă, că deceniul 1950—1960 a fost o perioadă de secetă, pentru literele româneşti, pentru ca astăzi, la o anumită distanţă de timp, să constatăm ceea ce atunci nu constatasem, şi anume că scriitorii români şi-au făcut datoria şi că putem enumera, astăzi, zeci de cărţi remarcabile, între care şi capodopere. Exegezele întocmite de Al. Piru, Dumitru Micu, Eugen Simion şi alţii ne pun în faţa unor fapte concludente şi încăpăţînate care probează, cu argumente solide, această situaţie.

Cei ce au senzaţia impasului sînt, uneori, oameni de cultură, scriitori şi chiar critici de consacrată autoritate care, militînd, cu decenii în urmă, pentru promovarea creaţiei contemporane lor, binemeritînd în acest sens, se lamentează după „les livres d'antan". E o dispoziţie psihologică aproape firească, oamenii îşi mai pierd entuziasmul, tocindu-şi antenele de receptare, care nu mai pot răspunde şi altor semnale decît cele exersate. Asemenea lucruri s-au petrecut totdeauna, chiar în cazul unor personalităţi eminente, de indiscutabilă abundenţă spirituală. Duiliu Zamfirescu, promotor al modernismului prin celebrul discurs academic din 1909 împotriva poporanismului, în deceniul următor devenise nereceptiv, aproape opac la noile maniere literare pe care le considera aberante, tratînd pe reprezentanţii lor drept „alienaţi mintal". Davidescu, Aderca, Minulescu, Pillat chiar, erau respinşi de venerabilul academic care declara fără reţinere, ba chiar cu o secretă emfază, că n-a înţeles multe versuri din **Balada lunii** de Horia Furtună. Şi, dacă creatorii, conform teoriei lui Maiorescu din **Poeţi şi critici**, sînt incapabili să se desprindă de subiectivism şi resping aproape funciar alte modalităţi, ne-am aştepta ca criticii să fie mai detaşaţi, după aceeaşi teorie maioresciană. Şi fără îndoială că sînt, dar aici capacitatea lor de a vibra pe registre diverse nu este infinită. Ibrăileanu, critic comprehensiv, a comentat exemplar şi cu mare entuziasm pe contemporani, dar în faţa lui Rebreanu devine sceptic; iar literatura de după război i se părea a fi în inima celei dinainte, ceea ce s-a dovedit exact contrar. Pentru că Ibrăileanu fusese mai ales criticul ultimelor două decenii ale veacului trecut.

Fără îndoială că nu tot ceea ce este nou se validează axiologic prin simpla condiţie a timpului şi este indiscutabil că rezerva unor scriitori sau critici din vechile generaţii are de atîtea ori un rol benefic de moderare a unor excese, aproape inevitabile în orice început de nou drum. Dar nu trebuie să ne aşteptăm ca vechea generaţie de critici să binecuvînteze, de la amvonul vîrstei, noile valori literare. Acesta este rostul noii critici, căci fiecărei epoci de creaţie îi corespunde o epocă de critică, ce o impune. Şi lucrurile nu se abat de la regulă nici în cazul literaturii noastre actuale care este, orice s-ar spune, afirmată, sau confirmată, de critica actuală, oricît orgoliu egocentric ar manifesta scriitorii. Marin Preda şi Eugen Barbu n-au fost comentaţi de ultima generaţie postmaioresciană, deşi în deceniul al şaselea, al apariţiei **Moromeţilor şi Groapei**, trăiau şi scriau cîţiva iluştri reprezentanţi ai acestei generaţii, ci de întîia, şi, mai ales, a doua generaţie postcălinesciană, ca să păstrăm criteriile clasificării lovinesciene. Marin Sorescu a fost, e drept, bine primit de G. Călinescu, dar a fost impus de colegii de generaţie şi apărat împotriva contestatarilor, de regulă mai vîrstnici.

VREM să spunem că impresia impasului creator, chiar dacă e întreţinută de oameni cu stagiu şi autoritate, nu se poate constitui obligatoriu într-un argument de autoritate. Cînd vine de la cafenea, cu atît mai puţin, iar cînd provine din partea detractorilor de profesie, lucrurile sînt şi mai limpezi. Fireşte, o literatură nu păşeşte mereu pe culmi, iar uneori poate chiar să prezinte momente de efectivă stagnare (care se dovedesc, nu o dată, pregătirea necesară pentru un nou salt). Este, însă, cazul actualului moment literar de la noi ? Părerea noastră este că, judecînd cu cărţile pe masă, ajungem la o concluzie contrară, cea a unei dezvoltări permanente şi temeinice. Un atare moment nu se măsoară, neapărat, prin capodopere, deşi acestea nu lipsesc, ci, prin nivelul general al scrisului, prin faptul că textele mediocre ori submediocre aproape au dispărut, alungate de nivelul general, ceea ce ne dă un puternic sentiment de siguranţă şi încredere în destinele scrisului românesc. De aceea nu este o surpriză, ci consecinţa firească a unei asemenea stări de lucruri, constatarea că astăzi la noi cărţile bune şi foarte bune apar într-un ritm cu mult superior epocilor anterioare. A apărut, de curînd, **Descîntoteca** lui Marin Sorescu, volum care este, credem, un test edificator al nivelului foarte înalt atins de acest poet atît de disputat ce-şi construieşte, fără ostentaţie, dar cu siguranţă, un destin european. A apărut **Racul** lui Al. Ivasiuc, al cărui scris, totdeauna dens, incitant, cu reflecţii de o profunzime uimitoare, pe care nu le aflăm decît la cei aleşi, asigură contururile unui destin literar puternic ce se împlineşte cu fiecare carte. Uneori consensul între public şi critica de specialitate este total, aşa cum s-a întîmplat în cazul cărţii lui Constantin Ţoiu, **Galeria cu viţă sălbatică**, de o ţinută intelectuală exemplară, al **Vînătorii regale** de D.R. Popescu, prozator puternic în linia unui realism fantastic absolut captivant, care, avem convingerea, va impune un adevărat stil în literatura noastră ; iar stilul, se ştie, este un indiciu sigur al creatorilor de rasă. Apar, la intervale scurte, prozatori energici, îndrăzneţi, stăpîni pe condei, exploratori inteligenţi ai realităţii contemporane. Să cităm numai pe Virgil Duda, Augustin Buzura, iar în ultima vreme, ieşit din serie, pe Dinu Săraru.

De aceea bănuim că teza impasului, a crizei, în condiţiile unei creaţii literare bogate şi de o calitate remarcabilă, e cu neputinţă să persiste în condiţiile unei critici atente şi eficiente, **care ştie să-şi apere valorile** şi care are, într-un înalt grad, conştiinţa menirii sale. Dacă critica pierde bătălia cu cafeneaua, să spunem, sau nu e în stare să reducă la tăcere pe detractori, atunci a cui e vina ? Căci, pînă la urmă, **critica** apreciază, califică, clasifică, decide în materie literară. Îi stau la îndemînă pentru aceasta un repertoriu larg de iniţiative ; şi, putem spune că încă puţine sînt folosite pentru atingerea scopului. Există multă uniformitate în primirea cărţilor ce apar, creîndu-se astfel impresia uniformităţii înseşi a peisajului literar. Cînd despre o carte de excepţie se scrie, de regulă, cîte o singură cronică la fiecare publicaţie literară, ca şi despre una medie, obicei devenit aproape de neclintit în presa noastră literară (atunci care e diferenţa dintre presa literară şi cea cotidiană care dă şi ea cîte o recenzie sau cronică ?) indiferent de tonul cronicii, **acest tratament egalitar egalizează, inevitabil, scrieri inegale.**

CĂCI, să nu ne înşelăm, aceste practici ce pot fi considerate „de suprafaţă" (un critic orgolios ar putea replica : non multa, sed multum) îşi au, pentru orientarea opiniei publice, un rol nebănuit. Nu ştim, cu alte cuvinte, să facem **propagandă, publicitate**, valorilor actuale. „Vechea" critică era mult mai atentă cu asemenea lucruri şi nu greşea. Răsfoiţi „Adevărul literar şi artistic", să spunem, la apariţia **Răscoalei**, sau a unei cărţi mai modeste, să spunem **Accidentul** lui Mihail Sebastian şi veţi vedea cîte cronici, articole şi eseuri s-au scris despre ele, provocînd atenţia şi dînd cititorului sentimentul că trebuie să fie ceva cu aceste cărţi pe dată ce atingerea cu ele a produs atîtea reacţii în lanţ. Uneori se va vedea, după luni în şir trecute de la apariţie, comentarea era reluată din grija ca nu cumva asemenea cărţi durabile să fie aruncate de timp în depozitul valorilor efemere (timpul, cum se ştie, comite asemenea perfidii şi de aceea vigilenţa criticii trebuie să fie trează). Dar, mai aproape de noi, să ne amintim, de pildă, că la apariţia **Moromeţilor**, a **Groapei** sau a **Franciscăi**, să spunem, a existat o primire diferenţiată : cronici şi opinii numeroase, diverse, mese rotunde, ceea ce a servit enorm acestor cărţi. Şi s-a văzut, senzaţia iniţială a criticii a greşit destul de puţin. Presa literară era oarecum în alertă, în orice caz trăia un moment de **preocupaţiune** cum ar fi zis Maiorescu. Puteau exista, cum au şi existat, şi opinii negative, contestatare, ceea ce dădea mai multă vivacitate primirii. (Nu sînt de neglijat nici amănuntele : portretul autorului, interviurile cu el, titluri diferenţiate, uneori cu formulări şocante etc.). Momentul se întipărea, printr-un fel de salutară şi abilă presiune psihologică organizată „spontan" de excelenţi gazetari ori critici. Se crea, cu alte cuvinte, un adevărat spectacol de recepţie, cu un rol atît de pozitiv în impunerea valorilor de prim rang. Într-o mai mare măsură în ultima vreme s-a renunţat, şi nu ştim de ce, la asemenea salutare practici care sînt departe de ceea ce se numeşte „reclama ieftină". Ba ai impresia, uneori, că de-abia se aşteaptă să treacă vremea pentru ca să dispară actualitatea dezbaterii cu prilejul apariţiilor de marcă. Mai ales dacă scriitorul nu e agreat la revista respectivă. Căci, din păcate, există reviste, care, în virtutea inimiciţiei de ordin personal, nu dau nici măcar o cronică despre un autor sau altul. Ni se cere, totuşi, o minimă decenţă profesională.

CRITICII de astăzi sînt, după părerea mea, excelenţi. Fiecare, din cei de notorietate, evident, luat în parte, are pregătirea şi vocaţia necesare. Multe cronici şi recenzii sînt excepţionale, cu nimic inferioare celor mai bune din perioada maeştrilor disciplinei. Şi, cu toate acestea, disciplina, în ansamblu, ni se pare mai slabă decît ne-ar putea-o dovedi un calcul în care am aduna suma criticilor. Progresiunea ar fi numai aritmetică, deşi în condiţii optime trebuia să fie geometrică. Conştiinţa colectivă, ni se pare, este sub cea individuală. Şi nu e bine în primul rînd pentru cea de a doua. O referire poate şi mai edificatoare : iată, apar numeroase cărţi de critică, faţă de care confraţii, critici, reacţionează mai degrabă funcţionăreşte, cu blazarea proprie birocraţilor. Entuziasmul confratern devine mai degrabă rezervă confraternă (e vorba de entuziasm critic şi nu apologetic). Să dăm şi nişte exemple, absolut la întîmplare : cartea lui Eugen Barbu **O istorie polemică şi antologică a poeziei actuale**, cu aprecieri discutabile, multe, credem, eronate, dar şi cu multe, foarte multe judecăţi drepte şi scrisă „dumnezeieşte" cum ar zice autorul ei, captivantă în ansamblu, aproape nu s-a comentat. Unele publicaţii nici măcar n-au consemnat-o, deşi autorul, credem, a vrut, înadins, să provoace critica. Dar critica nu s-a lăsat provocată. Şi, credem, în dezavantajul ei. Sau ultima carte din trilogia despre literatura interbelică de Ov. S. Crohmălniceanu, apărută la finele lui 1975, care putea constitui prilejul unor dezbateri adîncite despre una din epocile cele mai fertile, mai complexe, mai dificile, din istoria literaturii noastre, plecînd de la optica unui exeget dintre cei mai penetranţi. Prilejul a fost însă ratat, cartea a fost primită la modul mai degrabă protocolar, fără vivacitatea cuvenită. Acelaşi lucru despre **Gîndirismul** lui D. Micu, care ar fi putut genera confruntări pasionante, lămuritoare.

Critica îşi supraveghează, exagerat, entuziasmul necesar şi se fereşte, excesiv, de ierarhizări, dovedind un fel de **hiperprecauţie**. Dar ierarhizare nu înseamnă neapărat clasificare ierarhică, notă acordată operelor sau autorilor ; ea se poate face mai subtil, prin acuitatea şi extinderea comentariului, prin doza de entuziasm critic necesară, prin extinderea, mai ales în timp, a comentariului, prin antrenarea mai multor opinii critice, prin mijloacele de publicitate atît de utile (şi faţă de care manifestăm o pudoare inadecvată), precedînd astfel percepţia cititorului şi oferindu-i o multitudine de alternative, de puncte de vedere, spre a-i dirija opţiunile, spre a sugera, sau chiar a stabili, în finalul efervescent al dezbaterilor, locul pe care-l ocupă o carte în contextul literaturii momentului sau întregii noastre istorii literare. Procedînd astfel cu cărţile care merită, se va vedea că avem destule şi, că, fără să ne extaziem de succese, ne putem, pe drept, bucura de momentul literar ce-l parcurgem şi care, avem credinţa, este remarcabil.

Pompiliu Marcea

CATUL BOGDAN : **Portret**
(Expoziţia omagială deschisă la Muzeul „Simu")

Ion Crînguleanu

1907

Fumul acela de iarnă, tuşind
Pe toate gurile ieşite la moarte,
Încă mai pare un răzvrătit surd
Care bate
la o tobă,
pînă pe cîmpuri, departe.

Izvora din oasele şi plămînii cu brumă ;
Moartea avea ghearele prinse în uşă,
Încît s-a făcut cerul de humă,
Iar lacrima de cenuşă.

Morţii pentru pîine, n-au avut-o
Nici la cap, nici pe-o tîmplă de vis,
Printre tăişuri, singeră Pluto,
Umblă o albină, ca un înger
Prin florile de cais...

Fumul acela de rană, tăcînd
In faţa pereţilor, cînd nu se mai poate !
Mai curînd,
E un fel de pămînt
Respirat din lacrimă
Şi eternitate.

Geniul focului

Cuptorul cerului, încă din zori
A crăpat căzînd pe acoperişele fierbinţi
Fîntînile fac venin,
Livezile au la subţiori
Păr putred şi coboară,
În tîlcul morţii, cuminţi.

Umblă grînele pe nouri, năpustite
Ca nişte mulţimi în doliu, înhumate,
Prin întuneric se aud furci şi cuţite
Iar dealurile pocnesc din spate.

Geniul focului trece ca un diavol grăbit
Să ajungă deodată în toate părţile,
Toată lumina a asfinţit,
Dumnezeu şi-a închis ochii şi cărţile.

Umblă ţara prin ea însăşi descălţată,
Ciinele frigului a sărit în lună,
Foamea şi-a deschis toţi ochii deodată
Iar clopotul morţii, ca un ocean, sună.

Mai multe trupuri

Cutremuraţi de frica focului, atunci,
Un trib întreg de lupi, intrară în castel,
Şi-a fost serbare cu măcel
Mai multe trupuri deveniră stînci !

Stăpîni îmbrăţişaţi cu lupi dansînd,
Fumau şi se coceau pe vatră ;
Stăpîni şi lupi se transformară-n piatră
Şi s-au tot scufundat, cu vremea, în pămînt.

Azi, cine trece şi se uită-n fugă
E fulgerat de-o rază care doare,
Se văd bărbaţi cu lupii în spinare,
Îngenunchiaţi şi împietriţi în rugă.
Răscoala fu blestem, pîrjol şi piatră ;
Stăpînii au pierit, dar lupii tot mai latră !

Bejenia mormintelor

— Afară, pe sub lună, oare ce să fie,
Vin apele din altă parte-a lumii,
S-a descheiat ţîţîna humii ?
Ia, vino şi te uită, peste prag, Marie.

— Bărbate, umblă dealurile din Flămînzi
Prin cer şi pe pămînt de-a valma,
Cîte-un mormînt întinde palma
Un altul scutură catapetesmele din grinzi.

— Să le întindem cîte un izvor Marie...
— Mai bine să fugim cu ei, bărbate,
Să-i învăţăm a rîde şi socoate
Cînd umblă, prin tăcere ca o apă vie.

— Dar se opresc din cînd în cînd...
— Vai, nu-s morminte, sînt pămînt !
Pesemne, toţi cei morţi în '907
Se-aprind cînd pleacă soarele, să nu le fie noapte

Şi umblă-aşa, apoi, cu dealul în spinare
Vrînd să se-mbrăţişeze fiecare.
Ori, poate tot mai cer pămîntul încă
Deşi îl duc în spate într-o noapte adîncă ?...

Bocet de răsculat

Sînt Ioan de pe dealuri, înfrîntul,
Sculaţi-vă şi daţi-mi pămîntul,
Am venit în mînă cu furca de aur,
Şi-mi trebuie, de pămînt, un balaur !

Pînă la ziuă, din loc în loc,
Pun conacului cîte o gură de foc,
Celor care de frica mea nu mor,
Le pun pe buze cîte un topor !

Doamnelor, domniţelor, le trimit în dar
Puţină fiere de şarpe-n pahar.
Lerui ler, ieşiţi prin urmare
În balcoane pe foc şi frigare.

A venit, de pe dealuri, Ioan înfrîntul
Şi vă cere sufletul, dar vă ia şi pămîntul !

Marieta Nicolau

Lingură de lemn

Măr cu-obraz de fată
margine de sus
aproape cuvînt smuls
de culori de tors
de humă-negrită
de ceartă-ndoită
de pămînt de mers
de ciorchine de vers
verde de foc
nevrednic de loc
blestem de mărăcini
izvorît din nevecini
sămînţă de măr copt
odihnit în poală de pămînt

Bogăţie

Farfurii de pămînt, timp îngălbenit
de pe care negrul se ia,
aţi boltit cerul, noi-nouţe.
Multe s-au înnegrit
şi crucea tatei
şi cărarea spre casă
de cînd timpul
picură negrul de pe faţa voastră.

Patria către statuia lui Bălcescu

Fiule,
dacă ţi-am potrivit miini prea frumoase şi chip de dac,
sau dacă bustul ţi-e mai lung, peste Carpat,
picioare — fluier de doină alungată,
setea de ploaie — neudată,
asta nu pentru că am ochi bolnav de repetare
sau lutul stoarce mirosul de uitare.
Iar dacă-i vorba de cutele mantiei tale,
nu-s eu cel ce le-a ordonat în suflare de noapte.
E vina ploilor şi-a drumului gol de piatră,
a celor trei oase de grîu —
unul de zăpadă, unul de pîine, altul de rîu,
trei vine aspre, încercănări iuţi de izbînde.
Fruct aprins de lună şi daltă,
descărnare de apă moartă,
cu ochi de flăcări cuprinzi întreaga ţară.
Smulsă din păduri ţi-e mîna la răspîntii.

String aerul şi cerul, înec în carnea pămîntului
ploaia de soare,
lăsînd hotarele în lunecare
spre mult visata libertate.
Stai înălţat, crucificat pe amintiri :
stînga şi dreapta îţi sînt legate
ca şi picioarele de valurile mării.
Auz de ai avea ca mine
tot n-ai prinde vaiet de oase,
ori cearta zorilor sîngerînd peste statuie.

Nu ceri iertare pietrei c-a plîns cu flori de cîmp ?
Fiu şi străbun... înclină sabia de vînt !
Doar asta-i vina ce o port, fără cuvînt —
am risipit istorie cu dalta...

Dans de seară

Celor ucişi la Moisei

Inserare
lunecare în suflet de piatră foşnitoare
Dealul închină chemări de buze
îngropate în vînt şi foc
Un pas de clopot, altul pe loc

Copacii îşi schimbă între ei
nopţi zidite la Moisei :
fluier, poartă, casă
Un pas de iarbă, altul de coasă

În leneşa pîndă a horei
copacii îngeamănă buzele degetelor
nenăscute să fie cearcăn de apus
Un pas bătrîn, altul de copil

Copacii îşi schimbă ramurile între ei
pe rînd merg la rîu
chipuri cioplite de apă
Un pas răvăşit ; altul se adapă

Locuitorii-nlemniţi ai pămîntului
aleargă cu 12 picioare
spre dalta cioplitorului
Un pas de frică, altul de ură

12 tăciuni aleargă spre cîmpie
cu chipuri muiate-n scrum...
Un pas de ţipăt, altul de fum.

Breviar

Portretul lui G. Ibrăileanu (II)

ASUPRA portretului fizic al lui G. Ibrăileanu sînt oarecum de acord cei ce l-au apropiat. Mai toți au fost frapați de fizionomia omului, al cărui neam se trăgea din Orientul Apropiat.

„Văzut din profil", scrie Al. Rosetti, „capul său de oriental avea un desen atît de pur, încît părea desprins dintr-un basorelief antic, reprezentind un șef din Asia anterioară".

Criticul de artă Eugen Crăciun, care i-a fost elev, a rămas cu aceeași impresie :

„Chipul lui asirian, cu nasul și cu barba pe care le găseam în cartea de istorie, ne amuza".

Această sinceră mărturie, specifică tineretului nerespectuos, e însă pe loc retușată :

„Cînd se așeza însă pe catedră, cu părul stufos pe care îl frămînta mîna ivorie, cu privirea ascuțită sub fruntea atît de cuprinzătoare, glumele noastre se opreau".

Octav Botez, succesorul lui G. Ibrăileanu la catedra universitară, păstrase din copilărie imaginea unui „tînăr cu aspect exotic, barba și pletele mari, mistic și înflăcărat apostol pe atunci, al unui caz social umanitar, generos și utopic". Pe patul de suferință, cu puțin înainte de a se stinge din viață, G. Ibrăileanu, „cu figura emaciată, încadrată în coama și barba argintie, cu ochii adinci care scinteiau straniu, el semăna atunci cu un mag din Orientul fantastic, rătăcit, parcă din întîmplare, în lumea noastră".

Colegul său de universitate, Traian Bratu, ne-a lăsat, într-un cuprinzător paragraf, aceeași imagine a portretului fizic, în deplin acord cu cel moral :

„În susținerea pasionată a ideilor și credințelor sale, Ibrăileanu avea într-adevăr ceva care-l făcea să semene cu cine știe ce figură biblică sau orientală de profet. Dar el semăna cu profeții și apostolii obsedați ai ideii și credinței nu numai prin exteriorul său, lipsit de importanță pentru dînsul, nu numai prin fața sa atît de expresivă, încadrată de barbă și de părul vîlvoi, cu atît mai încurcat, cu cît era și el mai aprins, ci și prin ținuta sa sufletească, prin văpaia pasiunii, prin identificarea întregii sale făpturi fizice și sufletești cu ideea pentru care se frămînta".

O interesantă variantă ne propune filosoful Dan Bădărău : „Chipul lui alb ca de ceară încadrat în palida-i barbă era ca o mască de păstor chaldeean, cetitor în stele, și părea făurit de arta statuară pentru a simboliza pe cercetătorul care, de la începutul vremurilor, luptă neobosit împotriva negurilor".

Într-o formulă memorabilă, omul, vechi familist, era numit de același : „pustinicul din Coasta Copoului".

Înainte de a-i fi fost prezentată, Otilia Cazimir știa despre G. Ibrăileanu, pe care-l văzuse de cîteva ori, în treacăt, „că avea obrazul străveziu și subțire, părul în vînt, barba răvășită și ochii mobili, obositori de vii". Cînd au făcut cunoștință, marele critic a întins poetei, contrar obiceiului său, „mîna — cea mai expresivă mînă pe care am văzut-o vreodată, cu degete subțiri și ascuțite".

Ne exprimăm regretul că această expresie nu a fost mai pe larg expusă, ca în memorabilele eseuri ale lui I. G. Duca, despre mîinile, fiecare cu expresia ei proprie, ale lui Titu Maiorescu, G. Gr. Cantacuzino-Nababul, Take Ionescu, Nicu Filipescu, Alexandru Djuvara și Ionel Brătianu.

În treacăt fie zis, microbofobul a mai întins mîna și cînd i-a fost prezentat poetul George Lesnea. Acest gest era o favoare și o călcare pe inimă, la zile mari.

Și eminescologul Ion Crețu a remarcat la G. Ibrăileanu „o figură ascetică, împodobită de o barbă aproape sălbatecă", prin alte cuvinte, neîngrijită, nepieptănată și nepusă noaptea în săculeț, ca aceea monumentală, cea mai frumoasă din țara noastră, a lui Dimitrie Burillianu, fost guvernator al Băncii Naționale. Copilului teribil al „Vieții Românești", lingvistului I. Siadbei, i-au rămas vii în amintire „vocea scăzută", cu „care-și exprima întîi gîndul" și „lucirea fulgerătoare a ochilor lui mari".

CURIOS ! numai soția lui G. Ibrăileanu, Elena, născută Carp, al cărei memorial este elementul de senzație al antologiei lui Ion Popescu-Sireteanu, nu a încercat să schițeze portretul fizic al aceluia care o curtase și iubise statornic șapte ani înainte de a se căsători cu dînsa. Poate greșim, vorbind de „sensație" cu privire la niște amintiri în care nu ni se divulgă nici o „excapadă" a „ascetului", ca și cum așa ceva nu s-ar fi pomenit de-a lungul a treizeci și cinci de ani de căsnicie (măcar o dată bîntuită de furtună).

Bărbatul cu ținuta vestimentară mai adesea neîngrijită, ca și barba și părul, beneficia de acel element indefinisabil, numai farmec, — cuvînt ce se repetă la mai mulți dintre cei ce l-au cunoscut.

Impetuosul dr. N. Lupu a resimțit șocul de la prima vedere :

„În strada Albineț, unde stătea Ion Botez, l-am văzut pentru întîia dată. Și dintru întîia dată ființa lui m-a fascinat și m-a vrăjit, cum îi era numele..." (de fapt pseudonimul din tinerețe, Cezar Vrajă).

Și mai departe :

„«Viața Românească» n-ar fi durat decît efemer, fără de stăruința titanică a acestui om, și fără de puterea farmecului lui, care întrunea în jurul revistei, ani de-a rîndul, tot felul de talente, cu temperamente atît de deosebite".

Fostul său student Traian M. Gheorghiu, care ne-a lăsat stenogramele cîte unei ore de curs și de seminar a profesorului, disociază :

„Profesorul Ibrăileanu era impunător la curs, dar fermecător în orele de seminar...".

Profesorul I. I. Mironescu, care i-a fost „elev, colaborator, medic și prieten", mărturisește că toți elevii lui G. Ibrăileanu erau „răpiți pînă la absență de farmecul acestui om", care i-a „captivat din primul ceas, pentru totdeauna, pentru toată viața". Iată cum „le coup de foudre" (amorul de la prima vedere, de forța trăsnetului), nu este monopolizat de perechea norocoșilor îndrăgostiți.

Prin sintagma „răpiți pînă la absență" am înțeles că atenția lor era atît de intens solicitată de profesor, încît elevii nu mai percepeau nimic împrejur : „iar noi îl ascultam, îl urmăream, îl sorbeam cu ochii, cu inima, cu mintea, cu toată ființa noastră fizică și sufletească...".

Atare mărturie, din partea unui talentat umorist, nu ne mai poate lăsa nici o îndoială asupra caracterului excepțional al farmecului legat de persoana lui G. Ibrăileanu, care nu era nici frumos, nici elegant, nici înzestrat cu darul vorbirii, nici nu-și pregătea lecțiile, ci expunea liber, improvizînd, cîtuși de puțin aulic sau catedratic : „Habar n-avea el de metodologia pedagogică, oficială, habar n-avea de dozările chivernisite ale programei analitice...". În schimb, se dăruia total, cu o sinceritate și o bună credință de învățat și de iluminat (cu toată formația sa scientistă, pozitivistă și materialistă). Profesorul le insuflase setea de lectură : „Se citea cumplit !... Și pe față și pe-ascuns, și-n recreație, și-n orele de plictiseală programatică și-n repetitoare, cu capacul pupitrului ridicat, și-n dormitoare, sub coviltirele de plapumă... Ibrăileanu ne fermecase, ne copleșise, ne-nebunise". Ce vreți mai mult ?

ȘI TOTUȘI, acest „mai mult" a existat și a dat loc la alte mărturii, mai extraordinare, dacă acest comparativ nu supără.

Iată introducerea lui Mihail Ralea, care i-a fost student, iar apoi coleg, la eseul consacrat operei lui G. Ibrăileanu :

„Cum aș putea găsi tonul cel mai potrivit, măsura cea mai justă pentru a scrie despre omul a cărui întîlnire reprezintă cel mai însemnat eveniment intelectual din viața mea ?".

Un mai categoric prinos de recunoștință nu pare posibil. Să-l ascultăm însă și pe Ion Crețu, căruia, după demobilizare, în 1918, profesorul i-a oferit camera de alături și ospățul convorbirilor nocturne, deoarece, suferind de insomnii, făcea din noapte zi. Acel an în care s-a bucurat de încrederea desăvîrșită a profesorului „a fost, fără exagerare, epoca cea mai fericită a vieții mele".

Un an cît o epocă !

În numele celor ce-au fost intelectualicește formați de învățămîntul lui G. Ibrăileanu, a vorbit Eugen Crăciun :

„Cei care au trecut prin Liceul Internat din Iași sîntem în bună parte opera lui : Ion Mironescu, Demostene Botez, frații Teodoreanu, Mihai Ralea, atîția alții care ne încumetăm să scriem".

Doctorul N. Lupu recunoaște și el rolul aceleiași învățături :

„Prin el mi-am făcut cultura mea literară, printr-însul am căpătat dragostea adîncă de Eminescu, pe care în tinerețea mea îl știam pe de rost din scoarță în scoarță...".

Scriitoarea Constanța Marino-Moscu spune și ea despre conducătorul literar al „Vieții Românești" :

„...mi-a fost în literatură profesor și naș".

N-aș crede însă tot ce afirmă Mihai Carp :

„A spune că Ibrăileanu a creat scriitori, că a desăvîrșit scriitori, că a determinat producerea unor însemnate opere (care, fără el, ar fi rămas, desigur, nescrise), că a contribuit larg la perfecționarea multor lucrări de valoare, nu este o exagerare".

Este exagerat să se afirme că un critic, oricît ar fi el de mare, ar putea crea scriitori ! Scriitorii se formează singuri, dar o bună îndrumare, mai ales la începuturile lor, este desigur un noroc dintre cele mai rare. Un astfel de noroc a fost prezența lui Ibrăileanu în cultura noastră. Ca un bun grădinar, a mînuit cu dexteritate secatorul de care s-a plîns unul singur : Calistrat Hogaș ! De rîndul acesta, „discipolul" era cu 24 de ani mai vîrstnic decît magistrul.

Șerban Cioculescu

P.S. Printr-un accident al corecturii, data primei scrisori a lui Capodistria către Manuc bei, în articolul nostru de la 10 februarie, a apărut identică cu a celei de a doua misive. Corect : „7 martie 1817".

„Revista de istorie și teorie literară" (nr. 4)

● Ultimul număr al **Revistei de istorie și teorie literară** aduce cîteva contribuții deosebit de importante în materie de teorie și istorie literară. Astfel, Nicolae Balotă publică un studiu intitulat **Prolegomene la poetica romanului**, pregătind terenul pentru o discuție amplă, monografică, asupra romanului contemporan. Pornind de la ideea unității discursului literar (deci combătînd pe Roland Barthes), socotind că romanul de mîine nu va fi un roman de **situație**, opus celui psihologic, ci un roman care-și modifică modurile de abordare psihologică, căutînd să devină autentic prin „implicare și distanțare totodată", N. Balotă descifrează noul realism al romanului contemporan. Adrian Marino face o erudită investigație asupra conceptului de **nou** în poetica avangardistă („Eloge et genèse du nouveau selon l'avant-garde"), parcurgînd analitic toate scrierile teoretice avangardiste publicate între 1910 și 1970.

În domeniul istoriei literare menționăm mai întîi comentariul lui Nicolae Manolescu la **corespondența tînărului Odobescu**, comentariu gîndit pe mai multe planuri, dominant fiind cel caracterologic. O contribuție pur documentară aduce Tuliu Racotă prezentînd **poezia lui Zaharia Boiu**, poezie valoroasă ca material didactic în epocă. Pompiliu Marcea atrage atenția asupra unor nuveliști români de la începutul secolului al XX-lea și anume asupra acelora de formație tradiționalistă, ca I. Al. Brătescu-Voinești, I. A. Bassarabescu și Ion Agârbiceanu. George Muntean schițează **o perspectivă asupra nuvelei românești**, scoțînd în evidență impresia de mare diversitate de stiluri și procedee, de inovație constantă și măsurată, pe un fond de continuitate.

La rubrica de **confluențe**, rubrică de literatură comparată, criticul englez de origine română C. Michael-Titus rediscută opera lui Rousseau în lumina concepțiilor contemporane („Jean-Jacques Rousseau dans la lumière de nos jours"), profesorul universitar I. C. Chițimia urmărește recepția operei lui Mihai Eminescu în Polonia, dîndu-ne cel mai complet tablou al traducerilor din Eminescu în polonă și al scrierilor critice și estetice dedicate poetului român („The Reception of Eminescu's Works in Poland considering his international Acknowledgment"), Ileana Verzea, la aceeași rubrică, prezintă primele contacte românești cu literatura americană, descifrate în presa secolului al XX-lea. O interesantă secțiune este consacrată prezentării operei lui Marin Preda în limbile slave : polonă (Maria Vircioroveanu), rusă (Ana-Maria Brezuleanu), ucraineană (Magdalena Laszlo Kuțiuk), bulgară (Laura Baz-Fotiade), slovacă (Gheorghe Călin). Ar fi extrem de utilă o extindere a acestei inițiative, și la alți scriitori contemporani, ca Eugen Barbu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu etc., desigur, avînd în vedere și alte limbi.

Trebuie amintite și alte rubrici, ca aceea de note și documente, unde Ion Lăzărescu descrie un vechi caiet de cultură și literatură populară, iar istoricul Nicolae Vătămanu se ocupă din nou, prin contribuții documentare inedite, de Nicolae Filimon și studiile sale muzicale. O notă academic polemică are discuția întreprinsă de Andrei Pippidi pe marginea cărții lui Dan Horia Mazilu, **Barocul în literatura română în secolul al XVII-lea.**

Revista de istorie și teorie literară se menține în nota ei sobră, neaventurîndu-se în polemici spectaculoase, chiar atunci cînd există o asemenea ocazie, urmărind în mod constructiv să contribuie la dezbaterile de specialitate.

Em. M.

Cronica limbii

Mai multă latină!

I. ASTĂZI, probabil, nimeni nu mai gîndește că latina ar trebui studiată doar ca limbă a strămoșilor, care au fost, cîndva, cuceritorii lumii. Tot așa, nimeni nu mai confundă (ori n-ar mai trebui să confunde) două lucruri atît de diferite, cum sînt *latinitatea etnică* și *latinitatea lingvistică*. Fără nici o exagerare, se poate spune că, în lumea specialiștilor, originea latină a limbii române este, de multă vreme, un lucru unanim admis. La fel de evident este și faptul că, de aproximativ două secole, româna cunoaște un puternic proces de r e l a t i n i z a r e, adică de accentuare sau intensificare a caracterelor ei romanice, pe care niciodată nu le-a pierdut. Înțelegerea latinității și a relatinizării limbii române constituie, de bună seamă, principalul motiv pentru care trebuie să studiem latina, dar importanța problemei de care ne ocupăm nu poate fi redusă la acest singur aspect, cu atît mai mult cu cît caracterul romanic al limbii noastre este deja un lucru perfect demonstrat. După părerea noastră, studierea limbii latine este, în mare măsură, o problemă de *cultură* (în sensul larg al acestui termen) și, într-un anumit fel, chiar o condiție a *culturalizării*, atît în cazul popoarelor care vorbesc limbi neolatine (deci și al nostru), cît și al tuturor colectivităților umane, care au atins un anumit stadiu de civilizație. Astăzi, mai mult decît oricînd, lexicul utilizat în știința și în tehnica modernă, în artă, în relațiile dintre state etc. are, în bună parte, un caracter i n t e r n a ț i o n a l. Din această cauză, cultura generală și cea „lingvistică" a omului contemporan sînt de neconceput fără cunoașterea (măcar parțială) a acestui vocabular, care conține în primul rînd cuvinte cu r ă d ă c i n i latinești, insuficient cunoscute. Cele două motive (la care s-ar mai putea adăuga și altele) ne îndreptățesc să considerăm că inițiativa de a se preda latina în școala noastră generală este mai mult decît binevenită. Roadele acestei măsuri nu vor întîrzia prea mult, cu condiția ca, în procesul predării, să nu se mai meargă pe drumuri bătătorite, acordîndu-se aceeași excesivă atenție *gramaticii* și *traducerii*, care pe unii elevi îi cam sperie, iar pe alții îi plictisesc ori, în cel mai fericit caz, îi lasă indiferenți.

II. PRINTRE numeroasele avantaje pe care le poate aduce studiul bine orientat și dirijat al limbii latine, *îmbunătățirea exprimării* (mai ales din punct de vedere *lexical*) este în afară de orice discuție. Cine urmărește atent desfășurarea acțiunii de cultivare a limbii române știe că, de mai multe ori, au fost semnalate unele neologisme de proveniență latino-romanică, pe care anumiți vorbitori continuă să le folosească greșit (pronunțînd și scriind : *convincțiune, delicvent, intrepid, juristconsult, oprobiu, repercursiune* etc.), deoarece ș c o a l a — în primul rînd — nu a contribuit și nu contribuie nici în prezent prea mult la eliminarea unor asemenea erori. Trecînd peste *mai inferior, mai superior, cel(e) mai optim(e), percepte* (în loc de *precepte*) și altele, subliniem că însuși banalul *etc.* este rostit și accentuat în cele mai diverse și mai neașteptate chipuri : *eccetera, eccetera, ețetera, ețeteră, ecțetera, ecțeteră* și chiar *e.t.c.* Tot în școală (și mai ales de la cei care predau latina), elevul va trebui să afle, spre exemplu, ce inseamnă *summum*, de unde vine el și de ce nu este bine să-l întrebuințăm cu sensul de „sumă". Cîndva, am mai atras atenția asupra utilizării improprii a acestui neologism (la radio, la TV și în presă, dar prea puțini sînt cei care au renunțat la el în favoarea banalului *sumă*. Ultima noutate ar fi că „distinsul" *summum* a început să-și facă apariția (deocamdată destul de timid), chiar în unele texte de lingvistică, unde este, în mod evident, greșit folosit : „Fonemele — ne spune un tînăr cercetător — sînt un *sumum* (sic !) de trăsături distinctive și nondistinctive, îmbinate în mod diferit în fiecare limbă". Un alt cercetător (care nu are nici măcar scuza celui dintîi), ne învață că „româna regională ar putea fi *summumul* graiurilor regionale". Aceeași surprinzătoare eroare o face și o veche profesoară bucureșteană de limba română, atunci cînd afirmă răspicat și tot în scris : „După mine, nota este aprecierea unui *summum* de cunoștințe către care elevul a fost orientat de profesor". Destul de frecvente sînt și greșelile de a c c e n t u a r e a unor cuvinte latinești, care intră ca elemente constituente în diverse expresii, locuțiuni, titluri de lucrări etc. În acest sens, merită să fie amintite măcar : *„ejusdem fárinae"* (în loc de *farinae*), *„ex cathédra* (în loc de *cáthedra*) sau *Anonýmus* (în loc de *Anónymus*) *Caransebesiensis*. Tot printr-o insuficientă cunoaștere a limbii latine se explică și scrierea „magna cum *laudae*" (în loc de *laude*) sau rostiri de felul lui „cum *gramo* salis", „de gustibus non *discutandum*" și altele, care pot părea aproape incredibile (de pildă folosirea lui *note bene*, chiar în scris, cu sensul de... „notă bună" !). Astfel de greșeli, care, din păcate, nu sînt singurele, ar trebui definitiv stîrpite prin însușirea cunoștințelor necesare de latină și printr-o mai atentă adecvare a studiului acestei limbi la trebuințele noastre de ordin științific și cultural.

Theodor Hristea

Eseu

Tradiţii străvechi, tradiţii contemporane

Dr. ION VLADUŢIU este laureatul pe 1976 al Premiului „Herder" pentru remarcabile realizări ştiinţifice în domeniul etnografiei. După cum se ştie, acest premiu este consacrat cultivării şi propagării relaţiilor culturale cu popoarele din Estul şi Sud-Estul Europei şi se decernează personalităţilor care contribuie în mod exemplar la păstrarea şi creşterea moştenirii culturale europene, în sensul înţelegerii şi colaborării între popoare.

TRADIŢIA, noţiune vehiculată frecvent în epoca noastră în toate sferele ştiinţei şi culturii, intră în preocupările etnografiei nu întîmplător, ci înscriindu-se ca o coordonată de bază în obiectul ei de cercetare. Descifrarea modului de trai şi al culturii populare poate aduce contribuţii inedite, pentru cunoaşterea rădăcinilor străvechi ale unor elemente şi fenomene de civilizaţie şi cultură, pentru a le urmări evoluţia şi a le descifra semnificaţiile şi totodată a defini mai bine ce valori de civilizaţie şi cultură populară românească se înglobează în tezaurul culturii europene sau universale şi cum se făuresc tradiţiile contemporane în cultura noastră populară.

Asociaţia de idei : **străvechi / contemporan** se impune, după opinia noastră, în mod obligatoriu atenţiei atunci cînd examinăm **tradiţia** în **realitatea etnografică românească contemporană** nu numai pentru motivul că **în aceasta din urmă** întîlnim elemente de civilizaţie şi cultură — tehnici, deprinderi, obiceiuri etc., — perpetuate şi transmise nouă de veacuri sau de milenii, ci şi pentru că în această realitate etnografică a zilelor noastre întîlnim de asemenea aspecte ale **procesului creaţiei populare contemporane** ale cărui tendinţe obligă nu numai la meditaţie, observaţie ştiinţifică, sau concluzii privind trecutul, ci şi la **acţiuni** de determinarea de **atitudini** pentru a promova elementele ce exprimă **autenticul** şi originalitatea, a le prefigura astfel evoluţia în viitorul imediat sau într-o perspectivă mai îndepărtată.

Mărturisim că pentru cercetătorul culturii populare sînt întotdeauna tulburătoare momentele în care în noianul de fapte şi fenomene ale realităţii etnografice a zilelor noastre descoperă mărturii de cultură populară a căror obîrşie duce în lumea traco-geto-dacică, sau chiar în vremuri mai îndepărtate, atestîndu-le în acest fel vechimea şi continuitatea neîntreruptă pe pămîntul românesc şi situîndu-le în fondul de **tradiţii străvechi** ale neamului nostru. De multe ori am căutat să ne imaginăm, pe bază de temeiuri faptice, cum era traiul poporului nostru cu veacuri şi veacuri în urmă, **care sînt izvoarele culturii** noastre populare şi **pînă unde coboară ele în adîncurile istoriei pămîntului românesc,** cînd au apărut, cum au evoluat şi au devenit specifice, caracteristice, aspectele de trai şi cultură care au ajuns să ne fie mai bine cunoscute din veacurile al XVIII-lea şi mai ales al XIX-lea încoace. În treacăt fie spus, cred că nu e de mirare că răspunsul la asemenea întrebări se adună fărîmă cu fărîmă, treptat, cu răbdare, în ani şi ani de muncă şi osteneală a multor generaţii de specialişti, după cum firesc îmi pare ca fiecare nou rezultat să îmbogăţească cu pagini inedite imaginea civilizaţiei şi culturii populare româneşti în diversele sale etape de dezvoltare.

Mărturii etnografice care proiectează cu multe veacuri sau milenii chiar începuturile unor deprinderi, practici şi tehnici, apariţia unor simboluri, a unor obiceiuri şi datini, **există,** şi ele au fost sau sînt întîlnite frecvent, cel puţin în anumite zone etnografice, în viaţa şi cultura tradiţională a satului românesc. Am descoperit, spre pildă, în cursul cercetărilor noastre, că într-o serie de sate din sudul Moldovei, estul Munteniei şi nordul Dobrogei s-a menţinut pînă acum cîteva decenii obiceiul ca în loc de cînepă cultivată femeile să prelucreze numai cînepa sălbatică, pe care o culegeau din locuri anume ; ele continuau, prin urmare, să culeagă şi să folosească această materie primă aflată în natură aşa cum se făcea pesemne în timpurile cele mai vechi. Dar dacă este greu de spus de cînd a început să se prelucreze cînepa, rămîne cert faptul că, iniţial, s-a prelucrat ceea ce s-a găsit în natură şi abia apoi a început cultivarea respectivei plante textile la care ne referim. Însuşi faptul că acolo unde condiţiile naturale au îngăduit-o această tehnică s-a păstrat pînă în epoca contemporană, demonstrează că experienţa şi deprinderile de muncă acumulate cîndva în vremuri străvechi s-au transmis, dată fiind şi sedentaritatea populaţiei, prin **tradiţia locală,** din generaţie în generaţie, pînă azi.

Cînepa cultivată şi, după cum am arătat, şi cea sălbatică, a constituit o materie primă a cărei largă utilizare în confecţionarea anumitor piese de îmbrăcăminte şi a unor piese de interior a fost **permanentă** din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.

La gama largă a **tradiţiilor străvechi** de cultură populară românească am putea adăuga şi mărturii din originalul domeniu al portului popular românesc tradiţional, care în anumite piese de bază, cum sînt, de pildă, anumite tipuri de cămăşi femeieşti, îşi găseşte asemănări în portul dacilor înfăţişat pe monumentul de la Adamclissi, iar în unele elemente de costum şi de decor se întrevăd asemănări cu mărturii arheologice provenind din vremuri anterioare epocii dacice. Şi dacă luăm în considerare şi celelalte materii prime de bază larg folosite în confecţionarea pieselor de port popular, cum sînt lîna şi pieile, ideea de **permanenţă şi de continuitate a unor tradiţii străvechi** se impune şi în acest domeniu. Ne revine adesea în minte atunci cînd ne amintim de o întîmplare petrecută nu cu mulţi ani în urmă în cursul unor cercetări etnografice în satele oltene de pe valea Dunării — întîmplare pe care o notăm nu ca pe un fapt divers, ci ca pe unul semnificativ — menţiunea poetului latin Ovidiu că geţii umblau îmbrăcaţi în piei de oaie, adică cu cojoace. Povestindu-mi care erau acum vreo şase decenii piesele specifice profesionale pe care le purtau ciobanii ce aveau pe atunci o vîrstă înaintată, la întrebarea cum se croiau cojoacele şi cine făcea aceasta, informatorul nostru îmi demonstră pe loc că croiala dreaptă, în formă de tunică, a piesei o putea — şi o şi înfăptuia — însuşi purtătorul ei ; iar această tehnică de croi este, după cum se ştie, nu numai general răspîndită, ci şi cea mai arhaică. E drept că informatorul nostru nu o mai practică deja de mai multe decenii, dar această tehnică arhaică, străveche, a fost nu numai cunoscută, ca atare, ci a continuat să fie aplicată pînă la începutul veacului nostru, în cazul de faţă nu pe pînză de cînepă, ci pe o altă materie primă, pe piei.

Urmărind să vedem dacă în realitatea etnografică din vremea noastră mai există dovezi prin care să putem consemna modalităţile de consum şi tehnica arhaică de prelucrare a **meiului** — plantă cerealieră tradiţională, odinioară general răspîndită pe meleagurile ţării noastre dar care astăzi aproape nu se mai cultivă, am mai întîlnit încă bătrîni care au apucat, la rîndul lor, să vieţuiască cu bătrîni care erau păstrători şi purtători ale unor tradiţii a căror geneză coboară, după opinia noastră, cel puţin pînă în epoca geto-dacică. La început de veac XX, localnicii din satele din lunca Siretului şi zona Covurluiului mai consumau meiul în sarmale, în loc de orez, cu lapte şi, foarte rar, sub formă de mămăligă. Oamenii acestor locuri au păstrat şi unealta agrară rudimentară cu care se rişnea meiul : rişniţa de lut. La prima vedere ar putea părea de necrezut ca rişniţa să nu fie alcătuită din pietre. Şi totuşi rişniţa se confecţiona numai din lut, ca lianţi se puneau cilţi de cînepă sălbatică şi apoi era uscată la soare pînă se întărea atît de mult încît putea fi utilizată pentru rişnit. Gospodina rişnea meiul pe podeaua de lut a casei ce servea drept suport pe care era învîrtită alergătoarea. Cu rişniţa de lut de fapt se decorticau boabele de mei ce erau apoi pisate în piuă de lemn, după care erau preparate pentru consum. Este limpede că pentru a folosi meiul în alimentaţie era nevoie de unealta agrară adecvată pentru decorticare, unealtă care a existat sub forma rişniţei de lut. Iar faptul că aceasta era confecţionată dintr-o materie primă foarte perisabilă, dar de provenienţă strict locală, constituie una din dovezile continuităţii practicării agriculturii de către populaţia românească şi din zonele de luncă şi cîmpie amintite, precum şi o dovadă a faptului că meiul, care alcătuia unul din componentele de bază în alimentaţia străbunilor noştri daci, a continuat să-şi păstreze însemnătatea pînă cînd, cu vreo două veacuri în urmă, porumbul începu să îi ia locul. Unealta cu care se rişnea meiul a dăinuit însă, e drept că la fel ca şi în alte cazuri numai în arii zonale restrînse, dar însăşi păstrarea ei prin puterea tradiţiei locale adaugă încă o dovadă mărturiilor ce atestă continuitatea practicării agriculturii şi sedentaritatea populaţiei româneşti.

Pînă în epoca geto-dacică şi în cea anterioară acesteia ne duc şi mărturii dintr-un alt domeniu al culturii populare româneşti, şi-anume al ceramicii populare. Forme ale vaselor de ceramică roşie nesmălţuită, lustruită, ce se confecţionează şi azi în centrul ceramic din Săcel-Maramureş descind din formele vaselor de ceramică dacice. Tehnica lustruirii ceramicii negre se practică şi astăzi de olarii mai multor centre ceramice moldovene (între acestea pe primul loc se situează cele de la Marginea, judeţul Suceava, şi Poiana-Deleni, jud. Iaşi) aşa cum se practica în epoca bronzului. Am putea evoca şi mărturii referitoare la aşezări sau gospodării, locuinţă sau meşteşuguri, alimentaţie sau artă populară, ori la cele ce îmbrăţişează complexul şi vastul domeniu al obiceiurilor şi datinilor pentru a ilustra ideea tradiţiilor viguroase ale culturii noastre populare. O concluzie se desprinde însă limpede atunci cînd vorbim despre geneza culturii populare româneşti, despre rădăcinile ei, despre vitalitatea unor străvechi tradiţii : acestea ne duc în adîncul istoriei pămîntului românesc, a poporului nostru, nu cu veacuri, ci cu milenii, fapt ce ne îndreptăţeşte să susţinem ideea de continuitate multimilenară a culturii populare româneşti.

RELEVAM mai sus ideea că observarea realităţii etnografice contemporane trebuie să determine **atitudini, acţiuni.** O asemenea acţiune, ce se impune după opinia noastră cu acuitate, este aceea de consemnare a informaţiilor de natură etnografică pe care doar generaţia vîrstnică a satelor noastre le mai deţine. Îmi sînt vii întipărite în minte momente cînd cu un sfert de secol în urmă venerabili bătrîni din satele noastre, dintre care unii numărau pe atunci opt-nouă sau chiar zece decenii de viaţă, ne relatau aspecte „din traiul de demult" al copilăriei lor, relatări care consemnau fapte şi fenomene concrete ce coborau în trecut cu peste un secol şi a căror valoare nu mai este, credem, cazul să o subliniem. Astăzi, nu cu fiecare deceniu, ci cu fiecare an se micşorează numărul oamenilor vîrstnici care cunosc nemijlocit aspectele de străveche tradiţie locală, dar totuşi ei mai sînt. Întîlnim încă în mediul rural bătrîni care cunosc temeinic **lumea tradiţională a satului românesc** şi considerăm că **nici un efort pentru a consemna cu fidelitate şi rigoare ştiinţifică întreaga gamă de cunoştinţe şi experienţe ale acestor bătrîni nu este nici prea mare şi nici prea costisitor.** Credem că soluţia optimă ar constitui-o iniţierea şi efectuarea de **cercetări urgente** — aşa cum se face în multe ţări ale lumii — care din perspectiva ştiinţei etnografice să consemneze toate faptele, aspectele, fenomenele care ţin de tradiţiile străvechi, cu deosebire acele fapte şi aspecte care mai pot fi găsite **in situ** sau reconstituite cu cei care le-au cunoscut direct, concret, nu din relatări. Privind această categorie de investigaţie etnografică, cunoscută sub denumirea de **cercetări urgente,** la dimensiunile ei reale, deci ca pe o sarcină de o considerabilă însemnătate pentru cultura populară românească, întrucît pot fi încă descoperite mărturii etnografice a căror valoare să fie inestimabilă pentru descifrarea şi elucidarea unor probleme fundamentale ale obîrşiei şi evoluţiei culturii noastre populare, credem că această acţiune de **cercetări urgente** trebuie înfăptuită cu toate forţele etnografice ale ţării, atît de la institute de cercetare cît şi de la universităţi şi muzee de specialitate din întreaga ţară.

SPUNEAM la început că realitatea etnografică românească contemporană cuprinde în însuşi conţinutul ei elementul fundamental de **continuitate** al unor străvechi tradiţii, împreună cu cel de **creativitate** permanentă, al făuririi de noi valori. Multe elemente de cultură populară tradiţională se află sub impulsul procesului de integrare organică în cultura noastră socialistă, în timp ce la altele se vădeşte tendinţa de a se constitui în noi tradiţii. Sînt şi astăzi făuritori de tradiţii ; de aceea o profundă satisfacţie o produc momentele în care după ani şi ani de muncă, de atentă observaţie şi investigaţie a vieţii noastre culturale actuale, se stabileşte că un aspect, o acţiune, un fapt etc., care erau firave în începuturile lor, şi-au căpătat conturul mugurelui plăpînd, ce pe măsura anilor care s-au scurs au acumulat mereu substanţă, au căpătat vigoare şi vitalitate şi au devenit **tradiţii contemporane,** tradiţii ale zilelor noastre, tradiţii pe care cei ce ne vor urma le vor cinsti şi respecta, le vor împlini şi se vor mîndri cu ele, aşa cum ne mîndrim noi cu ceea ce am moştenit de la străbuni, le vor iubi considerîndu-le **ale lor,** ale fiinţei lor, aşa cum iubim noi astăzi şi considerăm **ale noastre** valorile culturii noastre populare tradiţionale.

Aceste **tradiţii contemporane,** ce se afirmă în variate domenii ale creaţiei populare, **se făuresc odată cu noi şi împreună cu noi** deoarece actul creator îi este propriu omului, îl defineşte. Unele din aceste tradiţii cresc şi se dezvoltă pe tulpina viguroasă a ceea ce s-a moştenit prin tradiţie, a ceea ce ţine de tradiţie, se grefează pe un fond puternic, străvechi de viaţă, civilizaţie şi cultură populară românească. Altele au apărut în anii pe care-i trăim, iar caracterul lor de **tradiţie** li se recunoaşte de pe acum. Fenomenul este complex şi e prezent în multiple domenii ale culturii populare.

Tradiţii contemporane se făuresc, de pildă, şi de creatorii de frumos în arta populară plastică tărănească. În acest domeniu apare poate mai vădit decît în altele complexitatea acestui proces. Pe de o parte se continuă tradiţia în piese, forme, motive ornamentale locale etc., pe de altă parte se creează piese noi cu funcţie preponderent estetică, destinate necesităţilor de frumos ale omului modern în genere, cu elemente sau ansambluri ornamentale noi ce satisfac gustul de frumos al omului de azi, făurindu-se astfel tradiţii ale vremurilor de azi. Este foarte grăitor în această privinţă exemplul ceramicii populare româneşti din vestitul centru de olari de la Horezu — Vîlcea. Evoluţia de astăzi a acestei ceramici se îndreaptă spre producerea de piese cu caracter aproape exclusiv decorativ, ceea ce a făcut ca în căutările lor făuritorii de frumos din acest centru să găsească modalităţi cu totul originale pentru a exprima frumuseţea, iar în unele cazuri, din mîna talentată a creatorului popular hurezan, decorul pieselor de ceramică prin fineţea lor capătă aspectul unei adevărate broderii. Şi cred că este o trăsătură a vremurilor noastre faptul că mulţi dintre aceşti creatori îşi lasă meşteşugul ca moştenire directă tinerei generaţii prin activitatea ce o depun în clase specializate ale şcolilor populare de artă pentru a iniţia pe tineri în arta meşteşugului lor.

Sînt la fel de multe şi manifestările cu caracter etnografic sau folcloric a căror succesiune regulată, an de an în ultimul deceniu, le-a şi conferit caracter de **tradiţie,** ele fiind socotite ca o tradiţie a zilelor noastre atît de cei care le organizează, cît şi de cei cărora li se adresează. Au intrat în tradiţia social-culturală contemporană manifestări cum sînt Zilele culturii populare bihorene, Hora de la Prislop, Festivalul folcloric al judeţelor dunărene, Festivalul de muzică populară „Maria Tănase", Cibinium, Sarmis şi multe altele. Şi toate acestea vor căpăta dimensiuni şi valori noi în cadrul celei mai impresionante tradiţii contemporane ce se făureşte în zilele de azi — **Festivalul naţional Cîntarea României,** festival al muncii şi al creaţiei. Şi astfel, în cultura noastră populară, tradiţia se moşteneşte, se preia, se continuă, se îmbogăţeşte, se creează şi se lasă moştenire generaţiilor care ne vor urma.

Dr. Ion Vlăduţiu

Cronica literară

Poetul deocamdată

IN Adrian Păunescu, și omul și poetul trăiesc din gestul spectaculos, ostentativ și incomod. Și unul și celălalt iubesc scena, tribuna, locul public. Sînt actori impenitenți, agitatori cu vorba, explozivi, într-un amestec greu de deslușit de sinceritate brutală și de contrafacere vizibilă cu ochiul liber. Orice portret i-am face autorului *Pămîntului deocamdată*, el implică laturi contradictorii. Mi-l amintesc pe acela, frumos literar, din *Istoria polemică* a lui Eugen Barbu, început cu o caracterizare abruptă („Totul mă supără la acest poet în afară de poezia lui") și continuat cu enumerarea aproape paradoxală a contrazicerilor : „Poet de mari gesticulații, agitator de vers și actor blamabil, inspirînd neîncredere în arta lui tocmai prin teroarea cu care voia s-o impună, lipsit de dramă, să nu zic tragedie, facil fără să știe, suferind însă de o ușurință talentată, trece în acest moment de răscruce al existenței lui printr-o schimbare fundamentală la față !" Iată, chiar în *Pămîntul deocamdată*, poetul declară : „Să fiu sărbătoresc, voios și imnic / Să pot să te mai cînt pămînt al țării / Cu forța dragostei și-a disperării..." Voioșia exuberantă și elanurile abundente ale liricii patriotice nu exclud, în evocarea „Oltului lăuntric", a țării străvechi de ciobani ce-și urcă „blîndele lor turme" pe munți, „plînsul miilor de miorițe / înduioșate de ursita lumii". Poetul are „trup drăcesc și suflet îngeresc", o vitalitate care-l împiedică să fie „sfînt", pur și copilăresc, împingîndu-l spre dezordine afectivă, spre tonul prăpăstios al viziunilor apocaliptice : „Cine mai e pe lume sănătos ? / Cine fără de grijă-n zori se scoală ? / În acest veac de sus și pînă jos / lumea se-mparte-n doctori și în boală". Retorica entuziasmului constructiv e dublată de aceea a eshatologicului. Într-un autoportret, proclamă riscul drept elementul lui firesc. E un luptător, un insurgent, un copil teribil speriat de posibila lui cumințire ca de un cataclism : „De liniște ființa mea se teme". Parada zgomotoasă face la el casă bună cu îndoiala, lauda și imnul cu pamfletul. Histrionic, se bate ca Don Quijote cu morile de vînt silindu-le să dea făină : „E potolită foamea voastră plină: / Eu, Don Quijote, azi vă dau făină". Orgoliul nu-i lipsește, cum se vede, conducîndu-i poezia spre declarații enorme despre sine : se simte chemat să ia atitudine, să-și trăiască veacul, dar nu pașnic, ci enervat, furios, convins că poate schimba lumea : „Am spus acestea toate despre lume / Din dorul de-a o face mai curată / Ca inima mea să aibă-n ce să bată / Într-o ființă nu doar într-un nume // Cîntecul meu s-a săturat să fie / Doar martor, invitat ca la o nuntă / El face revoluție cînd cîntă / Nu povestește cum era să fie. // Nu lăutari cu viața comandată, / Nu apatrizi cu sîngele-n schimbare, / Ci oameni vii și demni pe care-i doare, / Revoluționari, cu lumea toată. / Erou e cel ce e, nu cel ce are, / Se-nvîrte-n vers Pămîntul Deocamdată." Dar, tot el cade apoi în melancolie, plîngîndu-și destinul greșit, viața stricată, singurătatea intolerabilă : „Mă simt atît de singur, pe lume, că mi-e frig. / La colțurile casei e vînt și este ploaie / Ce nici nu pot a crede îmi pare că așa e / Pe propria mea mamă ca pe-un străin o strig."

Schimbările de umoare sînt o caracteristică a poeților temperamentali și afectivi ca Adrian Păunescu. Reversul forței lui torențiale e slăbiciunea în solitudine, revoltatul are momente de apatie, declamația, patosul, se sting în cîte un sonet al iubirii frustrate. Originalitatea provine din aceste stări complexe și incontrolabile, din labilitatea sufletească a poetului. În fond, Adrian Păunescu e un egocentric, căutînd mereu postura cea mai avantajoasă (uneori cu prețul sacrificării artei) în care eul să țîșnească hipertrofic ; poemele lui sînt zgomotoase, retorice, orale, chiar dacă rareori le lipsește acea energie primară și tumultuoasă fără de care nu putem vorbi de poezie adevărată. A fost mereu imitat mai ales pe această latură de mai tineri poeți. Ceea ce nu i s-a putut imita este însă talentul.

Limbajul acestei poezii în echipament de campanie nu-și alege mijloacele. Adrian Păunescu ar putea spune împreună cu tînărul Beniuc : „Cînd voi izbi o dată eu cu barda / Această stîncă are să se crape. / Și vor țîșni din ea șuvoi de ape. / Băieți, aceasta este arta !" O artă, desigur, cam elementară, în care factorul de persuasiune oratorică are mai mare importanță decît reflexul liric pur al unei emoții. Programul ca atare îl găsim explicat în prima poezie din volum și el e supărător de neglijent lingvistic, de prozaic : „Pe pămînt avem de toate / Și mai bune și mai rele, / Bune, rele, / Și-nchisori și libertate / și-a putea și nu se poate / și noroi și stele". Simplitatea a devenit simplism, poezia proză. În primul rînd, căutarea expresiei directe în poezie nu e totdeauna lăudabilă, putînd transforma lirica într-o versificație greoaie, incorectă. „Voi ce mîncați cotlet de albatros" e un vers nefericit fie și într-un pamflet, ca și „Scîncind nonlibertatea viitoare" care zgîrie urechea. Exemplele sînt nenumărate și ceea ce mă intrigă este că ele nu se datorează unei carențe a simțului limbii, ci, mai degrabă, orgoliului de a o silui : „Încît Moldova de nădejde / Prin ani se eminescuiește". Cuvintele dau buzna la Adrian Păunescu, prea grăbit pentru a le pune stavilă și prea mîndru pentru a le tria. Aici nu mai e vorba de bogăție și naturalețe a vocabularului, ci de un fel de barbarie care amenință expresivitatea minimă. Oral și prea familiar, Adrian Păunescu sfidează convenții absolut necesare.

În al doilea rînd, se observă că multe din aceste fraze nepotrivite vin din limbajul jurnalistic curent. Nici nu e de mirare, de vreme ce poetul poate versifica în toată liniștea astfel de banalități stîngace : „Lupta pentru dreptate pe planetă / nu e o bătălie pur și simplu, / săracii plătesc taxele de timbru / spre-a fi justiția cît mai cochetă". Recunoaștem prea ușor turnura declarativă a unei anumite poezii mai vechi și mai noi („De douăzeci de secole încoace / Săracii tot fac tronuri și fotolii / N-au oamenii cu ce să se îmbrace / De-atîtea steaguri negre și de dolii"), superficială și găunoasă, alunecînd uneori în fabula transparentă, esențial prozaică („Trist e vulturele cu ochii scoși, / În bernă șade pliscul lui de piatră / Parcă-ar cotcodăci și parcă latră / Întors în întuneric la cocoși"). Acesta e, artistic, nivelul cel mai de jos la care publicistul l-a scoborît pe poet în *Pămîntul deocamdată*. Vigoarea pamfletară se consumă în satire (foarte modeste ca mijloace) ale birocrației, delațiunii, hoției morale, neonestității. Admițînd bunele intenții demascatoare, respingem imaginația liric săracă. Poetul reușește doar în cîteva locuri unde caricatura, critica, vehemența pamfletară izvorăsc dintr-o secretă gravitate. E cazul poeziilor despre țărani din volum. Poezia rezultă aici dintr-o generoasă vibrație : „Să fii țăran și să nu-ți fie bine, / Ceva inexplicabil cînd te doare, / Să n-ai atîția bani în buzunare, / Cu-o boală mult mai scumpă decît tine, // Și din întreaga lume cu rușine / Să afli că țărîna e ușoară, / Că după o istorie amară, / Nimeni, bolnav, pe gratis nu te ține.// Să fii țăran, să vii în capitală, / Să-ți mai alini a morții tale teamă, / Să nu te bage nici portaru-n seamă, / Să taci văzînd cum doctorul înșală / La licitații pentru cîte-o boală / Mai scumpă ca o clasă socială".

Ultimul vers e memorabil. Regăsim în el ceva din prospețimea absentă în destule altele. Că Adrian Păunescu e poet adevărat și original ne-o dovedește tocmai capacitatea lui de a-și depăși impasurile. Există în *Pămîntul deocamdată* poezii admirabile care riscă să treacă neobservate din cauza ideii preconcepute (dar cît de bine întreținută de autorul însuși !) că, de la *Istoria unei secunde* încoace, Adrian Păunescu a devenit un poet monocord, emfatic și fastidios. Versuri foarte frumoase le compensează pe acelea facile sau chinuite : „De-atîția meri ce nu mai pot să doarmă / Parcă se văruiește o cazarmă". Sau : „Noi, Doamne, te rugăm cu milă mare / Tristețea lumii dăne-o nouă astăzi". În acest ton de psalmi moderni (cu unele reminiscențe argheziene : „Un arbore cu frunze mici să fii / Și să te bată vînturile-n ele...". Și încă : „Sever, privind pe cei care te latră, / Tu viu să fii dar să miroși a piatră") sînt scrise cîteva din poeziile emoționante ale culegerii. O plîngere a uitării și a dezrădăcinării este *Pînă la vatră*, amintind de întîiul Ioan Alexandru, dar în plus cu o umbră de remușcare ce o face conștientă și insuportabilă : „Aceeași masă mică ne adună / În jurul dumitale, maică mare, / Pe scaune de lemn cu trei picioare / Ne strîngem, maică sfîntă, maică bună. // Și dumneata ești dusă pîn-la vatră / Parcă să iei un tuci cu mămăligă / Și parcă o vecină te și strigă / Și parcă și un cîine te tot latră. // Și nu mai vii și am uitat cu toții, / Ce vrem aici și ce va fi să fie, / O, maică bună, maică pămîntie, / Ca pe-o-ntîmplare te-au uitat nepoții. // Plecăm prin sat s-aflăm, neplînso încă, / Pe cineva, cu plată să te plîngă". Aceeași emoție sugrumată, în *Floare și cenușă*, de o profundă și laconică expresivitate : „Vai, tinerețea mea mai stă la ușă, / Unde-am intrat să îmi preschimb ursita, / Mă-ntorc bătrîn, suflet cioplit cu sita, / Strigîndu-mă pe nume cu cenușa. // Am fost comediantul fără voie, / Am fost rușinea cea nerușinată, / Acum strîngînd eroare lîngă pată, / Pe viața mea greșită trec ca Noe. // Unde sînt flori eu simt că-i și otravă, / Mînia unui veac o simt în creieri, / Ca lacăte s-aud în aer greieri, / Tocînd mărunt în liniștea grozavă. // Și voi pleca, iar floarea de la ușă / Va strînge-o servitorul de cenușă". În sfîrșit, ce acuitate a fericit-îndureratei confesii erotice este în *Oaia îndrăzneață* :

Această oaie a înnebunit,
Nu-i mai e frică de nimic, nimic,
Toate cuvintele ce i le zic
O fac să rîdă fraged și cumplit.

Pîn-a avea o taină și un tic,
Se uită ca-n oglindă în cuțit,
Această oaie s-a îndrăgostit
Și murmură un fel de ritm peltic.

Dar n-am ce-i face, merg în urma ei,
Și-s gata la orice să mă aștept,
Această oaie ce o port în piept
Această inimă fără idei

Ca un cioban, cu oaia lui cinstit,
Urmîndu-mi inima pîn-la sfîrșit.

Acesta este poetul Adrian Păunescu, deocamdată.

Nicolae Manolescu

Adrian Păunescu, **Pămîntul deocamdată**, Editura Eminescu, 1976.

Ovidiu Zotta
Alexandru cel Argintiu
(Editura Ion Creangă, 1976)

● LITERATURA pentru adolescenți formează un capitol al literaturii al cărui specific nu este dat în mod expres de prezența personajelor adolescente, ci de psihologia adolescentă a celui ce scrie, de naivitatea sa „jucată" care, de la o anumită zonă a profunzimii, poate intra în marea literatură. De obicei însoțită de o ironie binevoitoare, singura premisă în procesul distanțării, această literatură urmărește cu un interes pedagogic formarea unor caractere de-a lungul unui traseu aventuros. El poate fi o expediție, un joc, o invenție. Aventura însă este numai pe jumătate reală, pentru că peripețiile au un caracter moral. În spațiul ideal se mișcă personaje ideale, capabile să înlăture defecțiunile sau accidentele survenite în armonia vieții prin soluții ideale.

Intrînd în acest tipic, **Alexandru cel Argintiu** al lui Ovidiu Zotta ne oferă o aventură modernă și, în parte, științifico-fantastică. Substanța ei este de natură intelectuală. Pe scurt, elevii unei clase speciale de informatică pun la cale construirea unui calculator electronic denumit Alexandru cel Argintiu. Fiecare membru al echipei, invidiată de întreaga școală și funcționînd sub îndrumarea doctorului în științe Martinoiu, se manifestă ca o adevărată personalitate, dacă nu ca un mic geniu în devenire. La aproximativ cei paisprezece ani ai săi, Caradia are întinse cunoștințe filosofice, îl citește pe Hegel noaptea la lumina lanternei ca pe un roman polițist, joacă formidabil într-o echipă de călușari și mai face și muncă de regizor la o casă de cultură ; Victorița e campioană națională la aruncarea greutății și are șanse să cucerească titlul și la săritura în înălțime ; Iulian Nedea posedă calități organizatorice ieșite din comun, are „cap analitic" și perspectiva de a ajunge campion la box ; Simionaș e un inventiv și o luciditate de excepție ; Băbăneață manifestă calități de romancier etc. Părinții acestor personalități de o multilateralitate deconcertantă sînt și ei academicieni, foști campioni olimpici, sudori de cea mai înaltă calificare, profesori renumiți. Deși, pentru început, ei nu sînt dispuși să înțeleagă pasiunea fiilor lor, sfîrșesc prin a le acorda întregul sprijin. Amenințat să nu mai poată fi terminat vreodată, proiectu „Alexandru cel Argintiu" va fi continuat în atelierele unei mari uzine.

Cartea atrage prin cîteva tipuri hazlii, dintre care cităm pe superstițiosul și misteriosul Băbăneață, pe Rebegea cel poreclit „șambelanul" pentru că „se îngrijea de respectarea rangurilor și de distribuirea laudelor" ca un adevărat „profesionist al curiozității", pe îngîmfatul și apoi pitorescul Floricescu care, în contact cu boemul Băbăneață, trece de la egolatrie spre o înțelegere ceva mai nuanțată a lumii. Ovidiu Zotta oferă în cartea sa și portretul unui tînăr hiperintelectualizat și aproape bătrînicios, chinuit de imense servituți, îngropat în formule și circuite tranzistorizate, de o tristă precocitate, dar cei mai fermecători eroi sînt cei cîțiva visători care reușesc să iasă din această schemă aseptică și supărător de idealizată. Prin ei, **Alexandru cel Argintiu** este o carte plăcută la lectură.

Mirela Roznoveanu

Proza

Un erou exemplar

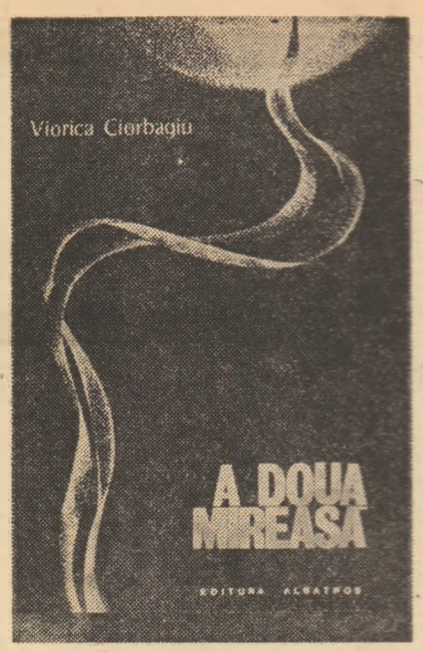

ROMANUL Vioricăi Ciorbagiu **A doua mireasă** *) are ca nucleu narativ istoria unui erou exemplar : un foarte tînăr inginer constructor care se dăruie pe sine, se sacrifică aproape pătimaş profesiei sale, ca un alt Meşter Manole ce pune la temelia uriaşului edificiu propria sa viaţă. Pornind de la un caz real — numele personajului este schimbat, dar geografia autentică — (destinul care a tulburat cu ani în urmă lucrătorii platformei de la Săvineşti şi pe toţi reporterii acelui timp, al inginerului Ion Ilea, stins prematur după ce arsese cu o energie şi o vitalitate uimitoare, ajungînd, datorită calităţilor sale deosebite, directorul general al şantierului de construcţii, la o vîrstă cînd alţii abia îşi descoperă drumul), romanul transformă ultimele zile ale bolii fatale într-un cadru al rememorărilor, într-un pretext al evocării vieţii de şantier, a individualităţilor şi a colectivităţii umane specifice. Rememorările se fac fie din perspectiva personajului principal, fie din cea a unui narator, care fără să fie implicat în acţiunea propriu-zisă, participă afectiv, emoţionat, la desfăşurarea evenimentelor, cuprins de admiraţie sau de o tristeţe resemnată.

Marcat de o anumită viziune reportericească, romanul se constituie de la un anumit moment într-o suită de portrete (Ghiţă, Miron — prietenii eroului, Anca — fata pentru care pare a avea o slăbiciune, Pădureţu, Bătrînul, Tică, reporterul, Constantin Constantin, cel tăcut şi aspru, dar ascunzînd în ursuzenie o sensibilitate suferindă, Farcaş, apucat de patima fotografiatului copiilor, inginerul Neacşu care rîvneşte să avanseze spre Bucureşti, Ghimbăşan, betonistul care îşi oferă apartamentul unui nou venit etc.). Cîteva scene au menirea de a expune viaţa şantierului, structura morală şi schiţa psihologică a colectivităţii : scena turnării fundaţiei de beton pe viscol, revelionul de la cantină, nunta lui Miron şi a Violetei etc. În toate aceste pasaje scrise, în general, cu vervă, naturaleţe, intuiţie epică şi umor, intervine, uneori supărător, un comentariu presărat cu formule gazetăreşti, foarte familiare într-o relatare reportericească, dar nesugestive într-un roman : „S-au apucat într-o dimineaţă în cea mai bună rînduială. Vreo două-trei ceasuri prevederile din grafic s-au potrivit întocmai. Se lucra aproape ca pe vreme bună. Ţevile dădeau ceva căldură, s-au adus şi cîteva arzătoare cu cărbuni, încălzea şi aburul din beton şi mai ales faptul că se începuse un lucru nou, că se atacase primul compresor, această realitate revelatoare pe care ei o săvîrşeau le împrumutase putere nu cît pentru o fundaţie, ci chiar îţi venea să crezi că toată fabrica de amoniac are să fie gata în 24 de ceasuri. Dacă ar fi zis că da, nu te cerca îndoiala că se-ntîmplă altminteri".

În ce priveşte reconstituirea vieţii de şantier, romanul schiţează o atmosferă entuziastă, cu episoade şi chipuri pitoreşti şi semnificative, ocolind oarecum schemele. Autoarea povesteşte, de altfel, pe un ton blînd, ironic, vioi, şi de aceea te surprinde cînd îşi îngroaşă vocea şi emite reflecţii ca acestea : „Orice om caută dragostea cea mare. Unii o găsesc sau li se pare că au găsit-o, dar cei mai mulţi aleargă după ea toată viaţa", sau : „Este exclus să poţi iubi pe cineva fără să-l respecţi mai întîi".

Romanul este mai interesant în încercările de problematizare a personajului central — încercări ce se materializează cu precădere în conflictul dintre Mihai şi Anca. Femeia intuieşte drama viitoare a inginerului — nu atît boala, cît singurătatea, impasul psihic în care va ajunge la capătul sacrificiului său, intuieşte frica lui de intimitate, de interiorizare. În preajma inevitabilului deznodămînt, Mihai fuge în amintiri, căutînd să nu se apropie prea mult de sine însuşi, să nu-şi contemple sacrificiul, să nu cadă în reflexivitate şi melancolie. Gîndurile tulburi legate de incapacitatea lui de a întemeia o familie, de a trăi bucuria iubirii simple pentru Anca, de a avea spaţiul lui intim de răgaz şi împlinire sentimentală, le alungă mereu cu un refren ce-l caracterizează („Lasă !...") ca o eroină a unui roman celebru care îşi amînă momentul sincerităţii cu refrenul : „La asta o să mă gîndesc mîine" şi acel „mîine" nu vine niciodată. Drama acestui personaj de înaltă exemplaritate morală este, aşa cum însuşi o înţelege în final, incapacitatea de a privi înăuntrul său ; dăruirea în exterior, generozitatea lui faţă de alţii şi faţă de munca lui reduc simţul de conservare, dar şi frămîntările intime. Preocupat continuu de treburile şantierului, Mihai nu se întoarce spre sine decît pe patul de spital, înaintea unei intervenţii chirurgicale neiertătoare. E singurul moment cînd începe să dorească ceva pentru el însuşi — fericirea unei împliniri intime, unei iubiri simple. Vina lui (dacă un asemenea Erou, din galeria excepţiilor umane, poate avea una) este de a fi trăit **exclusiv** în exterior, în afara propriei sale intimităţi. În acest exclusivism stă însă personalitatea. Este semnul unei vocaţii devoratoare care unidimensionează existenţa, îndreptînd-o spre un proiect major. Problema personajului ar trebui să rămînă deschisă, numai că emoţia povestirii, vibrînd în fiecare frază, o determină pe autoare să o închidă. Ea se simte copleşită de model, dominată şi se grăbeşte să-şi construiască personajul prea demonstrativ. Calităţile indiscutabile ale naraţiunii sînt căldura, tandreţea evocării, concizia tipurilor, umorul şi precizia observaţiei psihologice.

Dana Dumitriu

*) Viorica Ciorbagiu, **A doua mireasă**, Editura Albatros, 1976.

Poezia

„Mie mi-a crescut în palme laur..."

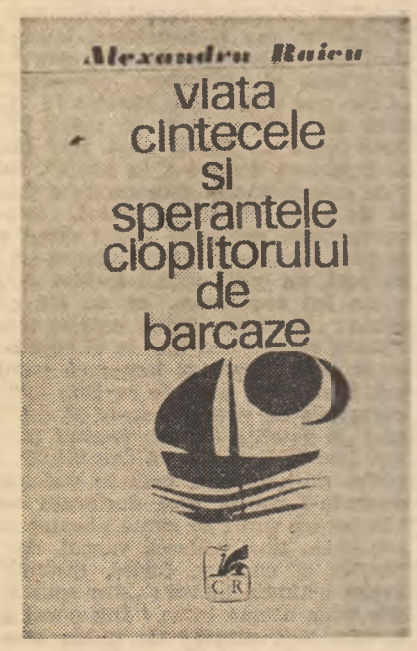

„SOSESC ROMANTIC", ţinea parcă să ne avertizeze, cu o simpatică ostentaţie, în titlul volumului său, de relansare, din 1968, Alexandru Raicu, care debutase înainte de război (**Vitralii**, 1936) şi avusese onoarea de a fi înregistrat, deşi numai ca un poet care încă se caută, în **Istoria literaturii române...** a lui G. Călinescu. O răspicată declaraţie de artă poetică voit anacronică însoţea o tîrzie dar aşteptată reintrare în scenă. Şi în volumul de curînd apărut, poetul, se poate spune, „soseşte romantic". Lui Alexandru Raicu îi plac învolburările, titanismul, „vedeniile" : „umplui tot cerul — ne spune el n.n. — de reci vedenii / grele ca fierul" (**Romanţă nouă**). Tot o „vedenie" aflăm şi în această **Plecare** : „Corabia mi-a sosit la tărm / fără catarguri. Beznă. Ţipenie. / Paşii-mi răsună pe puntea de gheaţă / ce se desface. Vedenie." Viziunea marină sumbră, spre care autorul înclină vizibil, atinge apogeul în poemul central al volumului*), căruia îi împrumută de altfel titlul, **Viaţa, cîntecele şi speranţele cioplitorului de barcaze**, cu „pietrosul ţărm întunecat", cu un golf „ruginit", cu „vinete piscuri de piatră", cu crabi „sluţi" şi „şoareci de apă roşcaţi", cu înecaţi care trec „dînd din oase, prin alge şi vapoare", cu drumuri „cardinale, sumbre", cu „flăcări de pucioasă sinilie" şi alte asemenea imagini care dau „vedeniilor", „reci", consistenţă şi forţă, o greutate apăsătoare, într-adevăr de fier. Dar chiar în acest poem infernal, viziunea se limpezeşte : „speranţele" cioplitorului de barcaze, ale cărui flote, succesive, marea le împrăştie şi le scufundă, rămîn intacte. „Voi rupe-n zori temutele mistere", promite el, deşi ştie că de fiecare dată „călătoria se-anunţa nebună". Eşecului în aparenţă implacabil i se opune, titanic, efortul tenace, sisific al încercării următoare : „Întunericul se-albea în săruri. Chipul / se umplea de strigăte. Perechi / broaştele sub cerul vechi al ceţii / se apropiau uşor, sfioase / rănile în clipa dimineţii / îi lingeau grăbite, pînă-n oase. / Sfîrtecat de soare-n nefiinţă / greu se ridică-n a zecea zi. / Raza-l încălzea în suferinţă, / albatrosu-n creştet îl trezi. / Alte stele, spume de răcoare, / îi cerneau pe degete lumină. / Din seminţe, codrii ca din soare / o porneau din nou la rădăcină. / Barda începu tăcut să-şi spele / lîngă marginea pădurii dinadins, / migălind din bucle şi inele / alte prove, întru necuprins. / / «Cine sînt ?» Ţesînd la alte vele, / pipăind din degete cuprinsul / luă în palme roiurile de stele. / Îndoiala clipei ? Neînvinsul / cuie mari de lemn ciopli-nainte. / Şi cîntă speranţe fără preget / pentru adevărul din cuvinte". Sensibilitatea poetului cunoaşte nu numai ruperea de nori romantică, spectaculoasă ca o improvizaţie, dar şi înseninarea clasică, de durată. Oricît de înfricoşătoare s-ar voi şi ar fi unele tablouri, cititorul acestor versuri nu întîrzie să perceapă echilibrul de fond al simţirii, nota stenică. În lirica lui Alexandru Raicu terifiantul însuşi devine transparent, luminos, fiind, temperamental vorbind, inconsistent. O frumoasă poezie (**Spre munţii de porfire**) reinterpretează legenda biblică a lui Iona, cel înghiţit de balenă. Depunerea finală pe ţărm este suprimată, chitul fiind aci un vehicul al morţii, care urmează să-l poarte într-o zi pe poet „mai spre adînc", spre „munţii de porfire" : „Va fi un peşte greu ce-o să mă poarte / mai spre adînc să văd pe dedesubt / ce n-am ştiut...". O energie inepuizabilă pare a alimenta actul existenţial de fiecare clipă al poetului, ceea ce explică nota stenică mai sus amintită, a versurilor sale, cîtuşi de puţin convenţională aici. Senectutea de pildă („Nu mă mai recunosc. Bărbia / coboară-n treptele amiezii, / obrajii-s aspri ca-n cîmpia / pe care se-nvîrtiră iezii. / / Parcă e însuşi Archimede / acesta din oglindă, slut...") este considerată cu o încredere liniştită, abia atinsă de o uşoară melancolie, în perspectiva succesiunii firesti a generaţiilor, a continuităţii vieţii (**Frumoşi ca pădurarii**). Poetul ar deţine, după cum ne lasă să înţelegem în **Schimbări neaşteptate**, un secret al fericirii, pe care e gata să-l împărtăşească oricui, dar nimeni nu vrea să-l asculte, probabil pentru că, acest secret, fiecare trebuie să-l descopere pe cont propriu : „Cîţi au dat ocol pe după moară / să găsească-n scoc un bob de aur ! / Mie mi-a crescut în palme laur / şi cununa greu o să mă doară. / / Le şi spun acelor ce-n nisipuri / migălesc pe lîngă moară-n zori. / Nu m-ascultă. Au culori pe chipuri / ca de sfinţi pictaţi pe ochi cu flori. / / Ei tot caută. La mine o tulpină / s-a-nălţat de nu pot s-o cuprind / şi străluce cînd e lună plină, / şi ţin palmele, şi îi aştept cu jind. / / Nu se-ntorc. Vor căuta-nainte / nu ştiu pînă cînd, dar mie-n frunte / laurul, deşi cu foi cărunte / a dat spic şi-adună noi cuvinte."

Valeriu Cristea

*) Alexandru Raicu, **Viaţa, cîntecele şi speranţele cioplitorului de barcaze**, Editura Cartea Românească, 1976.

Critica

Receptarea lui Dostoievski

CUM și de către cine a fost „descoperit“ Dostoievski în România, cum a fost receptat și înțeles, ce ecou a avut în literatura și critica românească ? În ultima sa lucrare (întreruptă în octombrie 1975, cîteva zeci de zile înainte de moarte), regretatul Dinu Pillat *) își propunea să răspundă acestor întrebări, importante nu atît pentru marele scriitor, cît și pentru literatura română însăși, pentru conștiința literară românească, pentru modul acestora de **a reacționa** în fața unor experiențe capitale, de felul celor reprezentate de întîlnirea cu Dostoievski. Primul comentariu despre Dostoievski este semnat la noi de C. Dobrogeanu-Gherea în 1885, iar prima apreciere a unui roman dostoievskian, cu doi ani mai devreme, în 1883, o datorăm lui Titu Maiorescu : „Simbătă 23 aprilie 1883. Sfîntul Gheorghe, zi frumoasă, foarte cald. N-am primit pe nimeni, citind extrem de originalul roman al lui Dostoievski, **Raskolnikov**, tradus în nemțește (destul de rău) de Wilhelm Henckel“.

În foarte substanțiala postfață a lui Alexandru Paleologu, după ce se subliniază că materia cercetării lui Dinu Pillat se situează „întîmplător sau nu, între două interpretări marxiste“ (cea dintîi, legată de Dobrogeanu-Gherea, și cea mai recentă, de investigațiile contemporane întreprinse de Ion Ianoși, Valeriu Cristea, Liviu Petrescu) se acordă locul cuvenit aprecierii laconice din **Însemnările zilnice**. Rînduri pe care Dinu Pillat, „rezistînd tentației de a le adăuga un comentariu, se mulțumește, cu un rar simț al punerii în pagină, să le citeze în final de capitol, unde extrema lor concentrare produce un efect de implozie, în reprezentarea cititorului“ (Al. Paleologu). Dacă articolul lui Dobrogeanu-Gherea precede cu un an importanta carte a lui E.M. de Vogüe **Le roman ruse** (unde Dostoievski figurează cu un întreg capitol : **La religion de la souffrance**), însemnarea lui Maiorescu premerge, la o distanță de doi ani, articolul lui Dobrogeanu-Gherea. Cei doi întemeietori ai criticii noastre — Maiorescu și Gherea — inaugurează, nu tocmai întîmplător, „cariera“ marelui scriitor rus în conștiința literară românească.

Tot ce urmează, de atunci încoace, este înregistrat de Dinu Pillat, cu un simț excepțional al documentului revelator. Destinul românesc al operei lui Dostoievski face astfel obiectul nu numai al unei lucrări științifice de extremă probitate, dar și al unui veritabil și (aș zice) captivant **roman** al „ideii“ dostoievskiene. Personajele acestui roman — izbutind să se definească pe ele însele într-o „acțiune“ cum nu se poate mai caracteristică — se numesc Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, M. Sebastian, N. Crainic, Dan Petrașincu, M. Eliade, Paul Zarifopol, G. Călinescu, Tudor Vianu...

PERFORMANȚA lui Dinu Pillat este de a spune pe un ton detașat, alb — și cu o aparență de cumințenie, lucruri pasionante. El izbutește, folosind o tehnică a relatării de tip obiectiv, să provoace curiozitatea, servindu-i în doze mici, savant preparate, întîmplări palpitante, uneori de-a dreptul senzaționale, cum este aceea, de la începutul cărții, cu privire la „prima mențiune existentă în publicistica română“ în cazul Dostoievski.

N-a fost, deci, un simplu capriciu că, la douăzeci de ani, Dinu Pillat și-a ales ca subiect al lucrării de doctorat romanul „de senzație“ românesc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea ! Nu e senzațional să aflăm, dintr-o liniștită instruire de fraze neutrale și pur funcționale, că prima referință la Dostoievski în presa noastră are ca autor pe un fost student român la Petersburg, colaborator al vestitului Neceaev, modelul lui Piotr Verhovenski din **Demonii** ? Dinu Pillat pare să nu se mire deloc de această veste, rămîne imperturbabil în fața ei, tocmai pentru a oferi un spațiu extins mirării **noastre**, în măsura în care știm cîte ceva despre întîmplările vremii și despre împrejurările procesului de complotiști ce a inspirat romanului lui Dostoievski. Ei bine, da, inițialele Z.A. care semnalau (într-o corespondență din Petersburg) în ziarul „Telegraful“ din București, la 20 februarie 1881, „moartea celebrului literator rus“ ca „faptul cel mai culminant din viața capitalei Țarului“, ascundeau — comunică fără clipire Dinu Pillat, ca și cum ar fi un lucru fără însemnătate (și poate este, pentru cine ignoră biografia lui Dostoievski și tot ce se mai știe în legătură cu studentul Neceaev) — pe Zamfir Arbore, descendentul unei vechi familii boierești : „Este interesant de reținut“ (astfel debutează o amplă paranteză, plină de lucruri surprinzătoare dar respectînd debitul egal potrivit relatării de știri anodine care face savoarea stilului lui Dinu Pillat) ce se petrecuse cu acest Zamfir Arbore înainte ca el să fi devenit corespondentul, pitit după inițiale, al ziarului bucureștean „Telegraful“. „Se întîmplă“, continuă fără nici o participare exterioară Dinu Pillat, se întîmplă, pur și simplu, ca el „să ia parte ca student al Academiei Militare de Chirurgie din Petersburg, la constituirea unui comitet revoluționar, alături de nihilistul Sergiu Neceaev, de la al cărui caz judiciar de mai tîrziu se știe că pleacă Dostoievski în **Demonii**“. Firește, numele acestui „Sergiu Neceaev“ nu spune neinițiatului nimic care să-l facă să tresară, cel familiarizat însă oarecum cu problema va resimți primirea acestei informații lipsite de importanță ca pe un fapt de o rezonanță extraordinară. Dinu Pillat se adresează, după cum se vede, imaginației acestui tip de cititor, izbutind s-o pună imediat în mișcare. Este modul său tipic de a proceda. „Compatriotul nostru, împreună cu alți conspiratori, sfîrșește prin a fi arestat la 16 martie 1869, rămînînd apoi închis aproape trei ani în fortăreața Petro-Pavlovsk (pe unde trecuse și romancierul rus cu două decenii în urmă), în timp ce Neceaev izbutește să fugă în Elveția“. Lucrurile capătă mereu proporții mai mari cînd, în același stil neutru de mare efect, pe care cei ce gustă surprizele în planul intelectualului au prilejul să-l descopere adesea în cărțile lui Dinu Pillat, ni se atrage atenția, așa, în treacăt, că autorul notiței din „Telegraful“ publicase în anul 1896, adică cincisprezece ani după notiță, un volum de memorii intitulat **În exil** (publicat — unde ? — la Craiova), în care relatează, și încă „pe larg“ (ceea ce provoacă încă o dată, la maximum, curiozitatea noastră) „tribulațiile subversive ale lui Neceaev“ ; „Luăm cunoștință de împrejurările în care studentul Ivanov, recrutat pentru acțiunea pusă la cale [...] și retrăgîndu-se din micul cerc al conspiratorilor, ajunge să fie ucis de Neceaev și acoliții săi“. Există, cu alte cuvinte, un document de cea mai mare însemnătate, publicat de un compatriot al nostru, cu privire la întîmplările legate de geneza **Demonilor**, mărturia cuiva care a participat nemijlocit la evenimentele care-l tulburaseră pe Dostoievski ! Dar Dinu Pillat are mereu aerul că toate aceste lucruri îl lasă rece, în subtext ne face totuși să simțim fervoarea și să ne împărtășim de emoția pe care el însuși, cel dintîi, nu încape nici o îndoială, trebuie s-o fi simțit în vreme ce compunea capitolul unei lucrări de strictă informație istorico-literară :

„În sfîrșit, sîntem informați cum în Elveția, unde principalul vinovat își găsește încă o dată scăparea, Zamfir Arbore se desolidarizează de el, ca și Bakunin însuși, condamnîndu-se crima făcută drept un act compromițător pentru cauza revoluției !“ Inutil poate de adăugat că „studentul Ivanov“ i l-a inspirat lui Dostoievski pe Satov. Ca o încununare a suitei de situații senzaționale, amănuntul savuros că, „din păcate“, nu întîlnim nicăieri vreo confirmare a faptului că atît de interesantul personaj care se revelează a fi Zamfir Arbore ar fi avut vreodată curiozitatea să citească **Demonii**, un roman ale cărui implicații și „dedesubturi“ le trăise ca puțini alții în epocă.

Postfața lui Alexandru Paleologu, plină de idei incitante (unele, firește, discutabile), constituindu-se ca un comentariu viu al cărții lui Dinu Pillat, merită o atenție aparte. Destul să spunem deocamdată, că am parcurs-o cu interesul datorat „romanului unui roman“.

Lucian Raicu

*) Dinu Pillat, **Dostoievski în conștiința literară românească**, cu o postfață de Alexandru Paleologu, Editura „Cartea Românească“, 1976.

Calendar

● 22.II.1903 — s-a născut **Tudor Mușatescu** (m. 1970).

● 22.II.1916 — s-a născut **Radu Temoioagă** (m. 1974).

● 23.II.1888 — s-a născut **M. Săulescu** (m. 1916).

● 23.II.1892 — s-a născut **Tudor Măinescu**.

● 23.II.1892 — s-a născut **Const. T. Stoika** (m. 1916).

● 23.II.1928 — a apărut revista „Vremea“, director Vladimir Donescu.

● 23.II.1962 — a murit **Silviu Dragomir** (n. 1888).

● 24.II.1849 — s-a născut **C. Dumitrescu-Iași** (m. 16.IV.1923)

● 24.II.1909 — s-a născut **Al. Dimitriu-Păușești**.

● 24.II.1914 — s-a născut **Stellan Păun**.

● 24.II.1924 — s-a născut **Ion Petrache**.

● 24.II.1926 — s-a născut **Ovidiu Cotruș**.

● 24.II.1927 — s-a născut **Valentin Berbecaru**.

● 25.II.1834 — s-a născut **Al. Depărățeanu** (m. 1865).

● 25.II/9.III.1866 — apare în „Familia“, condusă de Iosif Vulcan, poezia lui Mihai Eminescu **De-aș avea**.

● 25.II.1881 — a murit **August Treboniu Laurian** (n. 1810).

● 25.II.1881 — a murit **Cezar Bolliac** (n. 1813).

● 25.II.1897 — s-a născut **N.I. Popa**.

● 25.II.1899 — s-a născut **Erwin Vittstock** (m. 1962).

● 25.II.1901 — s-a născut **Al. Tudor-Miu** (m. 1961).

● 25.II.1923 — s-a născut **Eta Boeriu**.

● 25.II.1939 — s-a născut **Virgil Duda**.

● 25.II.1937 — s-a născut **Cornelia Buzinschi**.

● 25.II.1969 — a murit **Al. Duiliu Zamfirescu** (n. 1892).

● 26.II.1838 — s-a născut **B. P. Hasdeu** (m. 1907).

● 26.II.1890 — a murit **Economul D. Furtună** (n. 1865).

● 26.II.1906 — s-a născut **Anavi Adam**.

● 26.II.1907 — s-a născut **Constantin Papastate**.

● 27.II.1811 — s-a născut **Alex. Hrisoverghi** (m. 1837).

● 27.II.1867 — s-a născut **G. Diamandy** (m. 1917).

● 27.II.1920 — a murit **A.D. Xenopol** (n. 1874).

● 27.II.1943 — a murit **Salamon Ernő** (n. 1912), poet maghiar din țara noastră.

● 27.II.1955 — a murit **Al. Marcu** (n. 1894).

● 27.II.1975 — a murit **Eugen Constant** (n. 1890).

● 28.II.1754 — s-a născut **Gheorghe Șincai** (m. 1816).

● 28.II.1893 — a murit **Grigore Grădișteanu** (n. 1816).

● 28.II.1903 — a murit **Ioan Ivanov** (n. 1836).

● 29.II.1880 — a murit **Costache Bălăcescu** (n. p. 1800).

● 29.II.1936 — s-a născut **Marin Sorescu**.

Prima verba

Reflexivitate și imaginație

● CĂ, UNEORI, cea mai rebelă imaginație corespunde, simultan și fratern, celei mai disciplinate reflexivități ne-o arată, destul de convingător, Ștefan Ioanid (**Cuvîntul unic**, Ed. Albatros), poet ce promite o devenire frumoasă într-o direcție lirică mai puțin frecventată azi : a contemplației euforice. Calmul și coerența meditației ori a notației sentimentale suferă presiunea unei imaginații mereu nervoase, euforice pînă la delir, dintr-un atare amestec bizar de rigoare ideatică și dicteu emoțional rezultînd aproape toată savoarea poemelor, toată tensiunea lor lirică ; în ciuda aspectului suprarealist al multora dintre versuri, impresia finală pe care o lasă un poem este de limpede contemplație, obiectul acesteia fiind cînd unul din sfera ideilor, cînd din aceea a sentimentelor, întotdeauna însă dintre acelea ce au îndeobște valori pentru ambele sfere ; de pildă, dragostea („Așa cum răsari prin flacăra acelui ochi / tu care atît de bine știi / fantoma ce mă întunecă — aici / aș putea să recunosc ceea ce în alte / începute luminoase unde mi se spulbera / în față cum doar sîngele muzicii trupul / albastru împietrit deasupra / ca spaima unui crin scîncetul acestei speranțe / (sub singurătatea lui pierdută în lăcrimare / sîntem noi doar o dezmierdată copilărie, / fără vise, ca cerul înfiorat peste veșnicia / tînără a celui care se pierde). Dar așa / răsărind tu prin flacăra acelui ochi / vei spune : cum se lumânează / înmiresmatul tău grumaz sub trupul / împietrit de deasupra, pierdut în lăcrimare. / Și eu aici stau și aștept / și întunecat sîngerează veninul / ca un rob sub tălpile tale“). Cîtă vreme poetul face din nervozitatea euforică a imaginației un vestiment plastic pentru materia de semnificații a contemplației, efectul liric este remarcabil, „cuvîntul unic“ echivalînd în aceste cazuri cu expresia poetică însăși. Cînd însă plăcerea de a reforma sintaxa și semantica e mai mare decît dorința de a sugera ceva prin această reformă, rezultatul este o retorică goală, un suprarealism cam infantil („Floarea ar putea lesne despărți / mușcătura albastră a acelor orbi minunați / ai iubirilor noastre sub fluturii / care începeau spumegînd de la umeri“ sau „Degetele pe care le-ai mușcat în voie pe care / le-ai ghicit în timp ce înotam într-o gură / închisă. Și insula venea ca o grădină secretă / în care să ne mănînăm trezirea“).

Mai interesant este altceva. Pentru Ștefan Ioanid, ca de altfel pentru mulți dintre poeții tineri de azi, poezia este, morfologic vorbind, adresare explicită, vorbire către cineva cu calitate de spectator, de martor avizat nu doar în legătură cu tema rostirii, dar și cu detaliile ei, ca să zic așa, stilistice. Se creează astfel impresia comunicării directe, dar o impresie care, paradoxal, nu se sprijină pe sinceritatea firească, naturală, ci pe o habitudine culturală, hrănită de felurite convenții. Poetul ia un ton colocvial nu pentru a-și face mai evidentă confesiunea ci, dimpotrivă, pentru a o ascunde, încît, nu de puține ori, cititorul ajunge să ia drept mărturisire lirică profundă o simplă conversație superficială, neangajantă, ocazională. Riscul acestei atitudini e facilitatea iar, mai la vale, compromiterea lirismului prin deviație în prolix. În cartea lui Ștefan Ioanid există cîteva dovezi de prolixitate, fie în registrul poemelor cuminți, versificate banal și prozaic (**Celui nenăscut**), fie în acela al poemelor îndrăznețe, versificate șocant prin abuz de imaginație (**Soare de toamnă**). Dar soiul acesta de distanțare prin apropiere este și tentant prin rolul pe care îl atribuie sugestiei. Fiindcă a da impresia, prin ton, prin formule gramaticale ori prin pure mijloace stilistice că spui ceva esențial despre orice, fără ca, de fapt, s-o faci, sau, mai exact, fără ca numaidecît s-o faci, asta este o „întîmplare“ ce nu s-ar săvîrși în lipsa puterii de sugerare. Autorul **Cuvîntului unic** are și puterea și arta sugerării. I-o asigură chiar modelul liric pe care, printr-o corespondență structurală, pare să și-l fi ales pentru a se exprima, cel puțin în acest moment : contemplația euforică. Am încredere în poet și în direcția lirică pe care s-a înscris, mă îndoiesc de validitatea atitudinii convenționale pe care o cultivă deocamdată.

Laurențiu Ulici

KOGĂLNICEANU și

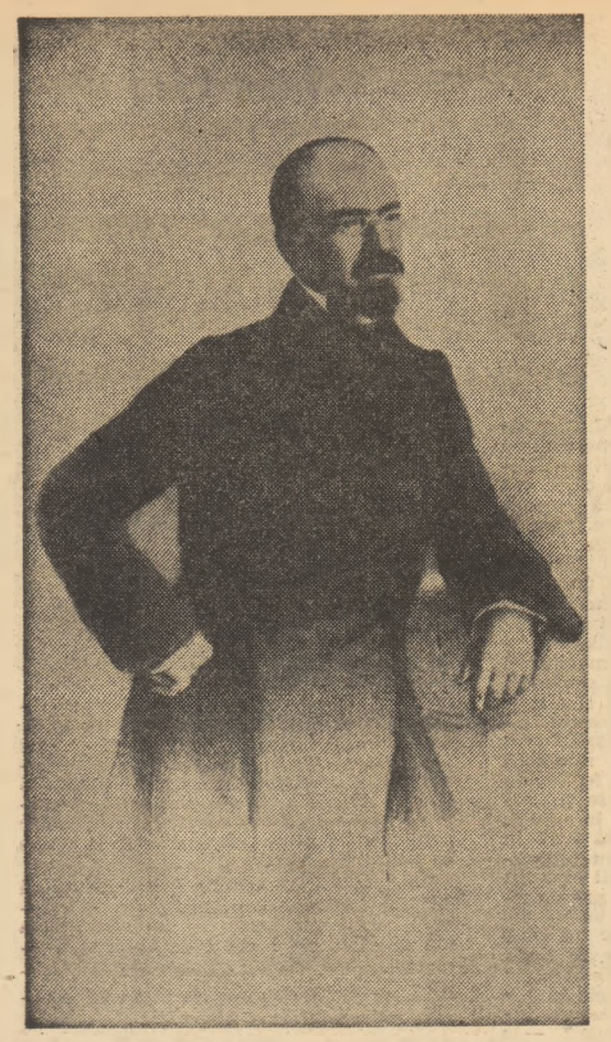

Mihail Kogălniceanu

INCĂ din vremea liceului credeam cu emoție că Nicolae Bălcescu a scris **Cîntarea României**. Iar în primul an de studenție îmi propuneam ca subiect pentru licență examinarea problemei paternității faimosului poem, convins pe atunci că voi putea stabili adevărul impresiei de consonanță cu care rămăsesem din lectura în paralel a poemului și a operei celui ce a fost martirul generației celei mai glorioase din istoria noastră. „...și cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă", spune Bălcescu într-o scrisoare către Ghica, datată 17 decembrie 1850. „Încă un imn..." Să fie aceste cuvinte o aluzie la **Cîntarea României** care apărea tot în decembrie 1850 ? Greu de spus, căci la fel de bine se potrivesc aceste cuvinte la tot ce a scris Nicolae Bălcescu.

Puse însă în gura lui Alecu Russo, cuvintele de mai sus, deși ar fi sunat destul de ciudat, ar fi constituit totuși dovada sigură de recunoaștere a paternității asupra poemului, căci alt imn închinat țării nu găsim în sumara operă a scriitorului care oricum a fericit literatura română. Cu **Miorița** ! Să recunoaștem că scoțînd poemul din fișa de autor a lui Alecu Russo, acestuia, dintre toți scriitorii notabili ai generației, i s-ar potrivi cel mai puțin să rostească cuvintele de mai sus, ale lui Nicolae Bălcescu.

Credem, așadar, că dintr-un punct de vedere strict literar, al textului, paternitatea lui Bălcescu pare a fi mai ușor de probat. Lectura diverselor studii ce s-au ocupat de stabilirea identității celui ce a scris **Cîntarea României** te lasă, de asemenea, cu impresia că Nicolae Bălcescu este el, mai curînd decît Alecu Russo, autorul poemei. Alecu Russo care, în **Studie moldovană**, 1851, putea să spună că „viața părinților a trecut ca și viața strămoșilor, adică lină ca un rîu ce cură prin livezi și grădini și se pierde fără huiet în Siret. Întîmplările veacului îi găsea și-i lăsa liniștiți..." Nimic din tensiunea dramatică a evocării vieții părinților și strămoșilor celui ce va fi scris **Cîntarea**...

Așadar, pe lista autorilor posibili, Nicolae Bălcescu este numărul 1. După cea mai simplă regulă a genului, tocmai persoana cea mai puțin „suspectă" este autorul și probabil că astfel vor fi judecat și cei care în manuale și aiurea, așadar „versiune oficială", îl consideră pe Alecu Russo autorul poemei. În favoarea acestuia contează, în principal, două fapte : mărturia lui V. Alecsandri („martor ocular", se pare) și faptul că Alecu Russo a (sau ar fi) intervenit în textul **Cîntării**, operind modificări la care îi dădea dreptul numai calitatea de autor pe care, astfel, și-o recunoaște, deci.

Zăbovind cu bună credință dinaintea acestei ipoteze — Alecu Russo autorul **Cîntării României** — în cele din urmă îi recunoaștem o deplină plauzibilitate. Căci lucrul cel mai de mirare la **Cîntarea României** este autentica ei valoare literară, faptul că nu este un eșec artistic, ci dimpotrivă. Oricare mînuitor al condeiului, profesionist sau amator, obscur ori celebru, își dă seama cîte capcane pîndesc o asemenea întreprindere. Și dacă Nicolae Bălcescu avea cu siguranță patosul de care e străbătută **Cîntarea** la fiecare rînd, în fiece cuvînt, mai puțin probabil e că a avut și detașarea ce va fi fost atît de necesară pentru ca textul poemei să nu alunece în melodramatic. Alecu Russo, spirit critic, ușor negativist, lucid și ironic, considerat el autor al **Cîntării României**, iată o soluție mai convenabilă, căci explică un fapt ce ni se pare cel mai important : valoarea strict literară a poemei. În ciuda (sic) „conținutului de idei" și a scopurilor urmărite, **Cîntarea României** este scrisă cu o așa de mare și de binecuvîntată măsură, încît nici pînă azi nu am știut să vedem și să ne mirăm pe cît se cuvine de această sublimă lecție de stil care este **Cîntarea**. Miracolul existenței unei asemenea scrieri ne îndeamnă să îndepărtăm ab initio ideea că autorul poemei ar fi o singură persoană.

Ideea și curajul de a scrie **Cîntarea României** vor fi aparținut lui Bălcescu, ca și „conținutul de idei", iar redactarea textului (sau numai revizuirea acestuia ?), atît de fericit măsurată, s-ar lega de numele lui Alecu Russo. Și astfel colaborarea celor doi la scrierea **Cîntării României** pare a fi soluția care ar explica totul, inclusiv ideea paternității anonime la care, în asemenea împrejurări, se va fi ajuns în chipul cel mai firesc.

CONCLUZIA la care ajungem mai sus rămîne tot o ipoteză, și nu de dragul ei încercăm acum să onorăm vechile promisiuni, cu atît mai mult cu cît nici nu e tocmai nouă ideea că autorul **Cîntării României** nu este o singură persoană *).

Dar paternitatea unei opere literare, ca și etimologia unui cuvînt, cum susține o veche precepută a filologilor, nu se caută, ci se găsește ! Din întîmplare ! Iar întîmplarea care prilejuiește rîndurile de față a constituit-o lectura unei scrieri des citată și, din motive nefirești, rareori citită de noi, cititorii obișnuiți : **Dorințele Partidei Naționale din Moldova**, broșura publicată de Mihail Kogălniceanu în 1848. Iată cum se încheie această altminteri mult pomenită scriere, punct de plecare al celor ce urmează : „Să gîndim că acest nume strălucit ce l-am moștenit de la stăpînitorii Lumii, ne impune mari datorii, și, prin urmare, oricum să ne fie Cartea norocului, să trăim și să murim Români, aducîndu-ne aminte de marea îndatorire și de frumoasa făgăduință, ce pe patul de moarte ne-au lăsat Ștefan cel Mare : **«Dacă dușmanul vostru v-ar prescrie condiții rușinătoare, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decît să fiți privitori împilării și ticăloșiei Țării Voastre ! Dumnezeul părinților voștri se va îndura de lacrimile slugilor sale, și va scula dintre voi pre cineva, carele va așeza iarăși pre urmașii voștri în libertatea și puterea de mai înainte !»**"

Recunoaște oricine în citatul dat de Kogălniceanu la sfîrșitul scrierii sale motto-ul aproape identic cu care se deschide **Cîntarea României** :

„Dacă dușmanul nostru va cere legăminte rușinoase de la voi, atuncea mai bine muriți prin sabia lui, decît să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri însă se va îndura de lacrămele slugilor sale și va rădica dintre voi pe cineva, carele va așeza iarăși pre urmașii voștri în voinicia și puterea de mai înainte".

Izbitoarea asemănare a fost observată relativ tîrziu, și din ea s-a dedus, printr-un raționament corect, că nu mai poate fi vorba de traducerea în românește a **Cîntării** dintr-o presupusă variantă inițială scrisă de A. Russo în franțuzește, precum credea V. Alecsandri.

Noi însă am pornit să căutăm în opera lui Kogălniceanu și alte asemănări. Parcurgînd, și nu în amănunt, primele două volume recent apărute în Editura Academiei truda nu ne-a fost zadarnică, se pare.

Astfel, în 1872, în prefața la **Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei**, Kogălniceanu parafrazează citatul apocrif : „să sperăm, să credem că Dumnezeul părinților noștri, care nu o dată ne-a salvat pămîntul și neamul, chiar în ora pieirei, nu ne va lipsi și acum cu puternicul său braț !", sau, în altă parte, „Noi, și unora și altora, trebuie să le fim cunoscători, și cu atît mai mult că toți au început a ne da dreptate, că toți cunosc că în noi este ceva mare, ceva statornic, pre care nici vremea, nici nenorocirile nu ne le-au putut smulge, și că ne trebuie numai un bărbat mare ca să fim iarăși un popor mare." (vol. I, p. 297). Acest din urmă text, apărut în 1840, dovedește vechimea credinței lui M. Kogălniceanu în „răzbunătorul prevestit". Această credință îl va fi făcut să îndrăgească pasajul amintit din așa zisul testament al lui Ștefan, pasaj pe care îl mai întîlnim, în extenso, și în alte lucrări, bunăoară în **Autonomia principatelor române**, 1856.

Așadar motto-ul **Cîntării** este un leitmotiv nu numai al acestui poem, ci, într-un fel, și al scrierilor lui M. Kogălniceanu. Simplă coincidență ? În scrierile lui A. Russo un singur loc amintește, vag, același motto : „Cine oare va fi chemat a rădica spada purtată cu atîta glorie de Ștefan cel Mare ?

Și cînd ?".

■ Precum s-a văzut mai sus, Kogălniceanu îi numește pe romani strămoșii noștri, „stăpînitorii Lumii", reluînd denumirea aceasta și în alte lucrări ale sale. Iar în versetul 55 al **Cîntării** citim : „E vremea să ieșim din amorțire, seminție a domnitorilor lumei !"

■ Cităm iar din **Dorințele Partidei Naționale**, ediția a III-a, p. 17 și 18 : „...dreptățile [...] pre care strămoșii noștri pururea și cu crude jertfe au știut a le păstra și pre care noi voim a le lăsa întregi strănepoților noștri. Cel mai sfînt dintre aceste drituri este neatîrnarea noastră din lăuntru și prin urmare «autonomia». Această neatîrnare a fost întîia condiție a următorului tractat din 1512, prin care Moldova în domnia lui Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, au cunoscut suzeranitatea Turciei, și anume :

1) Poarta cunoaște pe Moldova de pămînt slobod și nesupus.

2) Legea creștinească, care se ține în Moldova, nu va fi niciodată călcată sau turburată. [...].

4) Moldova va fi stăpînită și cîrmuită după pravilele și canoanele sale, fără să se amestece Poarta cît de puțin".

Să mai amintim că una dintre „dorințele" cele mai fierbinți ale Partidei Naționale era tocmai respectarea slobozeniei din lăuntru, a dreptului dintotdeauna al Moldovei de a-și da singură legi și respectarea principiului legalității, uzurpat de domnitorul Mihai Sturdza și puterea protectoare.

Și vestitul text al versetului 17 :

„Slobozenia e îndoită : cea dinlăuntru și cea dinafară... [...] Slobozenia dinlăuntru este legea, icoana dreptății dumnezeiești, legea așezată prin învoirea tuturor și la care toți deopotrivă se supun. Acolo unde nu e lege, nu e nici slobozenie"... Iar M. Kogălniceanu scria în **Dorințele**... tocmai că „a doua meteahnă capitală a Reglementului este că [...] a dărîmat și a desființat toate legiuirile țării..."

Să mai amintim încă un text în care M. Kogălniceanu condiționează slobozenia de legalitatea „așezată prin învoirea tuturor", cum zice textul **Cîntării** : „Societatea este o întovărășire [...] slobodă, pentru că ea are de temelie morala, lege firească a omenirei și care izgonește orice arbitrar, și pentru că legile de rîndul al doilea și organice care hotărăsc relațiile sociale, împreună rînduite cu morala, trebuie să fie **expresia voinții obștești** (s.n.), regulat întrebată și dovedită" (**Despre pauperism**, 1845, vol. I, p. 572).

Studiul din care am dat citatul de mai sus amintește, în întregimea sa, un pasaj puțin comentat al **Cîntării** : „Nu aurul este bogăția neamurilor, nu neavutul este sărăcia oamenilor. Avuțiile de aur sînt peritoare, **sărăcia harnică e o bogăție ce nu se răpește ; munca e o bogăție vecinică**" (s.n.), versetul 29.

■ Tot în **Dorințele**... M. Kogălniceanu dă acest citat : „Căci robia n-au fost de nici un folos, ci încă un obicei de mare pagubă sufletelor noastre, **rămase fiind de la strămoși ca un blestem asupra capetelor noastre**". (s.n.)

Și tot în versetul 17 : „...atuncea lumea se împarte în săraci și bogați, în stăpîni și robi, flămînzi și îmbuibați... atuncea lumea stă în cumpănă de peire... căci dreptatea dumnezeiască e vecinică ; ea urăște și blastămă pe omul și neamul ce alunecă în calea nedreptății... **strămunii noștri au fost blestămați de domnul pentru strîmbătățile lor, și blestemul a trecut din neam în neam pînă în zilele noastre**"... (s.n.)

■ „Este istoricește dovedit că în timpurile din început mai fiștecare Român era proprietar" (p. 38). „Numai o țară ce are mulți proprietari este tare, căci numai acolo unde este răspîndită iubirea pămîntului, este răspîndită și iubirea patriei". (p. 39)

Versetul 58 : „[...] Era acea vreme a luptei,... era viață, bărbăție și putere, vitejie și jertfe... cei ce făceau faptele mari aveau o moșie... și erau umărul drept al moșiei, și ridicau stîlpi de biruință, și țara era o țară de fală și zidiul cel tare al credinței !"...

■ Sau : „...desființarea boierescului și apropiația (improprietărirea — n.n.) țăranilor este o chestie de siguranță publică, de pace, de viață în sfîrșit și care prin urmare trebuie hotărîtă cît mai în grabă. Căci nimene din acei ce vroiesc binele Țării nu ignorează că timpul face necontenit mai grele de hotărît chestiile ce sînt deapururea prelungite pe altă dată. Pașnica dar hotărîre a chestiei apropriației țăranilor, astăzi încă ușoară, într-un an va fi mai grea, și în doi va fi cu neputință. Ea astăzi atîrnă încă de la noi, să luăm dar seama ca în curînd să nu se hotărască fără de noi, și cu vărsare de pîraie de sînge !"... (p. 40) Amintește acest citat de versetul 19, nu atît în formă, cît mai ales în idei și în ordinea enunțării acestora : „Furtuna mîntuirei straşnică are să fie... aveți grijă de ziua aceea, și grăbiți-vă a vă îndrepta din vreme... etc. Deșteptați-vă... că vine groaza... n-ați auzit prin somn țipetile și vaietele **megieșilor ?**" etc. (s.n.)

■ Frecvent apare în **Cîntarea României** motivul „pămîntului chinuit" (versetul 16), „țară de jertfă" (versetul 27), „pămînt al luptelor" (versetul 31), „pămînt a [illegible] lor dureri" (versetul 46) ș.a.

Să fie oare vreo legătură cu faptul, [illegible] seori amintit de M. Kogălniceanu, [illegible] **Dorințele**..., cît și în alte lucrări, [illegible] rile române au fost de nenumărat[illegible] „teatrul singeroaselor lupte" (p. [illegible] pildă) purtate în sec. 18 și 19 de [illegible] puteri vecine între ele, spre [illegible] cumplită a poporenilor ?

■ „...adună asupra capului nostru [illegible] învinovățirile cele mai ridicule, un [illegible] de aserții și de pretenții unele ma[illegible] drepte decît altele și ne contestă [illegible] aceea ce [...] nu ne-a dat și prin ur[illegible] cu drept nu ne poate lua, adică : exis[illegible] noastră politică [...], chiar natională [illegible] noastră, chiar numele nostru de Ro[illegible] (p. 63)

„[...] noroadele s-a legat între ele, [illegible] tru a te batgiocuri și a stinge dintr[illegible] roade pomenirea ta..." (versetul 31

„[...] erai vrednică și laudată... și a[illegible] seși defăimată" (versetul 46).

Alecu Ru[illegible]

■ În fine, constatînd în textul [illegible] lor... folosirea lui **cunoaște** cu se[illegible] **recunoaște**, ne întrebăm dacă nu [illegible] cu același sens este folosit a cun[illegible] în **Cîntarea României**, măcar pe [illegible]

„...astfel popoarele se făcură pă[illegible] nelegiuirile și nedumnezeirea căp[illegible] lor, sleiră sîngele și topiră carne[illegible] oasele lor în luptă, pînă cînd r[illegible] sîngerate, și dîndu-și sufletul, cu [illegible] în sfîrșit rătăcirea lor..." (verse[illegible]

„Neamurile toate s-au cunoscu[illegible] sine... limbele toate s-au îmbrățișa[illegible] mai pe tine, țară de jărtfă, pă[illegible] sînge și de durere, nu te cunosc.[illegible] setul 27).

■ Să încheiem comparația făc[illegible] **Dorințele Partidei Naționale** dind[illegible] tat semnificativ pentru concluzia [illegible] ne apropiem :

„În tot cazul bun sau rău, să [illegible] desnădăjduim însă ; să avem cre[illegible] viitorul nostru ! O nație asupra-c[illegible] trecut Huni, Goți, Avari, Vandali [illegible] atîtea seminții străine, o nație c[illegible] sprezece veacuri, cu toate atacur[illegible] pului, cu toate năvălirile barbar[illegible] rezistat și s-au ținut pînă astăzi, [illegible] de șapte milioane de Români nu [illegible] putință ca să fie osîndită de că[illegible] vidență să piară tocmai astăzi în [illegible] naționalităților». Numai să a[illegible] nicie, statornicie și unire". (p. 77[illegible]

Versetul 30 : „Noi, [illegible] trebuie : o mare stăruință și [illegible] jărtfe necurmate și o [illegible] oamenii din același sînge[illegible]".

În ce privește „secolul [illegible] speranța în el și-o pune [illegible] tării : „...pămîntul s-a [illegible] rie... blestemul înfricoșat s-a [illegible] apus... și toate popoarele s-au [illegible] (versetul 64, penultim. [illegible] gălniceanu aparține [illegible] **Dorințele**... !)

Precum se știe, **Cîntarea Rom**[illegible] desfășoară, în mare, în jurul un[illegible] tice și poetice prezentări a istori[illegible] tre. Dintre toți pașoptiștii, M. [illegible] ceanu a scris cele mai multe și [illegible] istorie românească. Periodizarea

„CÎNTAREA ROMÂNIEI"

făcută de M. Kogălniceanu (fără să-i aparţină în exclusivitate, reflectînd şi situaţia de fapt) este aceeaşi pe care o urmează şi **Cîntarea**. Exemplară ar fi în acest sens comparaţia cu celebrul „Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie naţională în Academia Mihăileană, rostit în 24 noiemvrie 1843", ce poate fi considerat o adevărată primă variantă a **Cîntării României.**

Iată cîteva fragmente care ne aduc mai direct aminte de textul poemului :

■ „...istoria patriei, a locului unde am văzut ziua ? Omul, totdeauna, înainte de neam şi-a iubit familia, înainte de lume şi-a iubit neamul şi partea de pămînt, fie mare, fie mică, în care părinţii săi au trăit şi s-au îngropat, în care el s-a născut, a petrecut dulcii ani a copilăriei ce nu se mai întorc, **a simţit cea intîi bucurie şi cea intîi durere de bărbat.**" (s.n.). Care dintre scriitorii paşoptişti a mai încercat să definească conceptul de patrie şi iubirea de ţară, în afara autorului **Cîntării** ? „...moşia e cel dintîi şi cel mai de apoi cuvînt al omului ; într-însa se cuprind toate bucuriile... simţirea ei se naşte o dată cu noi şi e nemărginită şi veşnică, ca şi Dumnezeu. Patria e [...] **locul unde am iubit şi am fost iubiţi**"... (s.n.) etc. etc.

■ „Vremea căderii le vine ; în pizma naţiilor străine, în neunire între dînşii, uitînd că sînt un singur şi acelaşi neam, ei despărţiţi, luptîndu-se şi slăbindu-se între dînşii, unii pe alţii, subt nume de moldoveni şi munteni, românii se apropiu de pieire". Iar în versetul 51 : „...şi de atuncea fraţii nu se mai puteau vede între ei... şi vecinii se umplură de bucurie... Nu trecu mult, şi fiecare, şezînd închis în moşia sa, agiunse că copii din aceiaşi părinţi uitară de tot unii de alţii, şi de vorbeau tot o limbă... dar nu se mai înţelegeau... şi cînd unele din ramurile acelui neam se stingeau de pe faţa pămîntului, înecate de vecini, ceilalţi fraţi nu simţeau nici o durere..."

■ Precum se ştie, în prezentarea pe care o face poemei, Bălcescu îşi exprimă dezacordul cu susţinerile făcute în textul **Cîntării** privitoare la Dacia de după cucerirea romană, idilic înfăţişată de autorul anonim : „Oraşele se întemeiază şi se înfrumuseţează din nou... oamenii cresc în îndestulare şi se înmulţesc ca nisipul mărei... pămîntul se acopere cu holde aurite... volnicia domneşte ca mai înainte..." etc. (versetul 14). Iar la M. Kogălniceanu (ibidem) citim : „În această întindere de vreme, vedem risipa Dacilor, împoporarea ţării lor cu colonii romane, înflorirea acestora subt împăratul Aurelian"...

■ „Ascute-ţi sabia ca fulgerul şi încordează-ţi arcul, o, ţara mea !... duşmanul se găteşte şi tu eşti straja lumii..." (versetul 31).

„În vreme cînd islamismul este biruitor pretutindene, cînd chiar Grecia clasică se face prada osmanilor, cînd tuiurile acestora răzbat pînă în inima Ungariei, numai românii se împotrivesc şuvoiului care înghite totul, numai ei stau ca un val apărător creştinătăţii împotriva musulmanilor". (p. 395).

Sau : „Ils ont été pendant des siècles les défenseurs de la religion et de la civilisation contre l'islamisme et la barbarie assiatique" (în **Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques**, vol. II, p. 415).

■ „Grăbeşte-te a mai prinde putere... iată, se mai apropie o furtună... De-abie vijelia omenească se mai potoli şi o întunerecime cît un grăunte se zăreşte despre răsărit... De ce merge, mai creşte... şi **ca un nour** (s.n.) se îndeasă şi se întinde... Ceriul se întunecă, viscolul izbucneşte... norul se varsă pe pămînt ca un rîu întărîtat şi, ca o mare fără margine, înghite şi îneacă tot ce-i iese înainte... (compară şi cu „şuvoiul care înghite totul" din citatul de mai sus — n.n.) **Spaima a cuprins toate neamurile... slobozenia şi legea popoarelor se zdrumică.** (s.n.)... semiluna străluceşte" (versetul 32).

„Duşmani de zece ori mai puternici decît dînşii îi vedem bîntuiţi şi puşi în fugă. Însă un colos straşnic, **un nour** (s.n.) cumplit se iveşte pe orizontul Europei : islamismul se arată, şi **toate naţiile tremură pentru legea şi naţionalitatea lor**" (s.n.) (p. 395).

■ Întîlnim şi în acest „Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie naţională" ideea deşteptării generale a Europei, de la care nu trebuie să lipsim : „şi în vreme cînd toate popoarele Europei se înaintează spre o mai zdravănă întemeiere, din lăuntru şi din afară, noi, cu aceeaşi repegiune, ne apropiem de pieire".

„...ziua dreptăţii se apropie... toate popoarele s-au mişcat... căci fortuna mîntuirei a început..." (versetul 55, vezi şi citatul din versetul 27, dat mai sus).

■ În primul număr din „Arhiva românească", scoasă de M. Kogălniceanu în 1841 citim, printre alte pasaje asemănătoare, următoarele : „Vremea pieirei nu ni-a venit, sîngele nostru este tînăr, pentru că este înnoit prin nenorociri. Vom avea încă zile frumoase pe pămînt. Dar pentru a le avea, trebuie să ne cunoaştem solia ce Dumnezeu ni-a dat, trebuie să fim vrednici de bunătăţile ce cerul ni-a dăruit în atîtea îmbelşugare, trebuie să ne ţinem în unire, [...] să ne ţinem mai ales de cele trecute, [...] să ne ţinem de obiceiurile strămoşeşti, [...] să ne ţinem de limba, de istoria noastră [...]" (vol. II, p. 403—404). Nu sună departe de tonul **Cîntării.** Iar ideea trecerii în putere a suferinţei, a nenorocirii, o regăsim şi în poemă (versetul 29).

■ Interesantă pentru comparaţia noastră este şi prefaţa din 1852 la **Letopiseţile Ţării Moldovei.** Iată ce mărturisire face M. Kogălniceanu la un moment dat : „aş dori să rump vălul ce ascunde viitorul patriei mele ; aş dori să fiu măcar un minut pe tripodul Pitiei şi să prorocesc ţărei şi naţiei mele soartele cele mai aurite !" (vol. II, p. 451).

Sau : „în noi este ceva tare, puternic, providenţial, care ne-a apărat în nişte epohe cînd au căzut imperii mult mai zdravene. Conştiinţa naţională este încă vergură ; coaja singură este îmbătrînită". „Existenţa unui popor este un lung an, cum a zis un scriitor francez, care şi el are zilele sale de piclă şi de lumină străluceitoare, timpurile sale de amorţeală şi de mănoase sacerişuri. Să nu uităm că patru secole de sclavie au apăsat asupra Greciei, fără ca să poată smulge din inima fiilor ei acea antică naţionalitate pre care paloşul lui Mahomed II ameninţa de a o stinge pentru de-a pururea" (ibidem).

Şi versetul 25 : „Inima şi tăria sufletelor bărbate... temelia dreptului şi ale slobozeniei nu per în veci !... în orice inimă rămîne un gînd ascuns, un loc unde sămînţa bună încolţeşte... popoarele îşi pierd sfaturile şi rătăcesc din calea dreaptă, sau adorm în durere, dar nu per. Lumea răvăşită se întocmeşte iarăşi, dar cu încetul şi cu durere mare ; neamurile trec prin ispite şi cercări, pînă ce întră priceperea într-însele şi se înţăleg, aşa şi fierul numai prin foc se mlădie, se netezeşte şi se face strălucitor".

■ În legătură cu cele comparate mai sus, punem în paralel alte două texte :

„Marea revoluţiune franceză zice popoarelor, ca şi Crist lui Lazăr. **Sculaţi-vă !** Numele lui Napoleon, ca în toată lumea, străbate şi la Dunărea de Jos ! Simţămîntul naţional renaşte". (vol. II, p. 502, fragment din prefaţa la **Cronicile României**, 1872).

„Deci timpul sosit-a... Semne s-au ivit pe ceriu... pămîntul s-a clătinat de bucurie... blestemul înfricoşat s-a auzit despre apus... şi toate popoarele s-au deşteptat". (versetul 64).

■ În descrierea **Bătăliei de la Războieni**, este povestit şi vestitul moment al înfruntării dintre mamă şi fiu : „Maică-sa, doamna Elena, [...] îi zice aceste cuvinte, neşterse din aducerea aminte a fieştecărui bun moldovan : «Ce, trebuie să te văd întors de la război, fără să fii întovărăşit de biruinţă ? Pentru înteiaşi dată, fiule, mi-ai înşelat nădejdile, uitat-ai oare că porţi nume de veteaz ? Fugi departe dinaintea me şi să nu te întorci decît biruitor. Mai bine-i să te ştiu mort de mîna duşmanului, decît să văd că ţi se impută drept defăimare că o femeie ţi-au scăpat viaţa.»"

Versetul 36 : „...şi mumele ziceau la feciorii lor : cel ce fuge dinaintea duşmanului este mişel... şi mişeii nu sînt din sîngele nostru... duceţi-vă de muriţi mai bine slobozi decît să trăiţi în robie şi ocară".

■ În fine, o serie întreagă de consonanţe cu **Cîntarea României** găsim în studiul publicat în 1837, în nemţeşte, **Moldova şi Muntenia. Limba şi literatura română sau valahă** şi tradus în româneşte tîrziu, în 1894—1895. Trecem peste elogiul extins făcut poeziei populare în termenii cei mai calzi şi vom semnala un pasaj cu totul tulburător : „Abia apare un nou cîntec că răsună cu iuţeala fulgerului în toată **binecuvîntata ţară de Dumnezeu** (Bogdana, cum o numesc românii)..." (vol. I, p. 260) („Gottgesegnete Land", în formularea lui M. K.). **Bogdana** a fost un nume folosit numai de străini (de turci, în primul rînd), iar pentru români, fie munteni („carabogdani"), fie moldoveni („bogdani"), n-a însemnat niciodată „ţară binecuvîntată de Dumnezeu". Interpretarea, vădit forţată, făcută de M. Kogălniceanu cu scopuri propagandistice (ca însăşi lucrarea în întregimea ei) trece oare şi în textul **Cîntării** ? „Care e mai mîndră decît tine între toate ţările semănate de Domnul pre pămînt ?"...

„...mîna Domnului te-a bucurat cu bunuri felurite, cu pomete şi cu flori, cu avuţie şi cu frumuseţe... O, ţară falnică ca nici una..." etc. etc. Din cîte ştiu, M. Kogălniceanu este singurul care dă o asemenea interpretare denumirii Bogdana, ce se folosea oricum rar — o interpretare cu evidente valenţe poetice, valorificate, credem noi, în textul **Cîntării.**

În sfîrşit, lăsînd de-o parte alte similitudini, să mai amintim că în cîteva ocazii M. Kogălniceanu pomeneşte în scrierile sale despre cronicele ce zac încă necercetate prin bibliotecile mînăstirilor („enfouis dans l'interieur des couvents"), pentru a ne întreba dacă numele său nu cumva se cuvine a fi legat şi de invenţia acelui misterios călugăr.

CE DOVEDESC toate aceste similitudini dintre textul **Cîntării României** şi unele scrieri ale lui Mihail Kogălniceanu ? Se va fi produs oare lovitura de teatru ? Mihail Kogălniceanu, autor al **Cîntării României** ?

Nu ! Nu este exclus ! Dar ar fi prea simplu ! Deocamdată ! Atît pentru noi să propunem o asemenea ipoteză, cît şi pentru oricare dintre cititori s-o respingă, demonstrînd, bunăoară, că atît Bălcescu, cît şi Russo îl citeau în mod curent pe autorul **Dorinţelor Partidei Naţionale**, la fel folosindu-se în scrierile lor cu uşurinţă de idei şi chiar formule preluate de la M. Kogălniceanu, îndeosebi Nicolae Bălcescu. Deşi, să recunoaştem, numărul mare al asemănărilor semnalate de noi — odată acceptate ca atare, fireşte — ar putea să-i determine pe unii specialişti măcar să reconsidere întreaga chestiune din perspectiva relaţiei dintre poemă şi Mihail Kogălniceanu. Ne îngăduim să facem, pentru o asemenea eventualitate, unele sugestii de... detectiv amator : indiferent de ceea ce se va putea demonstra prin analize de text, date istorico-literare, corespondenţă etc., de un fapt putem fi pe deplin siguri : asemănările pe care le-am observat noi vor fi fost remarcate, la vremea aceea, şi de către Mihail Kogălniceanu, care, cu siguranţă, a citit poema încă de la prima ei apariţie, în 1850. Iar faptul acesta, asupra căruia nu avem nici un motiv să ne îndoim, ne poate duce la rezolvarea paternităţii **Cîntării României.** Căci, ne întrebăm mai departe, ce va fi făcut Mihail Kogălniceanu după ce a remarcat frapantele asemănări dintre textul **Cîntării** şi propriile sale scrieri ? Negreşit va fi încercat, credem, să afle cine este călugărul anonim, cine este, aşadar, autorul **Cîntării României.**

Demonstrăm astfel, prin cele de mai sus, interesul cu totul special pe care l-a avut Mihail Kogălniceanu pentru stabilirea identităţii faimosului călugăr. Un interes la fel de mare în această chestiune nu a mai avut nici unul din contemporanii săi. Faţă de aceştia, aşadar, lui Mihail Kogălniceanu va trebui să-i acordăm cea mai mare credibilitate în chestiunea disputatei paternităţi literare. Dacă mai e cineva, în afara lui N. Bălcescu şi A. Russo, care a ştiut cine a scris **Cîntarea României**, apoi acela va fi fost Mihail Kogălniceanu.

Părerile celorlalţi contemporani sînt, precum se ştie, împărţite : unii, majoritatea, îl dau pe Bălcescu autor, V. Alecsandri pe A. Russo. Care este poziţia lui Mihail Kogălniceanu în această discuţie ? — iată o întrebare al cărei răspuns ne poate duce la rezolvarea problemei paternităţii **Cîntării României.**

În puţinul operei lui Mihail Kogălniceanu pe care l-am parcurs cu o atenţie specială pentru această nouă perspectivă nu am dat peste nici o referinţă la paternitatea **Cîntării.** Dacă cumva nicăieri Mihail Kogălniceanu nu face o asemenea referinţă, aceasta ar însemna că marele cărturar moldovean face, în schimb, parte din „complot", specialiştii urmînd a stabili dacă nu cumva Mihail Kogălniceanu este chiar al treilea autor al **Cîntării României**, ipoteză în care eu unul cred cel mai mult şi care m-ar bucura cel mai mult să se şi confirme. Căci tăcerea lui Mihail Kogălniceanu ar însemna abţinere de la discuţie în ciuda deplinei sale cunoştinţe de cauză pe care, sperăm, am dovedit-o pînă aici. El a ştiut cine a scris **Cîntarea României** şi dacă nu face nici o afirmaţie în acest sens, asemănările găsite de noi capătă o valoare probatorie mult mai mare, dovedind **legătura directă** dintre Mihail Kogălniceanu şi textul **Cîntării.** Legătură care, odată propusă, cu oarecare întemeiere, nu mai poate mira pe nimeni, cît de cît cititor din scrierile lui M. Kogălniceanu.

Dacă însă M. Kogălniceanu se pronunţă în chestiunea paternităţii **Cîntării României**, discuţia se încheie pentru totdeauna, căpătînd soluţia dată de M. Kogălniceanu, pe care evidenţa faptelor ne obligă să-l luăm în consideraţie înaintea oricăror altor argumente.

Cu alte cuvinte, dintre toţi martorii ce mai pot fi azi audiaţi, singurul care ştie cu certitudine cine a scris **Cîntarea României** este Mihail Kogălniceanu, şi, dacă nu mărturiseşte nimic în legătură cu această chestiune, tocmai tăcerea sa trebuie luată ca o dovadă de complicitate, de amestec direct în elaborarea textului **Cîntării.**

Cine a scris, deci, **Cîntarea României** ?

Această întrebare este — se pare — pe cale să-şi afle limanul. Curînd, de îndată ce vom afla de la specialiştii noştri istorici literari ce se poate şti cu privire la susţinerile lui Mihail Kogălniceanu, în legătură cu vestita poemă în proză.

Ion Coja

Nicolae Bălcescu

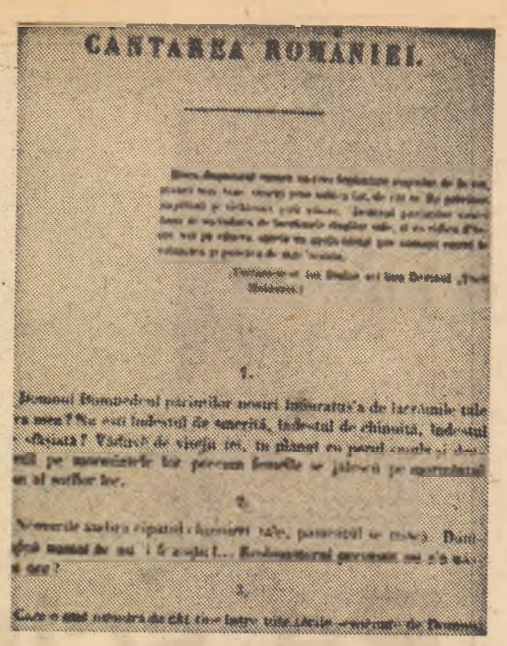

CÂNTAREA ROMÂNIEI.

Facsimil după Cîntarea României

*) **Ipoteza dublei paternităţi o propune Paul Cornea în Studii de literatură română modernă, 1962, p. 269—290. Alte studii relativ recente asupra chestiunii: G. C. Nicolescu, Paternitatea „Cîntării României", în Limbă şi literatură, 1955, p. 231—252 (pentru Bălcescu), Al. Dima, Alecu Russo, Bucureşti, 1957, p. 193—245 (pentru Russo), N. A. Ursu, Argumente noi în sprijinul paternităţii lui Bălcescu asupra Cîntării României în Limba română nr. 5/1963, p. 537—556, P. V. Haneş, Litigiul „Cîntării României" în Limbă şi literatură, 1963, p. 77—114 (pentru Russo), Dumitru Bălăeţ, „Cîntarea României" în „România literară", nr. 24/1976 (poemul ar fi în cele din urmă un fel de operă colectivă a generaţiei paşoptiste).**

Marin SORESCU

Pe scîndura de călcat

ERAU toți, adică și Val și Adrian. Plus unu. Val îl adusese pe inginerul Amzulescu. Întîlnindu-se în fața întreprinderii, la plecare, începuseră o discuție despre **relativitate** — temă foarte importantă — care neputînd fi expediată pînă la stația de tramvai, se hotăriseră s-o elucideze acasă. Pe amîndoi îi ardea această chestiune, bineînțeles. Le crăpa buza după rezolvarea problemei relativității. Mai ales lui Val, căruia discuția cu Sandru îi lăsase un gust amar în gură, un gust concret — și aproape absolut. Dar și lui Amzulescu — cu a sa invenție de mașină. Adrian ședea întins în pat, pe o scîndură de călcat și gemea. Avea impresia că i se fisurase coloana vertebrală. Adică, atunci cînd se procedase la îngroparea lui de viu, mormanul de pămînt ce i se aruncase în circă — fără nici o vină — îi rupsese șira spinării. Val mesteca într-o farfurie niște gips, voind să-i demonstreze inginerului, printr-un mulaj, cum e infinitul. La un geamăt mai deschis al lui Adrian, Val îi propuse să-l pună în gips. De altfel, relativitatea putea fi demonstrată și pe Adrian. Întins pe scîndură, el era relativ bolnav... relativ **scrîntit**... dar dacă îl forțai să se dea jos și să umble, dintr-o dată îți dărîma toată teoria lui Einstein.

— Asta înseamnă că teoria lui Einstein, oricum ai întoarce-o, cade tot în picioare, se amestecă și Tudor în discuție.

Amzulescu însă nu gustă virajul spre glumă. El era un om grav și practic. Totodată voia să-și confrunte ideile cu ale altora, atunci cînd își găsea parteneri. Citise de curînd o carte a unui savant român... ați auzit de Ștefan Cristesco ?

— Nu, spuse Adrian și geamătul se transformă de data aceasta într-un țipăt de deznădejde la poarta ignoranței.

— Cea mai vehementă critică ce se făcea, prin 1922, relativismului de tip einsteinian...

— Culmea e că acest Cristescu, fost ofițer de marină... mi se pare, propune o nouă teorie asupra universului...

— Taci că mor ! rîse Val.

— Stai că nu-i de rîs... e un lucru foarte serios.

— În ce constă această teorie ? Care ar fi esența ? întrebă Tudor.

— E greu de explicat în cîteva cuvinte, și nici eu n-am înțeles-o bine. Trebuie s-o mai studiez. Trebuie să învățăm să zburăm, nu să învățăm să ne tîrîm.

Cu asta fu de acord toată lumea, inclusiv Adrian, de pe scîndură. Coloana vertebrală părea că i se sudează, oricum parcă nu-l mai durea atît. De zburat însă, n-ar fi putut, momentan.

Val povesti ce fel de casă are Amzulescu. Fusese odată la el, bătuse la ușă și o voce îi răspunsese : „Intră !" Pășise pragul, înăuntru întuneric beznă, măcar că era ziuă —, apoi se aprinsese un reflector, care-i bătea chiar în ochi și o voce îi strigase : „Mîinile sus ! Fă un pas la dreapta ! Nu mișca !". Gazda nu era acasă și toată locuința sa era mecanizată în felul acesta, cu trape, becuri, butoane, pe care dacă nimereai din greșeală îți cădea un lighean în cap, ori erai pus să scoți limba. Cum stătea la periferie, unde nu era nici un fel de instalație, inginerul, care avea o mare vocație tehnică, începuse prin a-și face singur instalația de încălzire. Aceasta pe bază de păcură. După aceea, găsise un sistem de a transforma electricitatea din jur — pe care o capta prin niște pilnii — casa lui nu era nici electrificată —, în căldură. După aceea dibuise mijlocul de a scoate singur electricitate din... foi de ceapă, prin frecare — și acum totul la el era pe bază de curent. Megafoane se aflau pretutindeni. Ți se dădeau instrucțiuni de cum călcai pragul : „Spală-te pe dinți !, „Acum ia pilula și lungește-ți viața !, „Ce-ai inventat azi ?" Cele trei odăițe, de la acea margine de București, se transformaseră treptat într-un fel de cabină spațială — unde fantasticul inginer trăia ca un cosmonaut, călător prin constelații. (Prin instalații). Își găsise, bineînțeles, și o soție devotată. O laborantă, la fel de pasionată. Împreună lucrau concomitent la cîteva descoperiri : leacul cancerului, folosindu-se resursele naturale, și nașterea fără durere. Acestea în domeniul medical, să zicem ; în sectorul biologie-chimie : transformarea gîndului în fapt, deocamdată la cobai și iepurii de casă ; și în domeniul astronauticii : cum poți zbura de pe o planetă pe alta pe baza unui simplu șut, care ți se dă de o foarte neînsemnată întreprindere de cauciuc. Val se opri aici cu prezentarea amicului. Apăsase intenționat pe latura comică, pentru a mai descreți frunțile. Adevărul este că Amzulescu era realmente un cap extraordinar, casa lui merita să fie vizitată, fiind un adevărat laborator, o oglindă vie a unei minți chinuite de întrebări și a unei vocații extraordinare de savant. Cu puțină încordare și lăsîndu-i-se cîtva timp — plus un sprijin adecvat —, Amzulescu lua premiul Nobel ca nimica, așa cum ia găina bobul. Deocamdată însă nu-și putea lua mașina. El, atît de inventiv, el, care dădea idei și sugestii în toate părțile.

— Fă o invenție nouă, îi spuse Val, care acum nu mai avea chef de discuții teoretice, sau altceva : găsește un dispozitiv care să-ți ridice mașina de acolo prin teleghidare, punînd în loc altă mașină, identică, în așa fel încît să nu se observe. Așa impaci și capra și varza — varza fiind tu, sau poate preferi să fii capră ? Rise pînă și Amzulescu. Pe cuvîntul meu c-aș face-o, dacă aș avea bani. Însă numai din salariul meu și din cel al soției — ca laborantă —, nu mi-ar ajunge nici două vieți ca să mut o mătură, pe bază de cereri și aprobări, de la un capăt al orașului la altul. Toți banii, toate economiile noastre se duc pe prize, eprubete, ierburi de leac, lițe, scîndurele, piulițe, șuruburi. Pentru nenorocita aceea de mașinuță, zise el, cu năduf, am stricat mașina de cusut a nevestii și-am mai băgat în ea și-o motocicletă cumpărată și bicicleta mea veche. Val se oferi, în caz că pînă la urmă nu capătă scutirea de impozit, să i-o distrugă el, pe loc, cu un tîrnăcop, spre a nu rămîne invenția în mîinile lor, măgarii.

AMZULESCU zise că nu crede ca lucrurile să ajungă pînă aici. Problema e că el nu mai are nici timp să se ocupe de astea, să umble după intervenții, să dea telefoane, adică să pună lumea în mișcare, și nici chef. Pierduse doi ani și jumătate, încercînd să-și pună telefon. Asta ca să dea așa, un exemplu. Făcuse cerere, o dusese la poștă. După aceea se înscrisese în audiență la inginerul-șef de la telefoane. Stătuse la coadă și cînd îi venise rîndul, inginerul plecase pe-o ușă dosnică. Altă dată avusese noroc să intre, i se promisese, dar nu se putuse din motive obiective. Urma să se mai construiască o centrală în cartierul respectiv... și așa, pierduse doi ani și jumătate.

— Dar ce, tu ești om de telefon ?

De atunci Amzulescu se jurase că nu mai pierde anii lui prețioși de studii și de invenții cu fleacuri din astea. Pentru că, se înflăcără el dintr-o dată, totul urmează a fi descoperit abia de acum înainte. Față de viitorul apropiat noi sîntem la nivelul epocii de piatră —, noi, adică omenirea. Închipuiți-vă cum era cînd nu se cunoștea roata, iar focul era obținut prin frecare.

Tudor adaugă rîzînd că știe un sat unde, pînă nu de mult, oamenii tot așa aprindeau focul, frecînd două bețe. Că pe vatra lor focul, odată aprins, nu se stingea ani la rînd, fiind acoperit cu spuză, mocnind, cînd nu era de trebuință ; în caz că un vecin rămînea fără foc, venea nevastă-sa și lua cîțiva tăciuni aprinși, pe care-i ducea pînă acasă în palmă, pe puțină cenușă, mișcînd palma într-un anume fel, ca să n-o ardă.

— Cezar, domnule, însuși marele Cezar a murit fără să cunoască electricitatea.

— A murit forțat... zise Val... altfel, poate ar mai fi apucat-o.

Amzulescu era însă într-un fel de extaz mistic față de viitorul științific, în fața noilor descoperiri care ne așteaptă pe toți, pe care le poate face oricine, dacă are puțină voință... și imaginație. Căci ele sînt atît de numeroase, colcăie peste tot... nu trebuie decît să cești ochii mari și să miști un deget, ca să găsești o nouă stea, să descoperi că nu trăim pe pămînt, ci alături — într-o dublură, capcană, a lui ; că, poate, evoluția omului e înțeleasă greșit și nu bătrînii, nu maturii, ci copiii sînt cei mai învățați, că pîntecul mamei este adevăratul mormînt și că asemeni acestui pîntec, mormîntul propriu-zis este și el tot o burtă de femeie ; că nevasta lui e pe cale să descopere un leac contra reumatismului, extrăgînd un ser miraculos din alifia „Nivea" ; că viața omului se poate lungi cu încă 500 de ani, dacă știi cum să-ți protejezi celulele nervoase.

ACI se opri, făcu o pauză. Îl trecuse nădușeala din cauza extazului, broboane mari îi sclipeau pe frunte. Un ochi îi rămăsese fix, ca și cînd i s-ar fi aplicat deasupra o lupă, ar fi privit printr-o lentilă, în timp ce celălalt se închisese ușor, așa cum faci cînd orbești. Apoi iarăși îl cuprinse o febră nemaipomenită. Creierul parcă lucra în cîteva clipe cît într-un an ; vorbea ca și cînd ar fi fost singur, cu toate că întorcea capul cînd după unul, cînd după altul, să vadă dacă îl urmăresc. Tudor se gîndi că Amzulescu e bolnav. Dar nu, nu trebuie să fii neapărat în criză, în transă, ca să cunoști această stare. El însuși încercase momente asemănătoare — numai că nu se exteriorizase — fusese un extaz mut. La el contemplația universului era un act profund intim și incomunicabil. Mai exista și teoria că aluatul din care sînt plămădiți vizionarii, sfinții, profeții, inventatorii și filosofii, ține mai degrabă de un anumit dozaj de substanțe chimice decît de o calitate excepțională a persoanelor respective. Felul natural al omului, modul lui de a fi, e dat, fixat, cum fixezi aparatul de radio la un anumit post, pentru o semirecepție a lumii : adică simțurile înregistrează fenomenele, senzațiile din afară ca într-un somn, prinzînd doar foarte puțin din ele, din semnificația lor. Asta se cheamă „normal" — căci așa pricep cei mai mulți, majoritatea zdrobitoare. Cînd însă în compoziția unui anumit individ s-a turnat o picătură în plus de... nu știu ce substanță, atunci simțurile lui prind viața în toată complexitatea ei, îngrozitor de dureroasă, ori numai fantastică prin implicații cu întregul univers. Aceștia sînt decretați genii... cutare și cutare... ori nebuni... cutare sau cutare și împing lumea înainte și înapoi... huța, huța „înainte și înapoi" — asta se putea exemplifica foarte ușor de Amzulescu, construind un fel de bielă-manivelă, care dîndu-se înainte și înapoi descrie sau pune în mișcare o roată (vezi roata de la locomotivă).

— De ce un copac din America de Sud poate număra pînă la 6 000 de ani ? reluă inginerul, răstîndu-se oarecum la Adrian, în fața căruia se oprise dintr-o plimbare nervoasă prin cameră și pe care-l privea acum, cu ochiul cel fix, neînduplecat, desigur fără să-l vadă, trecînd dincolo de el, prin zid afară, unde era o bază de reparații auto.

— Cum 6 000 de ani ? se miră acesta.

— Foarte bine. E așa de gros, încît într-o scorbură a lui ar putea intra două mașini fără să se atingă... și omul numai 70 ?

— Ce 70 ! zise Tudor.

— Numai 70 de ani trăiește... cînd are baftă. De ce asta ?

— Pentru că, pe de o parte e vorba de un lemn oarecare, fixat în pămînt cu rădăcini ca otgoanele, iar în cazul lui Adrian, la care te referi... e vorba de un om viu, „de sînge și carne", cum spune Whitman... sau dacă nu spune, nu-i nici o pagubă, spun eu, fac eu versul... care nici n-o s-atingă 70 de ani, pentru că are coloana vertebrală fracturată. Val debitase această frază lungă, continuînd să mestece cu degetul în farfuria cu gips.

— Gata, zise el către Adrian. Întoarce-te cu spatele... să te turnăm într-un aluat mai generos.

—Ia mai lasă-te, mă, de glume de-astea ! făcu Adrian, care se pare că suferea de-a binelea.

Val așeză farfuria lîngă ușă. Dacă intra cineva călca în ea. Putea lua astfel un mulaj de talpă de vizitator. L-ar fi expus undeva, chiar cu titlul acesta : „Talpa lui X, cînd calcă în strachini".

— Ia ascultă, domnule Amzulescu. Problema asta a longevității n-o putem rezolva acum, momentan. M-am gîndit că tu ești de fapt sculptor. Un foarte bun sculptor și în occident cu invențiile tale ai putea avea un succes monstru... Dar știi, monstru...

— Nu mă interesează occidentul, eu vreau aici, zise Amzulescu, crezînd că Val vorbește serios.

— De ce sculptor ? întrebă Tudor.

— Pentru că tendința e de a se înlocui sculptura, așa cum o înțelegem noi, cu tot felul de aparate, care de care mai trăznite, „funcționale", cu un cuvînt la modă, ținînd mai degrabă de mecanică decît de școala de belle-arte. Le povesti că nu de mult, la o mare expoziție din Londra, fusese prezentat cu o reclamă extraordinară următorul monument : un Buick vechi, montat pe un podium, în mijlocul unei suprafețe pline de farfurii albe. De-o parte și de alta a automobilului funcționau două greble, se dădeau înainte și înapoi, măturînd niște cioburi. Deasupra mașinii se fixaseră cîteva ciocane, ciocănele și baroase, care se ridicau și se lăsau ; farurile Buickului fuseseră scoase și înlocuite cu păr lung de femeie, vopsit în roșu. Asta era tot. Artistul dăduse cîteva interviuri încîlcite ca părul acela de mulere, în care își exprima crezul viril. Închipuiți-vă însă ce succes ai avea tu, mă, dacă toate aceste drăcovenii ale tale, care îți sînt oprite la vama descoperirilor și invențiilor, le-ai trece în domeniul artei. Te-ai lăsa la vatră de inginerie și ai revoluționa acuarela, guașa și relieful.

VAL se simți oarecum atins, cum adică, el n-avea nici o șansă ?

— Adrian, vezi, mamă, că dacă dacă nu-mi acorzi o șansă, una mică, gipsul acela încă nu s-a întărit și ești pasibil de a fi contrazis, transformîndu-te în statuie vie... zise Val. Apoi continuă : uite o idee — statuile viitorului sînt statuile vii... Totul e să le facem să vorbească, să ciripească.

— Ar exista două căi, interveni Tudor. Ori îți bagi modelele în gips, cum ai sugerat tu, Val, ori obligi gipsul, piatra, lemnul să vorbească, să dea declarații. Calea aceasta din urmă ar fi de preferat. Și adaugă : referitor la Buick-ul statuie. Da, maestrul Amzulescu ar fi capabil de una chiar mai brează, mai boacănă, să zicem „Combaterea mustății la femei — în patru timpi". Însă dumnealui ia lucrurile în serios și nu crede în imixtiuni. Domeniul științific de-o parte și cel artistic de alta, nu-i așa ? Mai precis e contra șarlatanismului. E tipul celui care crede nu că tot ce zboară se mănîncă, dar că totul poate fi făcut, împins să zboare, și că menirea noastră, a ființelor inteligente — mă refer la om ca specie —, e să determinăm lucrurile să se înalțe, să le dăm aripi. Așa e, maestre Amzulescu ? Deși vorbise cît se poate de grav, nu știu de ce, atît Adrian, cît și Val, găsiră că e cazul să zîmbească.

— Desigur... răspunse Amzulescu.

— Ideea savantului, în general, m-a preocupat mai demult, continuă Tudor, mă bucur că am acum ocazia unei confruntări „pe viu" cu cineva priceput, în cunoștință de cauză, de cauză pierdută. Și mie mi se pare că omul înoată în mistere, rolul omului de știință e să mai pună o priză, o liță... acolo unde s-a produs scurtcircuitul, să mai lumineze măcar un cotlon. Eram tentat să cred că savantul nostru se limitează la stricta specialitate, excluzînd arta, ba chiar negînd-o ori socotind-o fără nici o valoare, dar văd că dumnealui, dimpotrivă, se arată la fel de interesat și de problemele acestea. Cu altă ocazie o să vă provoc la o discuție despre teatru. Nici Amzulescu nu știa precis dacă Tudor, pe care îl mai văzuse doar o dată, în fugă, în acea dimineață, vorbea serios sau găsise o modalitate politicoasă de a-l combate, de a-l lua, fin, peste picior.

Val și Adrian continuau să zîmbească.

De cîtva timp, trei muște mari, care nu știu cum intraseră în odaie, dădeau o adevărată reprezentație de agilitate zburînd printre ei, izbindu-se de geam — făcînd acel zgomot sîciitor de „muscă la exercițiul funcțiunii".

Spre a evita continuarea acelei discuții echivoce cu Tudor, Amzulescu prinse momentul cînd una din muște zbură spre el, o fixă oarecum cu privirea într-un punct, suflă spre ea și muscoiul căzu la pămînt ca trăznit, fără ca inginerul să fi făcut alt gest, adică să-l fi lovit cu mîna, să zicem.

Toți rămaseră muți și Amzulescu repetă figura cu cea de-a doua insectă.

— Ce le faci, domnule ? Le hipnotizezi ? întrebă Adrian. Ești fantastic, parol !

— E foarte simplu, rîse inginerul, oarecum jenat că nu-și putuse opri un prost obicei. Muștele zboară prin baterea aripilor, se crede, însă ele merg de fapt pe o veritabilă pernă de aer, pe care și-o creează instantaneu sub ele. E suficient

să le „înțepi" perna într-un anumit punct și ele se dărimă ca niște reactoare trăznite.

„Acum e rîndul lui să-și bată joc de noi" gîndi Val.

— Numai ca omoritor de muște, prinzător de muște în întreprinderea noastră, ar trebui să ai un salariu mai mare, spuse el tare. Pentru că ție, în fond, nimic nu ți-e străin, de la esența teoriei lui Einstein pînă la modul de-a omori o muscă, fără să bați din palme ori s-o prinzi cu perdeaua.

Bătu cineva la ușă.

— Nevastă-mea, zise Amzulescu. I-am spus că sînt aici, să treacă să mă ia cînd iese de la slujbă.

ÎNTRĂ într-adevăr soția lui, pe care ceilalți n-o mai văzuseră și se așteptau să fie cine știe ce zînă. Purta încă halatul de lucru, ars de acizi în vreo trei locuri. Era o femeie „tînără și totodată fără vîrstă", cum o caracteriză Val, în gînd. Continuînd : „Bine că nu e o frumusețe, în sfîrșit are omul pe ce să-și mai odihnească un ochi. Pentru că în aceste zile, cînd străzile suferă de o adevărată inflație de dudui nurlii, parcă ți se strepezesc dinții, pleoapele și vederea unui obraz lăliu și a unui șold șui e reconfortantă". Doamna Amzulescu nu era nici lăliie, nici șuie, era pur și simplu o femeie ștearsă. Părea ștearsă cu spirt... cu acizi, ca o pată pe o haină, care ieșea mereu, identică și egală cu sine însăși. Avea însă calități sufletești deosebite, era un om inimos și cald, și, desigur, calități profesionale. Întruchipa, pe măsura posibilităților, ceea ce se cheamă „o femeie de știință" și inginerul nici nu-și putea găsi propria-i cenușă — punîndu-și cenușă-n cap — și în viteza renașterii s-a scrintit puțin. Deci vă putem oferi o pasăre Phoenix în loc de miță. Gluma nu era răutăcioasă, Adrian și Val se tachinau fără încetare. Însă acum nu încăpea îndoială că primul suferea realmente acolo la coloană — și trebuia cruțat moral.

— Să-l lăsăm pe Adrian în pace ! zise Tudor. Poate adoarme și se trezește sănătos. Apoi către Amzulescu : — V-a spus, arăta spre Val, de pățania lui ?

— Ce pățanie ?

— Una destul de neplăcută...

Era modalitatea cea mai eficace de-a schimba vorba și de a-l scuti pe Adrian de tirul glumelor acestuia. Pe de altă parte, Amzulescu putea da o idee de găsire a Olgăi, de scoatere din pămînt, din iarbă verde, brr ! ferească dumnezeu... în cazul că Val i-ar fi mărturisit. Sculptorul nu-i spusese însă nimic și Tudor socoti de cuviință să nu se bage unde nu-i fierbe oala. Lucruri intime. Fiecare și le rezolva cum socotea el că e mai bine.

Doamna Kati Amzulescu — o cheamă Kati — așa o numise soțul la intrare — „Bună, Kati —, vezi că ne-ai găsit ?" — era foarte nervoasă în acea zi, se plimba de colo pînă colo prin cameră și nu-și găsea locul. De altfel, nici n-ar fi avut pe ce să stea — decît pe patul lui Val. Amzulescu o informă în treacăt — cînd ea era în treacăt prin dreptul lui — că mașina e tot acolo, nu s-a clintit nimic. Pe ea n-o interesa însă atît problema mașinii, cît a prinderii unei pisici pe care se putea proba serul acela extraordinar.

„Cum o fi arătînd căminul acestor oameni ?" se întrebă Tudor. Tare ar fi dorit să-i viziteze odată, să-i surprindă în ha-

— Nu, el e căsătorit... zise Val, arătînd spre Amzulescu... adică, pardon, directorul e căsătorit. Însă tragedia e că de vreo două săptămîni... Val se opri și cu un gest de întrebare către Tudor și Adrian — „Să le spun ?", „Hai să le spun" ...de două săptămîni a pierdut-o...

LE POVESTI, de data asta pe larg, cu detalii, peripețiile acelei nopți, drumul lor, cu toate mișculațiile, folosise cuvîntul **mișculații**, unele de înțeles, altele de neînțeles. Își amintise între timp alte amănunte. Ajunsese la concluzia că fusese atunci un pic „grizat" și se ținuseră de mînă pînă aproape de lacuri. Acolo au început să se joace deci-a v-ați-ascunselea, neavînd ce face. Ba nu, ca să se antreneze pentru căsnicie. El se ascunsese într-un tufiș... și l-a luat somnul, tot așteptînd să fie găsit. Cînd se trezise, ea stătea pe bancă și plîngea. „E rîndul tău" — spuse Val, pe care somnul acela scurt mai mult îl năucise. Ea o luase spre lacuri... el o tot striga să termine cu prostiile că n-are timp s-alerge după ea... și i-a spus că-l găsește în barcă. Voise să desprindă o barcă de la mal. Însă, rupînd lanțul cu mîna, erau legate cu un lanț —, prins cu un lacăt — deci o spargere tot făcuse și el în noaptea aceea, care era noaptea nunții, cum ar veni, așa conveniseră amîndoi că e noaptea nunții — a băgat de seamă că bărcile sînt legate toate între ele. Toate lucrurile de pe lumea asta se țin cîrlig. Sărise într-una și începuse să vîslească, ducînd întreg cîrdul în larg, ca pe gîște. „U-hu !" striga el din cînd în cînd... Pe ea o zări un moment pe mal, se uita la el... țipa la el... nu știu de ce. El, ca să facă pe viteazul, s-a dezbrăcat

A vîslit pînă la mal și a început s-o caute... Asta a fost tot.

— Data trecută, cînd mergeam spre morgă, parcă nu ne-ai spus așa... observă Adrian.

— Nu-mi adusesem aminte... decît de ultima parte, spuse Val, deosebit de grav. Starea de amnezie parțială a durat mai multe zile... și fragmentul cu înecul mi l-am amintit venind de la Ciorogîrla, cînd m-am aruncat să fac o baie într-un canal, el capta apa pentru o uzină din București și era să mă înec. Atunci am avut sentimentul că mai trăisem odată această întîmplare... ceva foarte vag !... și faptul mi s-a limpezit adineauri cînd vorbeam despre pasărea Phoenix.

— Să te ferești de apă... îi spuse Tudor.

— Da... n-o să mai beau de acum încolo... decît whiski. Ei, ce zici ? ți-am oferit toate datele, toată colecția Rebus... zise Val, unde e Olga ?

— S-ar putea ca Olga să nici nu fi existat, spuse Amzulescu, după cîteva clipe de liniște, cînd parcă se auzeau gîndurile tuturor celor din cameră. Sau să existe, dar într-un alt secol. Cunoașteți teoria cu cutele timpului ? Timpul care curge într-o singură direcție... și e ireversibil — cum știm cu toții, are niște meandre în curgerea, prelungirea aceasta a lui. Nu că s-ar întoarce înapoi, nu există întoarcere, dar... undeva face o buclă. Și se întîmplă ca oameni care trăiesc în epoci diferite să se atingă din cauza acestei bucle, avînd pentru cîteva clipe... zile, luni, sentimentul că sînt contemporani. Deodată s-a terminat bucla — și fiecare se pomenește aruncat în secolul respectiv —, păstrînd amintiri vagi despre celălalt... și rămînînd cu senzația unei neîmpliniri...

— Stați că mi se face pielea de găină... interveni Tudor. Care e punctul dumitale de vedere ? Mie îmi place toată teoria, îmi place așa, ca poezie... ca poem, ori ca metaforă : femeia de lîngă mine nu e contemporana mea, e din epoca de piatră... și-mi dă c-o piatră în cap... dar nu mă satisface, pe plan rațional. Nu piatra, ci teoria.

— Și la urmă... spre a reveni la concret, interveni și Adrian... Cherchez la femme ! Unde e personajul feminin ?

— N-ar fi exclus să se fi înecat cu adevărat, se pronunță doamna Amzulescu, care ascultase foarte atentă toată discuția. Cînd s-au petrecut faptele ?

— În urmă cu două săptămîni, spuse Val, oarecum îngrozit de perspectiva care parcă acum i se deschidea pentru prima dată, aceea a dispariției Olgăi pentru totdeauna.

— Sau invers, făcu Tudor : n-ar fi exclus să te fi înecat tu, Val, atunci —, și ea să trăiască, să fi fugit cu cineva care se plimba întîmplător prin parc (își aminti de relatarea Dianei despre frumoasa adormită din garsoniera lui Nucu) și i se făcu părul măciucă. Iar tu ești un mort... cu probleme, care îți faci probleme. Un mort viu...

— Mortul viu e Adrian.

— Și mai este o posibilitate, continuă Adrian, ca și cînd n-ar fi auzit replica lui Val. Ca însuși Șandru să fie amestecat în afacere. Să fi fost împins la o crimă pasională... Adică, întîi să fi încercat să te lichideze pe tine, ca s-o scape pe Olga de sub influența-ți nefastă... și văzînd că nu reușește, s-o fi înecat pe ea... Parcă spuneai data trecută că la un moment dat Olga ți-a atras atenția că ați fi urmăriți... și că l-a văzut chiar pe Șandru purtînd ceva în brațe ?...

— Da, așa e... de la un timp Olga se arăta nervoasă, foarte neliniștită. Și-mi tot cerea să mă uit într-o anumită direcție. Însă de fiecare dată cînd mă uitam încotro zicea ea, nu vedeam nimic.

— Totuși, ea **vedea** ceva, zise Adrian, stăpîn pe logică. Să nu uităm că tu lucrași foarte mult în ziua și în seara aceea, iar ea era cu mintea și ochiul limpede. Și apoi ea n-avea de unde să știe, de altfel, că Șandru avea acea statuie în brațe. El a plecat în urma voastră și nimeni pînă atunci nu bănuia c-o să se repeadă să ia statuia, bustul ei de lut. Deci Olga l-a văzut într-adevăr, dacă ți-a spus că e vorba de unul cu un obiect în brațe. Și încă ceva : puteau fi doi : el și șoferul — care are o moacă ! — ai văzut ce moacă are ? Poate că nici n-a vrut decît să-ți tragă o mamă de bătaie, dar văzînd că țipă Olga, cînd te-au aruncat în apă, au lichidat-o și pe ea — prin lichid — adică aruncînd-o în lac. Ea s-a înecat și tu ai scăpat, ca prin minune, revenindu-ți din șocul primit în urma loviturii exact în fundul lacului și, ca un taur ce ești, găsind destule resurse să te salvezi.

Toți ascultară, zîmbind, raționamentul, voit șarjat, tras spre roman polițist, al lui Adrian.

Amzulescu ridicase farfuria cu gips din dreptul ușii, de teamă să nu dea nevastă-sa în ea. Înmuindu-și degetul în gipsul, pe punctul de a se închega, încercă să-i arate lui Val cam cum se produce fenomenul de „cutare" a timpului. La un anumit punct degetul însă i se opri : gipsul se întărise.

— E prea tîrziu, spuse el... Acum totul s-a înțepenit.

(Fragmente din romanul **Trei dinți din față**, în curs de apariție la Editura Eminescu)

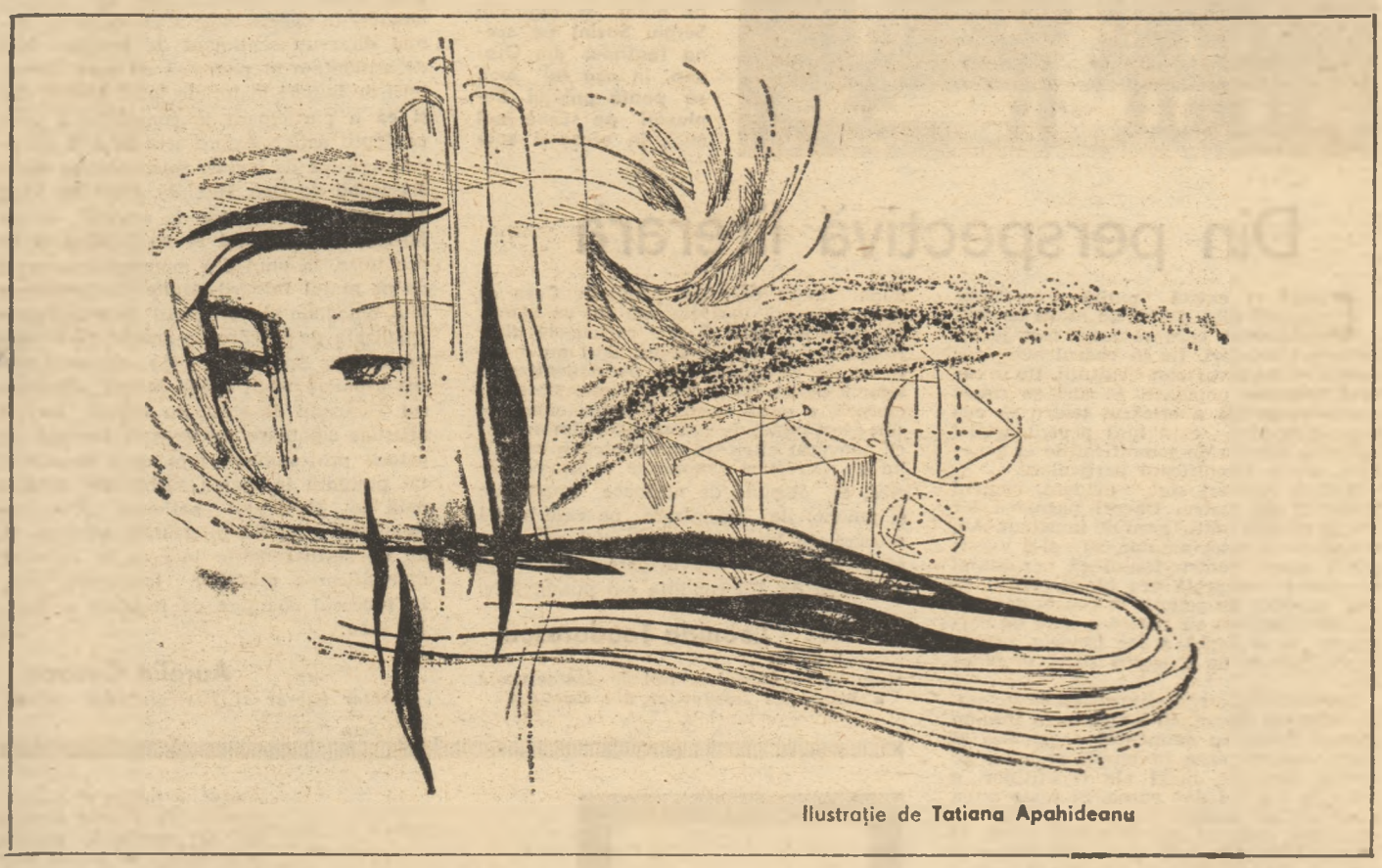

Ilustrație de **Tatiana Apahideanu**

mai bună colaboratoare. Pasiunea descoperirilor o inflăcărase și pe ea, mai bine zis o inflamase, întrucît mai tot timpul se prezenta la slujbă, ba cu un obraz umflat, ba cu un deget copt. Urmărind descoperirea unor lacuri, le încerca puterea chiar pe propria-i piele și încetul cu încetul buzele ei arse și aspre gustaseră aproape toate otrăvurile, bineînțeles, în doze mici. Arăta ca un fel de Mefisto cu fustă și redus la scară și Val nu-și putu reține un zîmbet la gîndul că Amzulescu a făcut pactul cu dracul.

Doamna Amzulescu întrebă de la ușă dacă n-aveau cumva o pisică de dat, trebuia să încerce un ser nou, contra reumatismului, și i s-au terminat cobaii.

— Mițe n-avem, doamnă, zise Val, însă v-am putea oferi **un caz** (și-l arătă pe Adrian, care continua să stea lungit pe scîndura de călcat, cu riscul de a părea apoliticos). Dumneavoastră, cum vă ocupați cu seruri, poate ne dați o **soluție**.

— Termină, mă Val, cu aiurerile astea, sări Adrian — sări cu gura, pentru că tot nu se mișcă, nu-și putea permite să riște. Era ca un vas grecesc în care s-a tras cu tunul —, ghiuleaua a rămas înăuntru și la cea mai mică mișcare i se părea că vor sări în țăndări : ghiuleaua, vasul grecesc și desenele de pe vas, totul, totul. Așa se gîndea el, așa i se părea.

— Am ceva la coloana vertebrală, doamnă, mi s-a descărcat o cupă de pămînt în cap.

— Cupă de pămînt ! Tu și-n groapă o să vorbești elevat... Nu, doamnă Amzulescu... uitați-vă la el... e o pasăre Phoenix în mizerie... A renăscut adineauri din lut și papuci, în plin proces de descoperiri : extrăgînd curentul electric din foi de ceapă și trăgînd mița de coadă. Desigur, se pretau la fel de fel de glume, însă cuplul era strașnic. (A nimerit orbul Brăila). Cu toată ironia lui de adineauri —, simți un mare respect pentru amîndoi. Tot ce avea tangență cu știința îl atrăgea, tocmai pentru că el nu se pricepea deloc în acest domeniu. Credea că se pot explica logic orice fenomene. Chiar minunile lui Isus. Ori Amzulescu era omul cu care se putea discuta mult și bine și putea să-i explice pe larg cum devine cu știința. Înseamnă că și Val de la acesta lua din zbor o idee ori alta și după aia venea și le-o „vindea" lor. Însă în capul lui totul se transforma, în așa fel, încît era greu de recunoscut de unde se inspirase —, supunea totul unei interpretări foarte personale.

— Am auzit că ești prieten cu noul director ? îl întrebă deodată Amzulescu pe Val... Poate are el vreo relație ?

— Într-adevăr... sînt... răspunse Val. Cine ți-o fi spus ?

— Umblă vorba în întreprindere... Ce fel de amic ?

— Așa și-așa... Oricum, e de treabă. Val izbucni în rîs : bine că mi-ai adus aminte, desigur, el te-ar putea ajuta ! Mai ales, dacă-ți pun eu o pilă și... cu meritele tale, imediat te pune șef peste toată secția de cauciuc...

— Îi e rudă, spuse Tudor.

— Prin alianță, adăugă Val, rîzînd... soția...

— Serios ? întrebă doamna Amzulescu, nu știam că sînteți căsătorit.

și s-a aruncat în apă... Nu știa cît a stat acolo... pentru că primul drum l-a făcut chiar spre fundul lacului... abia în apă și-a dat seama cît e de amețit și nu poate să miște picioarele... parcă uitase să înoate, cum dumnezeu uitase să înoate ? !... că ăsta și mersul pe bicicletă se învață pentru toată viața, se știu pînă la groapă. A revenit de cîteva ori la suprafață, ca prin minune, și de fiecare dată o vedea acolo pe mal, țipînd... credea că el însuși țipă, pentru că și-a dat seama că avea un cercel la amîndouă picioarele, din cauza asta nu le putea mișca... Fenomenul i se mai întîmplase de cîteva ori, în momente de mare oboseală... dar îl prinsese pe pămînt... și timp de cîteva minute rămînea paralizat pur și simplu... de fiecare dată cînd i se pusese cercelul... Acum erau doi... cercei... mușchii pulpei i se contractaseră, se făcuseră oțel și-l dureau ca și cînd ar fi fost înțepat cu mii de ace, ori ars cu cu fierul roșu...

Nu știe cum și-a revenit... s-a trezit în barcă... fie că Olga l-a scos de-acolo, fie că s-a salvat singur... s-a îmbrăcat... și aducîndu-și aminte de Olga... care plecase să se ascundă, a început s-o strige. A avut un moment sentimentul că ea s-a înecat și-n tot acest timp el a stat imobilizat în barcă din cauza cercelului... că i se păruse doar că el se îneacă ; în realitate, ea fusese aceea. Totul era ca într-un vis, cînd se amestecă persoane moarte cu ființe vii, vrei să fugi și nu poți, cineva vine spre tine c-un tăcîune aprins, să ți-l bage în ochi, și odată dai să țipi, dar gura îți rămîne încleștată... și te trezești... El s-a trezit în barcă... în cîrdul acela de bărci...

Teatru

ARTIȘTII AMATORI — ARTIȘTII

Contribuția A.T.M.

PRIMA ediție a Festivalului național „Cîntarea României" care se desfășoară de-a lungul a patru etape (de masă, județeană, inter-județeană și finală) este consacrată marii sărbători a poporului nostru, centenarul Independenței de stat a României. Membrii Asociației noastre sprijină activ, în cadrul acestui Festival, creația artistică a formațiilor de amatori, a teatrelor populare și, de asemenea, se pregătesc să participe ei înșiși cu lucrări, spectacole și concerte de o înaltă valoare ideologică și artistică.

În această perioadă, Asociația oamenilor de teatru și muzică situează în centrul atenției sale problematica atît de complexă a sprijinirii mișcării artistice de masă, pornind și de la adevărul că artistul profesionist care activează și în acest domeniu găsește, poate găsi aici, o reală sursă de satisfacții, de împliniri, de consolidare a legăturilor sale cu viața.

În acest spațiu este imposibil să menționăm totalitatea inițiativelor A.T.M. și a filialelor sale în acest domeniu. Ceea ce credem însă că ar fi util să relevăm este metodologia generală a preocupărilor noastre în direcția consolidării continue a relațiilor dintre artiștii profesioniști și amatori. Pretutindeni filialele A.T.M. au sprijinit acțiunea de repartizare a cadrelor artistice ca instructori a numeroase formații de amatori din întreprinderi, școli, case de cultură, cămine culturale, astfel încît în prezent imensa majoritate a artiștilor contribuie din plin la pregătirea spectacolelor și concertelor pe care artiștii amatori le prezintă în Festival. A fost și va fi în continuare încurajată acțiunea de realizare a unor spectacole mixte ; deocamdată acestea se materializează prin organizarea unor recitaluri, montaje literare, dar credem că inițiativa va trebui extinsă și spre montarea unor piese de teatru în care artiști valoroși să joace alături de cei mai buni artiști amatori. De altfel, această propunere a și fost inclusă în planurile de repertoriu ale unor instituții de spectacol artistic. De asemenea, în cadrul unor acțiuni la a căror organizare A.T.M. a participat sau participă, cum a fost „Săptămîna teatrului scurt" de la Oradea, colective ale teatrelor de stat au prezentat spectacolele lor alături de spectacolele artiștilor amatori, ambele tipuri de reprezentații fiind analizate în cadrul colocviului aferent, cu aceleași criterii de exigență.

Recent, în colaborare cu secția de dramaturgie a Uniunii Scriitorilor și cu Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice, Asociația noastră a inițiat o suită de întîlniri de lucru cu toate colectivele teatrelor populare de amatori. În cadrul acestor întîlniri, colective de specialiști și activiști culturali vizionează și analizează spectacolele fiecărui teatru popular, formulînd opinii privind structura și orientarea repertoriului, calitatea spectacolelor, perspectivele activității.

Ne propunem ca, în cadrul aceleiași colaborări, să participăm la analiza contribuției cadrelor artistice în perfecționarea activității școlilor populare de artă. Altă metodă înscrisă în planul nostru de măsuri privind sprijinirea activității artistice de amatori va fi organizarea unor tabere mixte de creație, cu finalizări în spectacole, cursuri mixte și dezbateri.

În ceea ce privește celelalte manifestări ale Asociației (organizarea, în colaborare cu Teatrul „Mihai Eminescu" din Botoșani, a spectacolului **Răfuiala** de Ștefan Berciu, în regia Magdei Bordeianu, spectacol a cărui premieră pe țară o vom prezenta în județul unde a avut loc răscoala din 1907, deschiderea „Studioului 99" cu trei piese scurte din dramaturgia originală contemporană, pregătirea unor concerte de cameră și simfonice cu lucrări românești, un spectacol coregrafic cu temă, ca și dezbaterile, colocviile, simpozioanele, mesele rotunde etc), toate sînt integrate Festivalului național „Cîntarea Românici".

Ana Toboșaru
secretar al Asociației de teatru și muzică (A.T.M.)

Appassionata de Aurel Gheorghe Ardeleanu, piesă-document despre eroismul patriotic, a fost montată într-o formulă redusă a textului inițial (realizată de autor și regizorul Sergiu Savin) pe scena Teatrului din Oradea, în așa fel încît să poată prilejui deplasări pe scene mai mici, în orașe și sate

Din perspectivă literară

CRED că există puțini dramaturgi notabili (dar destul de mulți absolut nenotabili) care să nu fi fost jucați de actori amatori, fie în cadrul echipelor de teatru ale diverselor instituții, fie în cadrul teatrelor populare. Și aici se ridică prima problemă a oricărui teatru — cea a repertoriului, care însă pentru actorii amatori, dincolo de semnificațiile ei generale, are și semnificații particulare.

Artiștii amatori sînt, evident, oameni pasionați de teatru. Uneori pasiunea lor merge pînă la limite greu de imaginat. Am cunoscut un actor amator care și-a vopsit părul numai pentru faptul că personajul pe care-l interpreta era blond. Poate că unii vor rîde de actorul în cauză, dar pasiunile autentice au adesea o aură de naivitate și o logică a lor proprie, aflată, poate, alături de o logică strict pragmatică.

Oamenii sînt atrași natural, ca să zic așa, de misterul scenei. Și astfel intră într-un contact intim cu momentul de geneză al artei. Desfac piesa în bucăți și apoi, pe scenă, în serile lungi ale repetițiilor, o refac la loc și-i dau carne. Și toate astea după ce au muncit într-un cu totul alt domeniu, unde au dat tot ce au putut și poate chiar mai mult decît atît. Măcar și din această pricină actorii amatori merită tot respectul nostru, al celor care sîntem legați de teatru și de dramaturgie. Dar nu un respect platonic, încărcat de tot felul de vorbe înzorzonate, ci un respect activ și eficient.

Dacă oamenii aceștia în loc să se odihnească, să citească, să se uite la televizor, să joace table etc., etc. repetă, atunci trebuie să aibă **ce anume** să repete. Calitatea **textului** pentru amatori este în primul rînd o problemă de conștiință. Să pui oameni pasionați să repete, după opt ore de muncă, plus o oră de drum la și de la slujbă, cine știe ce fleac dialogat, este un non sens. Iar efectele sînt uneori deplorabile : oamenii capătă fie repulsie pentru ceea ce se numește dramaturgie, fie, mai rău chiar, asimilează un punct de vedere fals și deformant cu privire la artă. Din această pricină cenzura calității trebuie să fie extremă. Prin textele pe care le joacă, artiștii amatori vor fi atrași spre teatru sau vor fi pierduți pentru teatru. Ei și publicul lor de prieteni și de colegi. Asta e miza.

Plecînd de la acest punct de vedere, secția de dramaturgie a Asociației scriitorilor din București, în colaborare cu A.T.M. și cu Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice a hotărît să acorde o asistență profesională teatrelor populare din țară și echipelor de amatori din București. Evident, aportul dramaturgilor bucureșteni nu vizează repetițiile și punerile în scenă, este sarcina pe care și-a asumat-o A.T.M. Atenția noastră vizează mai ales chestiunile legate de repertoriu, de discutarea calităților și sensurilor textelor, deci lucrurile la care se presupune că ne pricepem. Cîteva ieșiri au și avut loc și s-au soldat, după cîte se pare, cu rezultate. Ceea ce ne interesează, însă, nu este atît un număr oarecare de **ieșiri** și nici rapoartele ulterioare despre aceste **ieșiri**, deci nu o acțiune de campanie, ci permanentizarea unor legături, un proces de cunoaștere reciprocă, o reală asistență profesională. Și din acest punct de vedere așteptăm măsuri cu adevărat eficiente din partea Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice, el dispune de mijloace (materiale și umane) de organizare pe care secția noastră nu le are și, cred, nici nu poate să le aibă. Noi sîntem gata să dăm tot ce putem da. Cu condiția s-o putem face.

Leonida Teodorescu
membru în Biroul secției de dramaturgie a Asociației scriitorilor din București

Interferențe

LA GALAȚI, orașul constructorilor de nave și al marii platforme siderurgice, ideea interferării artei teatrale profesioniste cu cea a formațiilor de amatori se conturează ca o necesitate spirituală. În contextul actual, înnobilat de efervescența faptelor artistice integrate importantului Festival național „Cîntarea României", mișcarea artistică de amatori cunoaște și aici un ritm susținut, un cadru mai organizat, dezvoltîndu-se într-un spirit de responsabilitate, cu inventivitate și dăruire.

O imagine grăitoare a acestor implicații în etapa de masă a formațiilor de amatori o oferă echipele de teatru reunite din cadrul Grupului de șantiere construcții industriale și agrozootehnice care numără 13 ani de existență rodnică (ele alcătuiesc „Teatrul nostru") instruite cu competență și pasiune de Stela și Lucian Temelie, actori ai Teatrului dramatic Galați, formația de teatru a Casei de cultură a studenților, cea a Spitalului materno-infantil de la Combinatul siderurgic, instruite de asemenea de actori ai teatrului, ș.a. Artiștii amatori participă la Festival cu reprezentații a căror tematică se înscrie în manifestările dedicate evenimentelor celebrate în acest an.

Actorii profesioniști nu au ezitat nici pînă acum să apară alături de actorii amatori în spectacolele acestora și nu numai dintr-un sentiment de prețuire față de străduința și pasiunea cu care creatorii de bunuri materiale joacă teatru, dar și ca o participare la consolidarea unei concepții active despre arta de a fi interpret-creator de bunuri spirituale. În piesa **Basarabii** de Dan Tărchilă, rolul lui Vlad Țepeș este interpretat de actorul Mihai Mihail. Spectacolul se va înfățișa și în aer liber, la unul din momentele istorice de pe malul Dunării. Multe din spectacolele omagiale de proporții impresionante (realizate pe Dunăre, în spațiul Stadionului, la Sala Sporturilor etc.), sub conducerea aceluiaș actor, Mihai Mihail (directorul Teatrului de stat), au reunit forțele artistice amatoare sub aceeași flamură cu actorii profesioniști, fapt ce a constituit un preludiu la marea sărbătoare ocazionată de Festivalul național „Cîntarea României". Aceste interferări au avut și au un suflu înnoitor în ceea ce privește diversificarea relațiilor teatru-spectator, în procesul complex de formare a omului nou.

Aurelia Cazacu
secretar literar al Teatrului din Galați

Radio Televiziune

Conștiința culturii

■ Sub titlul **Afirmarea plenară a artei și culturii românești în socialism**, televiziunea a difuzat luni seara o edificatoare emisiune atît pentru dimensiunea majoră a problematicii abordate, cît și pentru implicarea în dialog (condus cu distincție de profesorul Al. Balaci) a unor cunoscute personalități din domeniul literelor, artelor plastice, muzicii. Astfel, prozatorul Al. Ivasiuc consideră ca element caracteristic pentru momentul actual al literaturii noastre o fertilă îmbogățire a opticii creatorului, implicit a opticii creației înseși, prin implicarea adecvată și profundă a politicului în intenția și intenționalitatea artistică. Arta mare nu poate fi conformistă, ea este o strălucitoare formă de cunoaștere, echivalînd cu o meditație mereu nouă asupra condiției umane, contribuind în chip fundamental la revoluționarea acesteia. Sau, cum a completat imediat Szász János, scriitorul lucrează pentru viitorul semenilor săi, dorind a dărui omenie oamenilor. Legăturile artistului cu patria sînt esențiale și dau chiar sensul construcțiilor sale. Nu se poate despărți marea poezie, spunea în emisiune poeta Ioana Diaconescu, de cuvîntul țară, așa cum nu se poate despărți de cuvintele iubire și mamă. Pentru ca Frantz Storch să se oprească asupra procesului de maturizare atît a scriitorului cît și a cititorului contemporan, pe fundalul unei arte a umanismului revoluționar. Versuri de Geo Dumitrescu, Ioana Diaconescu, Adrian Păunescu (în lectura autorilor) au completat această primă secțiune a emisiunii. Pentru ca, în continuare, Radu Beligan să susțină, cu probe din arta teatrului și a spectacolului, o aceeași perspectivă. Referindu-se la o etapă depășită a climatului artistic, cea marcată de dogmatism, schematism, uniformizare, directorul Teatrului Național remarca, pe bună dreptate, adînca înnoire a culturii ultimelor decenii, forța ei de a învinge cadre prestabilite și de a demonstra viziuni creatoare îndrăznețe, originale, tocmai prin o mai complexă înțelegere și reflectare a legității noului. A noului, ce nu poate fi înțeles în afara orizontului său firesc și dătător de sensuri, adică în afara tradiției. Solul patriei, ca și solul lunar, spunea Radu Beligan printr-o frumoasă imagine, nu cunoaște eroziunea. Relația de apartenență a artistului față de

PROFESIONIŞTI

Priorităţi ale colaborării

AFLAT în plină desfăşurare a etapei sale de masă, Festivalul naţional „Cîntarea României" se prezintă ca o grandioasă şi impunătoare manifestare a talentelor.

Existente şi în trecut, colaborările şi interferenţele artei profesioniste cu arta de amatori au căpătat, în majoritatea judeţelor ţării, un caracter permanent şi sistematic, contribuind nu numai la o creştere generală a volumului activităţii artistice, dar şi la o îmbunătăţire substanţială a calităţii acestei activităţi, la o apropiere a ei de exigenţele sporite ale publicului. Din păcate însă, destul de multe judeţe, dintre cele mai dezvoltate şi din punct de vedere al vieţii artistice, nu văd mai departe de graniţele lor administrative şi nici atenţia forurilor centrale încă nu se îndreaptă cu precădere către acele judeţe care, nedispunînd pe teritoriul lor de instituţii profesioniste de spectacol, de filiale ale uniunilor de creaţie, resimt cu atît mai mult nevoia unui sprijin direct şi sistematic din partea profesioniştilor. Pentru a nu mai reaminti aici faptul că şi spectacolele instituţiilor profesioniste, din judeţele vecine, sînt încă puţine şi nu întotdeauna reprezentative pe aria unor judeţe, ca Tulcea, Sălaj, Bistriţa-Năsăud, Gorj, Mehedinţi, Harghita şi altele. Sînt judeţe păstrătoare ale unor vechi şi bogate tradiţii folclorice, dar care se află în plin proces de industrializare, de creştere rapidă a nivelului lor de civilizaţie şi cultură, şi acestor judeţe (nu le-am amintit pe toate) ar trebui să li se acorde o mult mai mare atenţie şi un sprijin special din partea profesioniştilor, pentru a-şi dezvolta mai rapid o viaţă artistică proprie, în care să-şi găsească expresia o abordare corespunzătoare a genurilor artei culte. Constanţa şi Galaţi nu sînt foarte departe (cel puţin geografic) de Tulcea, nici Cluj-Napoca de Sălaj sau Mureşul şi Braşovul de Harghita.

Oare experienţe dintre cele mai fertile ale colaborării profesioniştilor cu amatorii, cum sînt patronarea directă a Teatrului popular din Slobozia de către Teatrul „Nottara" sau a celui din Tîrgovişte de către Teatrul „Bulandra", nu s-ar putea extinde şi în alte judeţe, şi nu numai la nivelul unor teatre profesioniste, ci şi al filialelor uniunilor de creaţie ? Nu putem neglija rezultatele bune obţinute pînă acum (e de altfel cunoscut sprijinul pe care-l primeşte Vasluiul din partea Uniunii Scriitorilor, sau judeţul Neamţ de la filiala din Iaşi a acesteia şi de la Filarmonica ieşeană), dar tocmai existenţa lor pledează pentru o şi mai strînsă colaborare a profesioniştilor cu amatorii, pentru un caracter permanent şi sistematic al acesteia, în special în judeţele care nu dispun de bogate forţe artistice profesioniste. Poate că aici şi-ar găsi locul, în mai mare măsură, şi spectacolele comune ale profesioniştilor cu amatorii, spectacole ce au început să apară deocamdată tot în judeţe puternic dezvoltate artistic (Iaşi, Timiş, Constanţa, Galaţi, Mureş ş.a.).

Desigur, şi din partea judeţelor cu puţini artişti profesionişti şi puţine cadre calificate (avem în vedere nu numai actorii teatrelor, ci şi profesorii de muzică din mediul rural sau coregrafii calificaţi de care dispun judeţele, pentru impulsionarea mişcării corale şi a dansului tematic) ar trebui să se manifeste mai mult spirit de iniţiativă în solicitarea profesioniştilor, să se organizeze mai multe acţiuni comune şi întîlniri de lucru ale profesioniştilor nu numai cu anumite formaţii, vizînd preferinţele acestora, ci cu un număr cît mai mare de instructori ai formaţiilor, din întregul judeţ. Au apărut, de exemplu, chiar în cursul acestei luni, în colecţia de „teatru scurt" a Institutului de Cercetări Etnologice şi Dialectologice, cîteva noi titluri de piese într-un act ce ar putea face obiectul unor prezentări detaliate şi a unor sugestii regizorale concrete, pe care le-ar putea face profesioniştii în întîlniri de lucru cu instructorii formaţiilor. Ar putea fi invitate să susţină spectacole în aceste judeţe nu numai teatrele profesioniste, ci şi teatrele populare care au reprezentaţii valoroase, pe texte de actualitate, realizate unele dintre ele chiar de către artişti amatori. La discuţiile care ar urma după spectacole, în prezenţa instructorilor de formaţii, ar putea fi invitaţi să participe cunoscuţi regizori şi oameni de teatru, care să gireze prin personalitatea lor nivelul discuţiilor, conducîndu-le şi spre o eficienţă reală, în sensul stimulării propriilor posibilităţi ale judeţelor-gazdă.

Apar culegeri de poezie patriotică, de muzică corală, de montaje literare şi librete de dans tematic, dedicate centenarului Independenţei, aşa că întîlniri de lucru similare ar putea fi organizate nu numai pentru teatru, ci şi pentru celelalte genuri de artă. Cele organizate pînă acum, cu colectivele de interpreţi ai unor teatre populare şi ceilalţi creatori literari care gravitează în jurul acestora la Drobeta Turnu-Severin, la Slănic-Moldova, la Lugoj şi Sighetul-Marmaţiei, sau chiar la sediul A.T.M. din Bucureşti, cu Teatrul popular din Tîrgovişte, pentru a da doar cîteva exemple, s-au bucurat de prezenţa a numeroşi dramaturgi, regizori, actori şi critici de teatru, discuţiile impunîndu-se întotdeauna prin caracterul lor aplicat, la obiect, prin exigenţa şi spiritul lor constructiv.

Victor Parhon

secretar literar al Institutului de Cercetări Etnologice şi Dialectologice

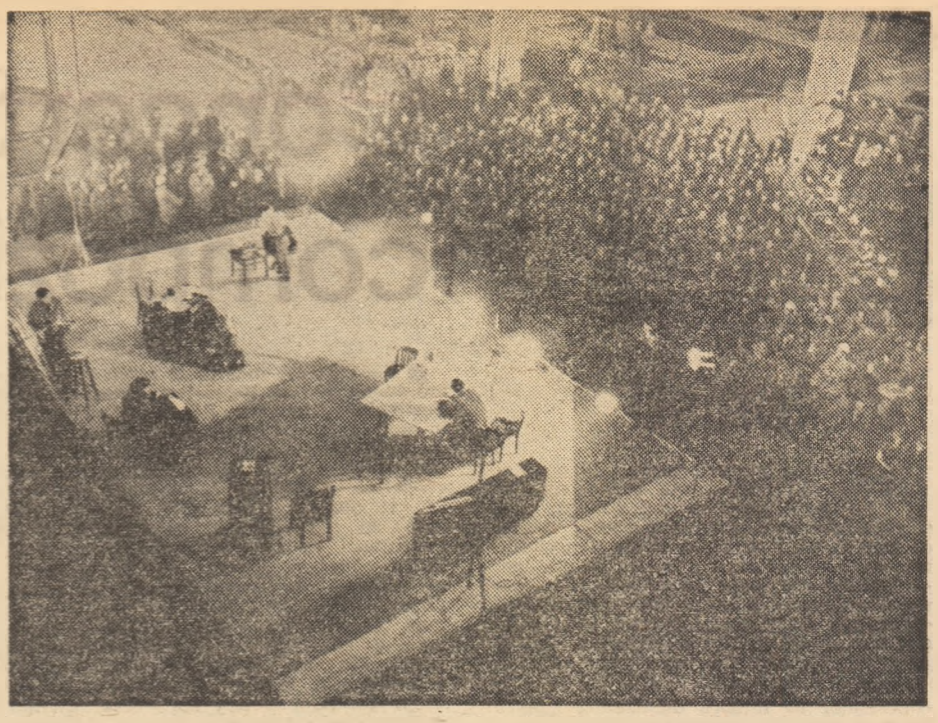

Piesa lui Cristian Munteanu, **Prima anchetă**, reprezentată pe platforma instalată într-o hală a Uzinelor „Vulcan"

La uzinele „Vulcan"

JOI, 10 februarie 1977, am fost împreună cu un grup de actori ai Teatrului „Lucia Sturdza-Bulandra") la uzinele „Vulcan". Motivul era dublu : pentru că, în primul rînd, am vrut să văd spectacolul cu piesa într-un act a lui Cristian Munteanu, **Prima anchetă** ; apoi, m-a interesat particularitatea acestei premiere : fiindcă ea nu se mai desfăşura într-una din cele două săli ale prestigiosului teatru, ci pe o platformă instalată într-o hală a fabricii. Iar după terminarea reprezentaţiei, spectatorii nu au mai părăsit, ca de obicei, scaunele, ci au rămas să discute pasionat, deschis, vizibil interesaţi, cu realizatorii montării. Sînt, cred, destule motive care atestă importanţa manifestării.

Acţiunea piesei lui Cristian Munteanu (unul dintre notabilii noştri autori de teatru scurt) se petrece... tot într-o uzină: un accident de muncă declanşează o primă anchetă (neoficială, dar poate mai importantă) printre cei cinci tovarăşi de serviciu, posibil-vinovaţi de dramatica întîmplare. În final, accidentatul îşi asumă întreaga vină, dar, prin asta, scrutarea conştiinţelor celor cinci nu devine mai puţin utilă, prima anchetă ajutîndu-i să se cunoască mai bine, să devină mai uniţi, să-şi conştientizeze responsabilitatea pe care o au faţă de alţii şi faţă de ei înşişi.

Pusă în scenă chiar de către autor (totodată, regizor cu vechi state de serviciu), piesa **Prima anchetă** a căpătat toate atributele de care avea nevoie : dinamism, sobrietate, forţă de convingere. Din distribuţie, i-am remarcat pentru autenticitatea, naturaleţea jocului, pe Cornel Coman şi George Oancea ; pentru pitoresc şi haz pe Dan Damian ; pentru străduinţa de a nu fi doar o prezenţă decorativă, pe Valeria Marian-Ogăşanu. Nu l-am putut menţiona însă şi pe Jean Reder, care a jucat insuportabil de gros.

După terminarea reprezentaţiei, ingineri, tehnicieni, sudori, şefi de echipă, muncitori au dialogat cu cei de pe scenă (cărora, li s-au adăugat Cristian Munteanu şi Ion Besoiu — secretarul organizaţiei de partid a teatrului). Reprezentanţii publicului au întrebat : dacă piesa porneşte de la un fapt de viaţă real, care au fost greutăţile întîmpinate de actori în descifrarea textului, cum s-ar putea continua piesa într-un (eventual) act al doilea şi multe, multe alte interesante interogaţii, ori chiar obiecţii (cineva reproşa textului „familiaritatea" personajelor, faptul că, în uzine, există o scară ierarhică, o disciplină rigidă ; altcineva semnala unele deficienţe ale montării — cum ar fi sonorizarea, nepusă bine la punct). Ş.a.m.d.

Eroi autentici, din viaţă, şi eroi literari, de pe scenă, muncitori şi actori, au discutat, timp de cîteva ore, despre ei, despre meseria pe care o fac cu pasiune şi competenţă, despre necesitatea unor mai dese contacte între creatori şi public.

De altfel, manifestarea de la „Vulcan" nu este singulară, în contextul vieţii noastre teatrale. Menţionînd doar cele mai recente spectacole-dezbatere bucureştene, adaug **Primei anchete** reprezentaţiile **Acorduri la „Cîntarea României"** (realizat de prima scenă a ţării, în colaborare cu artiştii amatori de la uzinele „23 August"), **Baladă pentru acest pămînt** (elaborat de artiştii amatori de la Casa de cultură a sectorului 2 şi găzduit de către Teatrul Mic), **Noi, poporul român** (oferit de Teatrul Giuleşti publicului de la Uzinele Griviţa Roşie), **File de poezie, file de istorie** (prezentat la Teatrul de Comedie elevilor de la Liceul de chimie nr. 1) şi altele, într-un efort generos de amplificare a interferenţelor necesare între profesioniştii şi amatorii.

Bogdan Ulmu

ţară este echivalentă cu existenţa sa. Sau, cum remarca acum cîteva decenii un mare poet român : nu se poate intra în lume decît prin propria-ţi poartă. Este şi ceea ce au încercat a demonstra, luni seară la televiziune, şi sculptorul Constantin Lucaci, compozitorii Zeno Vancea şi Gh. Dumitrescu, dirijorul Marin Constantin, toţi văzînd în prestigiul tot mai elocvent al artei româneşti în lume o viguroasă demonstraţie de forţă, coeziune şi coerenţă a spiritualităţii noastre naţionale.

■ O reconstituire a primăverii 1907 a încercat Ştefan Tita în **Zilele miniei** (scenariu radiofonic în premieră, regia Constantin Dinischiotu, în rolul principal, ca totdeauna creator al unei partituri actoricesti de excepţie, Mircea Albulescu), unind ficţiunea cu litera de foc a documentului istoric.

■ La aproape două decenii de existenţă, **Cine ştie cîştigă** a prezentat (duminică la prînz) o emisiune retrospectivă sub titlul **Itinerar moldav. Pagini de istorie şi spiritualitate românească.** Competenţa, pasiunea pentru meserie, profesionalismul redactoarei Tereza Pisarciuc s-au evidenţiat din nou cu pregnanţă. Atenţi, uneori cu îndreptăţire, doar la orele de muncă şi la minutele de emoţie ale concurenţilor, uităm, adesea fără nici o îndreptăţire, orele de muncă şi de emoţie ale celui care pregăteşte, înregistrează, montează emisiunea, căutînd de fiecare dată să găsească interesante re-

laţii, noi formule de prezentare, edificatoare exemplificări. Este pentru noi o mare bucurie de a fi avut prilejul să elogiem acum pe realizatorii unei serioase emisiuni radiofonice, de mare ecou printre ascultători pentru caracterul ei deopotrivă formativ şi informativ.

■ În aceeaşi linie de seriozitate profesională şi competenţă, probate, de altfel, prin numeroase emisiuni anterioare, se înscrie şi evocarea publicistului Caragiale prin medalionul TV **Eu scriu pentru dumneata, cetitorule.** Cu o bogată experienţă de realizator de evocări literare, Arşaluis Ceamurian a ştiut şi de această dată să folosească forţa de şoc a imaginii în sprijinul textelor (rostite de Virgil Ogăşeanu, George Oancea şi Eftimie Popovici). Caragiale, alături de Eminescu, una din cele două feţe complementare ale spiritului românesc, cum nota Pompiliu Constantinescu, avea un real respect faţă de lectorul său, lector a cărui severitate o accepta cu satisfacţie, lector de care îi era teamă şi pe care îl iubea, ca pe un sigur, curajos şi lucid judecător.

■ Evenimentul stagiunii teatrale TV din acest an s-a consumat marţi seară, cînd am putut urmări **Antoniu şi Cleopatra** de Shakespeare, în interpretarea actorilor de la Royal Shakespeare Company (regia TV : John Scoffield).

Ioana Mălin

Telecinema

Sărbătoarea iertării

■ Fără această femeie, fără căutarea de adevăr la care o femeie, din dragoste, se înhamă lîngă un bărbat necunoscut, nimic nu se poate înţelege din lumina **Călinei Roşii** în care bunătatea şi cruzimea cresc obscure, cu vigoarea fundamentală a ierburilor. Chipul lui Şukşin e copleşitor însă la a doua, la a treia vizionare, femeia vine lîngă el de la egal la egal şi rămîne de neuitat — masivă, cu trupu-i deloc cinematografic, sini mari, picioare grele, cu o linişte şi blîndeţe pe chip de animal eseninian, de-ţi vine a murmura : „C-or să-i lege gîtul c-o frînghie şi-o vor duce la cuţit, apoi...".

N-am văzut de cînd sînt actriţă care să transmită mai senin şi mai curat complicaţia supremă din sufletul unei femei, şi anume : iertarea. N-am văzut joc mai liniştit a ceea ce poetul numeşte : „tu eşti sfîntă prin durere...". Această Lidia Fedoseeva are în ea ceva sfînt, acel grad de neprihănire pe care, dintr-o imensă eroare, nu-l mai acordăm decît foarte rar şi mai ales cu multă suspiciune morocănoasă cîte unui semen, îndeobşte nefericit. Minunea în **Călina Roşie** e cum poate această Sonie Mermeladova a stepei să dezarmeze şi să mîntuiască toate înrăirile unui bărbat neispăşit şi neîmpăcat cu sine, care se întreabă „ce fac cu viaţa mea ?". Această întrebare — atît de cunoscută pe acele locuri — e adevărul lui avuabil : „mi-e milă de oameni, dar trebuie să fiu rău — ce fac cu viaţa mea ?". Iar ea, despre părinţii ei : „E atîta tristeţe în ei, mă doare sufletul pentru ei". Un fantastic transfer al milei — pe care numai marii artişti o pot înţelege, nu în slăbiciunile şi neputinţele ei mistice, ci ca o forţă reală a sufletului întreg de om — dezvăluie aici inavuabilul : minciunile şi întunecimile lui sînt doar urmele vizibile ale tainicei lui „ruperi în două" pe care el n-o poate mărturisi decît derizoriu şi superficial, unui şofer oarecare sau cîţelei Ninon : „Ninon, mi-ai stricat sărbătoarea..."

Dar nimic nu-i mai puternic în filmul lui Şukşin ca acest gînd : a descoperi sărbătoarea („o escapadă simpatică...", o defineşte el, ei) în adîncul fiecărei dureri, a o aştepta ca pe un cal alb, a crede în ea, ba chiar a o sili să vină. Sărbătoarea trebuie să apară odată şi odată, la capătul unei sfîşieri. Şi ea apare : în urletul lui isteric, după ce-şi recunoaşte mama al cărei glas e demn de Faulkner, în hohotul de plîns pe arătură : „nu mai pot trăi asa, nu mai pot trăi asa !", femeia îl mîngîie şi-l iartă şi-l potoleşte şi-l iubeşte, într-o paroxistică binecuvîntare a durerii salvatoare. Şukşin ştie prea bine cum poate întruchipa o femeie însăşi sărbătoarea vieţii. Peste arătura lui — la această răscruce de Esenin şi Sonia Marmeladova — trece un drum tainic spre Rubliov, greu defrişabil. Dar cine-l străbate, e mai bogat cu un gînd şi o noapte.

Radu Cosaşu

Concerte cu compoziții românești

Muzică

Violoniști

IN ultima vreme, asistăm la o efervescență neobișnuită a violoniștilor noștri, la care se mai adaugă, cînd și cînd, prezența vreunui oaspete, astfel că publicului i se oferă o largă posibilitate de a se informa, a compara, a alege, — talente din toate generațiile manifestîndu-se plenar și dîndu-ne posibilitatea să vorbim de conturarea unor **personalități** ale arcușului, așa cum se cuvine în țara lui George Enescu.

Mariana Sîrbu ne-a dăruit, în cadrul concertelor de muzică de cameră „de la Bach la Enescu", inițiate de Radioteleviziune și centrate în jurul contribuției esențiale a pianistului Valentin Gheorghiu, ciclul integral al **Sonatelor** de Beethoven. Ceea ce impresionează, la această violonistă, care în pofida tinereții ei a devenit o muziciană de cameră experimentată și de bogată cultură, este mersul drept către miezul muzicii. Sonoritatea ei nu este **violonistică**, în sens „tenoral", am spune, adică trece peste desfășurarea propriu-zisă a auzului pentru a se ridica în zonele aerului pur al frumuseții sufletești, al simțirii nobile, eliberate de zgura sentimentalismului. Vioara Marianei Sîrbu desenează nespus de pur linia netulburată a mișcărilor lente beethoveniene (realizînd momente emoționante în **Sonatele 2, 5, 7, 10**), ajutîndu-ne astfel să trecem peste impresia că nu poate încă domina egal problematica și dificultățile întregului ciclu (**Sonatele 6, 9**).

Angela Gavrilă-Dieterle, însoțită la pian de Albert Guttman, a realizat o integrală a celor trei **Sonate** de Brahms care marchează culminația remarcabilei ei ascensiuni din ultimul timp. Calităților de mult recunoscute de seriozitate și temeinicie instrumentală li s-au adăugat o sporită maleabilitate, un rafinament al frazării și nuanțării apte să urmărească voluta stărilor sufletești brahmsiene, să redea fidel acea seismogramă interioară evocată de tălmăcirile (în fond atît de rare) ce înțeleg **à fond** universul întomnatului romantic. Vioara și pianul, contopite, au sunat orchestral, dar fără duritați, au stîrnit un fior liric pătrunzător, dar fără patetisme dulcege, au fost comunicative, păstrîndu-și totuși permanent **ținuta**.

Varujan Cozighian, care reușește să îmbine cu o autoritate și o demnitate de invidiat calitățile de violonist concertist și de concert-maestru al orchestrei simfonice a Filarmonicii „George Enescu", a apărut și el într-un recital de sonate alături de Valentin Gheorghiu. De la început, arta lui echilibrată și înțeleaptă s-a impus într-o pagină de Händel, parcursă cu îmbinarea de impuls viu și de rezervă necesară vieții autentice a multor texte aparținînd aceleiași epoci. În schimb, în **Trilul diavolului**, de Tartini, am fi dorit un plus de sclipire virtuoză și de dezinvoltură mediteraneană. Ca să fim drepți, toată prima parte a recitalului a apărut ca o pregătire pentru copioasa interpretare a **Sonatei în mi bemol major** de Richard Strauss. Cu ce bucurie am descoperit, alături de interpreți, frumusețea proaspătă a acestei muzici, în care răsună umorul înrudit cu **Burlesca** pentru pian, ce topește în vocile celor două instrumente și evenimentele scenice ale multor opere ale lui Strauss — chiar dacă sînt aici abia prevestite — care supune tiparele formale unei continue înlănțuiri de fantezie și neprevăzut ! Varujan Cozighian și Valentin Gheorghiu au dialogat magistral în această sonată, au alternat șoapta și zîmbetul, anvergura poematică și subțirimea a două fire sonore ce se ingînă, transgresîndu-și calitatea de instrumentiști și devenind autentici poeți ai interpretării.

Mihaela Martin a înfruntat un nou program de recital, însoțită la pian de Florina Cozighian, program a cărui substanțialitate muzicală și dificultate vădesc hotărîrea foarte tinerei violoniste de a cuceri tărîmuri stilistice noi, chiar cu riscul, inerent, ca la o primă prezentare a unor asemenea lucrări să nu le poată cuprinde și stăpîni întreaga problematică. Reușitele au fost, desigur, variabile. Cu toate acestea, se poate întrevedea progresul în apropierea de universul beethovenian (**Sonata op. 12, nr. 3 în mi bemol major**), de coloritul rafinat și fantasc al lui Debussy (**Sonata**) și chiar de patetismul răscolitor al **Poemului** de Chausson. E pornită, deci, pe drumul cel bun. Se cuvine să subliniem și realizarea cea mai deplină a recitalului și ne bucurăm că ea a coincis cu tălmăcirea unei piese românești : **Sonata op. 14** de Pascal Bentoiu a fost pătrunsă în toate „liniștitele capricii" ale lirismului primei mișcări și savorii ritmice a celei secunde, subliniind încă o dată valoarea aparte a unui opus de referință din noul nostru peisaj cameral.

Alfred Hoffman

■ SE CAUTĂ mai mult acum muzicile autohtone și se încurajează dezbaterile. Festivalul „Cîntarea României" a sporit în mod binevenit informația publicului relativă la creația națională. Radioteleviziunea, de pildă, își continuă cu același zel concertele-dezbatere. Al 26-lea a mai venit cu două premiere și o reluare, motivată în acel cadru de originalitatea execuției. În primă audiție au fost **Patru poeme pentru voce și pian pe versuri de Marin Sorescu**, cea mai recentă pagină (1976) și poate cea mai semnificativă a lui Tudor Ciortea, o intersecție care s-a arătat foarte fertilă la noi între intonația modală și rigorismul serial, adică între loc și timp. Un plan a fost aci vocea, mulînd îndeaproape cuvîntul cu precizia și expresivitatea ireproșabile ale sopranei Emilia Petrescu. Altul, discursul pianului, care în buna tradiție a liedului a găsit simbolurile comunicante la un înalt grad de concentrare și varietate : torpoare ori dimpotrivă sprintenească aeriană, rotunjimi, alternativ cu ascuțișuri de săgeată, interjecția, gestul reverenței, întruchipate poetic de pianistul Peter Grossman.

Și în simfonicul Radioteleviziunii condus de Iosif Conta muzica românească s-a bucurat de o prezență consistentă prin volum și calitatea interpretării. Reușita acelui concert, ca de altfel personal a dirijorului au fost **Evenimente 1907** de Tiberiu Olah, muzica unui film care în concert s-a putut detașa de corolarul vizual. Mobilul muzicii a devenit, în forma unor variații, așteptarea ; arta realizării : economia extremă a gradației, dimensiunea de frescă și tensiunea expresionistă. Interpretarea a împlinit cu remarcabil dinamism și aproape de precizie toate aceste puncte. Pe plan solistic, momentul de satisfacție a fost **Concertino** de Dinu Lipatti cu Vlad Conta. Din modul cum a interiorizat piesa, accentuînd contrastele de caracter și păzind detaliile, tînărul pianist s-a arătat a fi pe drumul bun al maturizării.

Un eveniment în concertele Filarmonicii a fost **Simfonia a 2-a** de George Enescu. Este meritul dirijorului Mihai Brediceanu de a se fi apropiat de marea trilogie simfonică enesciană și de a fi repus-o în repertoriul Ateneului, sperăm că o vom auzi de aici înainte, cu frecvența marilor lucrări clasice. Sub bagheta sa, Simfonia a respirat generos aerul ei de poem eroic din partea I și de bogată meditație din splendida mișcare lentă. Am avut prilejul să privim opusul lui Enescu prin elementele unde se arată a fi mai inedit și mai modern decît se părea la un moment dat, cînd analiza acestei pagini stăruia prea mult asupra relațiilor armonice : afirmarea limbajului eterofonic, sentimentul infinitului, complexitatea valurilor tematice izvorîte toate din aceeași substanță celulară. Am ascultat cu plăcere și performanța de virtuozitate a trompetistului Iancu Văduva într-unul din ultimele concerte ale Filarmonicii, condus cu remarcabilă îndeminare gestuală, dar fără o echivalentă acoperire muzicală de dirijorul Otakar Thrlik. **Concertul** de Aurel Popa, scris îngrijit ca exercițiu de agilitate, a sunat și ca o invitație adresată altor creatori de a dezvolta literatura instrumentului strălucitor.

La societatea „Muzica" cel de-al 15-lea dialog cu publicul a reunit prezențe din cele mai tinere în rîndul interpreților, doritori în mod legitim să-și pună în valoare talentul pe tărîmul difuzării muzicii naționale. Violoncelistul Șerban Nichifor, afirmat la noi în concerte, deși este încă la Conservator în clasa de violoncel a profesorului Serafim Antropov, a permis dezbaterii să confrunte ca primă audiție piesa **Movemur** de Iancu Dumitrescu, luînd ca etalon **Nomos Alpha**, a lui Iannis Xenakis, de asemeni pentru violoncel solo, și tot o primă audiție, moment de referință în festivalurile internaționale ale muzicii noi. S-a putut verifica astfel mai lesne fantezia tînără și eficiența intuiției sonore a tînărului compozitor român, într-un joc de continuități realizate pe sunetele matcă și aura lor de armonice. În redutabilul **Nomos Alpha**, Șerban Nichifor ne-a convins că tehnica sa de stăpînire a violoncelului nu cunoaște obstacole. O piesă de caracter, cu îndemnul compozitorului spre o realizare în spiritul asa-numitor „acțiuni muzicale", unde interpretul și actorul sînt una, a subliniat harul muzical al contrabasistului Ion Ghață, și el student la Conservator, clasa profesorului Ion Cheptea. **Cadența 2 pentru contrabas** de Mihai Moldovan a vrut să fie o poantă, jucată cu morgă, unde, natural, și priza incontestabilă asupra sunetului din partea acestui creator activ să aibă rolul ei. Solistul a transferat interesul aproape exclusiv pe acest din urmă aspect. În fine, o **Sonată în re minor pentru violină și pian** care încă din 1955 anunța, prin spontaneitatea cîntării, talentul Feliciei Donceanu consacrat apoi pe tărîmul liedului. Frumusețea și amploarea tonului de violină al Violetei Cârstea, elevă la Liceul de muzică nr. 1, clasa profesoarei Elena Popescu, ne-a confirmat eficiența acestei forme de învățămînt în școala românească.

Radu Stan

Plastică

Retrospectiva CATUL BOGDAN

Autoportret

Natură statică

● Fără îndoială, 80 de ani marchează în existența oricărui om un venerabil punct al senectuții. Pentru meșterul **Catul Bogdan**, pictor de rară și acută sensibilitate, dublat de un exemplar caracter uman, această vîrstă reprezintă momentul unei retrospective de un ton destul de aparte.

Poate nu la fel de amplă ca în alte cazuri — deși volumul lucrărilor realizate în cele șase decenii de muncă i-ar fi permis-o —, poate mult mai discretă — potrivit cu tonul propriei existențe — expoziția de la „Muzeul Simu" constituie simultan o confirmare și o revelație. Confirmarea faptului că ne găsim în fața unui mare pictor, meritînd un loc al său în ierarhia valorilor autentice ale artei românești moderne. Revelație, pentru cei receptivi, poate, la datele picturalității, dar acaparați mai curînd de prezențele impetuoase și volubile decît de acest discurs profund, tenace, încărcat de sensuri inepuizabile dar rostit în surdină și solitudine.

În fond, destinul critic al acestui artist dintr-o specie nobilă și rară nu se datorește discreției sale funciare, sursa forței și sensibilității nealterate de orgolii sterile sau aventuri estetice efemere, ci unei lecturi prea superficiale, de circumstanță, a solidelor calități incorporate într-un repertoriu imagistic străin de joc sau truculență. Iată, în această expunere domină lucrările inedite, nu numai prin existența lor fizică, în definitiv repetabilă, ci mai ales prin sensul expresivității, generat de logica structurii și picturalitatea evanescentă a procedeelor cromatice. Colorist rafinat, asociind tonuri în game omogene cu o rară voluptate a nuanțelor ce trădează sensibilitatea retinei și o propensiune, niciodată satisfăcută, către zonele inefabile ale concretului, Catul Bogdan rămîne un lucid și auster constructor, în sensul celei mai bune lecții rostite de marea pictură universală. Tentațiile unui regim coloristic exuberant, adeseori amintind paleta fovilor, sînt temperate nu cu severitatea impenitentă proprie ascezei, ci cu senina și solara nevoie de echilibru și certitudine, fie că este vorba despre un peisaj citadin, de atmosfera mirifică a circului ca emblemă, sau a pieților policrome și agitate.

Marea performanță constă, însă, în neobositele și mereu proaspetele asocieri de griuri colorate, punctate afectiv de accente cromatice, sau investite cu forța expresivă a reperului concret cu ajutorul energiei ductului decis. Pentru că, pictural prin structură, Catul Bogdan rămîne un mare desenator, crescut la școala pasiunii și respectului pentru această armătură logică a imaginii. Iată o lucrare, datată 1938, **Moți cu ciubere**, auster colorată, monumental compusă, cu un desen ce se atestă din spiritul marilor căutători de concepte constructiviste, întîlnindu-se cu o replică din 1958, în care fermitatea volumelor este disimulată de o viziune cromatică integratoare în atmosferă. Puse astfel alături, și lîngă ele peisajele în ulei sau cele în acuarelă, ele ne propun cu franchețe dar fără ostentație calități ce caracterizează pictura românească modernă, indiferent de formula stilistică promovată. Logică, solaritate, calm, echilibru, respect pentru materie și vibrație luministică, date de esență asociate și conotate în sinteza unei viziuni plastice de reală ținută și rigoare. Ne găsim, la fel ca și în cazul altor artiști reprezentativi, în fața unei severe și definitive responsabilități profesionale, convertită în vocație funciară și ca atare ineluctabilă. Artiștii din această specie înnobilează, umanizează și îmbogățesc, simbolic și afectiv, orice temă, orice motiv. Mici schițe rapide, crochiurile unui observator de acuitate, lucrări oprite la stadiul de eboșă cu statut de lucrare finită, compoziții definitive, păstrînd tentația reluării lucrului pentru a mărturisi dorința de bine făcut, se alătură într-o succintă și captivantă etalare, propunîndu-ne ceva, dar nu totul din personalitatea pictorului.

Căci, pentru cel ce va reuși să parcurgă întreaga operă a meșterului Catul Bogdan, izolînd etape, teme, obsesii, cicluri, deci viața și destinul unui atelier de excepție, bucuria revelației va fi dublată — copleșitor și fascinant imperativ — de obligația restituirii imaginii complete a unui mare artist, fără obstrucții dar definitiv dăruit adevăratei picturi.

Virgil Mocanu

G. I. I. L. — MUREŞ

GRUPUL ÎNTREPRINDERILOR
DE INDUSTRIE LOCALĂ TG. MUREŞ
Str. Gh. Doja nr. 9, telefon 1 30 61, telex 035279

Grupul de industrie locală Tg. Mureş produce prin întreprinderile ce le coordonează o gamă variată de produse :

● Articole turnate în aluminiu ● Construcţii metalice şi articole de uz casnic ● Pompe de aer pentru automobile şi motociclete ● Pompe centrifuge ● Krik-uri pentru automobile „Dacia" ● Lacăte ● Tapiţerie în cauciuc, în culorile negru, gri, roşu şi tabac ● Şpacluri ● Sifoane complet montate ● Arzătoare pentru aragaz etc.

Cartea străină

Marivaux și arta seducătorului

ÎNTRE **Țăranul ajuns** al lui Marivaux și **Țăranul pervertit** al lui Retif de la Bretonne distanța (măsurabilă în cele patru decenii care trec între apariția celor două romane) nu este prea mare. Dacă azi citim volumele lui Retif de la Bretonne cu interesul pentru o anumită estetică a cruzimii, dacă ele ne ispitesc indicîndu-ne serpentinele unei lecturi infernale, conjugate cu cele ce ni le oferă Sade or Bataille, dacă — dimpotrivă — romanele lui Marivaux apar unei exgeze convenționalizate prin repetiția pînă la anihilare drept echivalentul francez al sentimental-virtuoaselor producții ale lui Richardson, este pentru că viciul declarat, proclamat, afișat ni se pare mai autentic decît cel ce se ascunde sub o alură virtuoasă. De fapt, „parvenitul" prin favorurile cucoanelor anunță „pervertitul" uzînd de aceleași favoruri. Și aceasta nu numai pe linia progresului „viciilor", ci și pe aceea a dedublării care constituia în secolul al XVIII-lea întreaga picanterie a acestor producții literare, a dedublării ficțiunilor prin discursul lor „virtuos" asociat fabulei lor „vicioase". Căci să nu ne înșelăm : fetișismul lui Retif, ca și sadismul lui Sade se anunță — pe planul discursivității care le este propriu — în marivaudage-ul spiritual al lui Marivaux, în acel joc al pudorii și exibiționismului, excelent mediu de cultură pentru germenii „răului".

Căci pofta răului vine — și se întreține — (îndeosebi în secolul conversației al XVIII-lea) vorbind. Și povestind. Narațiunea este unul din locurile privilegiate ale tentației. Ea este, în acel secol, o artă a încercărilor. Nicăieri edificiul baroc, solid în pofida ornamentației tot mai încărcate, din veacul anterior, edificiu canonic, nu este mai supus corupției ca în ficțiunile, în proiecțiile în imaginar ale veacului al XVIII-lea. Proiecții ale demonilor, multă vreme bine temperați, pe un plan al reprezentărilor. Condiția umană e supusă celor mai insidioase ca și celor mai grosolan-evidente tentații. Omul Rațiunii, al marilor ordine și instituții, consacrate, se vede cu plăcere sedus și seducînd. Naratorul însuși adoptă rolul Ispititorului, și arta sa imită jocul Șarpelui.

În această artă, Marivaux e unul dintre primii maeștrii. Perspectiva sa nu e mult diferită de aceea a lui Rousseau, chiar dacă postulatul de la care pornește pare să fie diametral opus acelula pe care-l va susține autorul lui **Emile**. „Ne naștem cu toții răi" — afirmă Marivaux. Buni sau răi, itinerarul este același. Virtute ispitită care cade sau viciu care ispitește la cădere, rezultatul e același. Calea vieții e o suită a tentațiilor cărora li se rezistă numai pentru a sucomba în fața altora mai mari. Ca și Rousseau, ori ca și Blake — mai tîrziu — și nu numai ca ei, Marivaux folosește (în articole, precum și în ficțiuni) o retorică a „sincerității". Astfel, „Țăranul ajuns" clamează de la începutul memoriilor sale fictive (ca și Rousseau la începutul **Confesiunilor**) pentru apărarea „sincerității" sale. Plăcere a exibiționismului, pe de-o parte, mască abilă, pe de alta. Confesiunea este apologetică : „...Dumnezeu mi-a răsplătit sinceritatea..." De aici și pînă la „mărturisirile" lui Sade nu e decît un pas. A-și expune rușinile reale sau ipotetice, viciile mărunte sau mari, a se dezgoli, a se flagela, ce voluptate ! Narațiunea la persoana întîi, care se răspîndește tot mai mult, de la Marivaux la Sade este un reflex al acestor dilecțiuni virtuos-vicioase.

Tot astfel, ce plăcere în „recunoașterea" naturii impudice a naturii ! Ce satisfacție în unirea virtuții cu nerușinările firii. A face din dezgolire virtute, iată un rafinament infinit mai ațițător decît striptease-ul, îndeajuns de rudimentar al secolului nostru, barbar în cele ale voluptății **În Țăranul ajuns** sînt personaje (precum prima stăpînă a lui Jacob sosit la Paris) care își duc viața „într-un oarecare libertinaj de cea mai bună credință din lume". Situația acelei Doamne este îndeajuns de simplă, de univocă. Nu tot astfel aceea a „țăranului" Jacob. De la începuturile itinerarului său, acesta adoptă, cu o grație „firească", echivocul. Ambiguitatea la care ne refeream — aceea a discursului „virtuos" și a fabulei închipuind „viciile" — nu este decît una din sursele echivocului în narațiunea aceasta. De ea ține asocierea „naivității" țăranului cu lipsa totală a ingenuității. El nu va fi un libertin de bună credință. Dar despre el (ca și despre Doamna lui pariziană) s-ar putea spune : „Iubea din toată inima virtutea fără să urască viciul". Acest cumul al dilecțiunilor ni-l înfățișează în postura eroului exemplar al unei întregi faune literare din secolul al XVIII-lea, eroul în care, și prin care, se consumă o cununie a cerului și a infernului.

Dintr-o asemenea cununie, firește, nu sporește decît infernul. Dar să nu folosim aceste cuvinte, poate prea mari, în legătură cu arta — toată nuanțe — a lui Marivaux. Cel care, în articolele sale, vitupera împotriva abuzurilor, a primejdioaselor relaxări ale moravurilor, care stigmatiza libertinii, amorul ca agent al corupției, destrămarea legăturilor conjugale, acest ideolog al matrimoniului solid se complace în ficțiunile sale în subminarea propriului său discurs. Căci seducțiile unei narațiuni închinată tocmai urmăririi căilor seducției nu sînt deloc cele ale unei parabole moralizatoare. Pofta de a se pricopsi ce i se desteaptă „țăranului" care sosea la Paris — cum spune el : „cu trăsura și cu felul meu țărănesc de a fi", acea poftă se satisface sucombînd tuturor ispitelor pe care tot el le stîrnea. „Decît să nutrești dorințe neîmplinite mai bine să ucizi un copil în leagăn" — va spune mai tîrziu Blake (și Sade). Eroul lui Marivaux nu este atît de sincer cu sine, nici atît de încrîncenat. El știe însă că dorințele neîmplinite nasc pestilență și de aceea — cu toată sinceritatea sa necomplexată — se deschide ocaziilor ce i se oferă. Aceste ocazii sînt întotdeauna de ordin erotic (precum, după un secol, ele vor fi precumpănitor economice, iar peste două secole, de ordin politic ori... metafizic). Firește, femeile din jurul lui Jacob posedă, pe lîngă alte farmece, cheia de la lada cu bani ori mijloacele altor pricopseli pe plan social. Aceste atracții nu sînt subsidiare, căci iată ce mărturisește o dată „țăranul" pe cale de a parveni în legătură cu o înaltă doamnă care îl onora cu atențiile ei : „Dacă n-ar fi fost o persoană distinsă, nu m-aș fi sinchisit de atențiile ei. Nu pe ea o iubeam, ci rangul ei, care era foarte mare în comparație cu al meu". Și, totuși, rigorile ierarhiei, deosebirile de castă în acest univers imaginar sînt, înainte de toate, adjuvante ale erosului. Jacob „ajunge" în înalta societate tocmai prin atracția pe care o exercită condiția sa umilă, cu „virtuțile" acesteia. Inocența, rigoarea frustă pe care i-o atribuie femeile, un caracter oarecum exotic cu care îl investesc toate acele făpturi urbane pe care le întîlnește, aureola ruralului (pe care el nu vrea să o părăsească, cu bună știință, nici atunci cînd ea de multă vreme nu mai e autentică), toate acestea fac dintr-însul un caz al „naturii" care corupe socialul lăsîndu-se corupt de acesta.

Țăranul ajuns al lui Marivaux (tradus de Luminița Petru și Ștefan Popescu, cu o interesantă prefață de Irina Bădescu) indică, în mai multe sensuri, arta narațiunii ca o artă a seducătorului.

Nicolae Balotă

Janusz Korczak: „Regele

● REGELE MATEIAȘ I este astăzi un personaj legendar în Polonia, are chiar și o statuie la Sczeczyn, deși n-a trăit decît în fantezia bunului doctor Janusz Korczak și a nenumăraților copii din toată lumea care i-au citit încîntătoarea poveste. Un singur țel a avut în viață Janusz Korczak : să le fie bine, cît mai bine, copiilor. I-a îngrijit ca pediatru, a scris cărți de psihologie a copilului pentru a susține dreptul lor absolut la fericire, i-a amuzat și instruit prin opera lui literară dedicată în exclusivitate celor mici, i-a ocrotit în orfelinatul anume înființat și condus de el la Varșovia, a rămas alături de ei pînă în clipa morții, refuzînd salvarea oferită lui personal de ofițerul SS-ist însărcinat cu expedierea la crematorii a copiilor din orfelinat.

Regele Mateiaș I este un roman cu multe peripeții, în care toate problemele reale ale societății adulților sînt tratate într-o manieră nu doar accesibilă micilor cititori, ci și cît se poate de plăcută. La moartea tatălui său, Mateiaș moștenește tronul țării. Miniștrii sînt convinși că îl vor duce de nas, dar Mateiaș, la început derutat și depășit de răspunderi, intimidat de intrigi, se decide să preia comanda și să facă în așa fel încît, fără a încălca prerogativele firești ale adulților, să creeze o societate în care copiii să trăiască în conformitate cu propriile lor interese de copii. Pacea și războiul, dreptatea și egalitatea socială, drepturile națiunilor, rasismul, viața modernă în întreaga ei complexitate sînt abordate de pe poziții generoase, luminate, ale unui umanism înaintat. Admirabilul roman are un sfîrșit trist. În tulburii ani antebelici, Korczak nu-și putea permite să-i amăgească pe copii cu perspectiva unui happy-end. Înfrînt în război, Mateiaș va fi condamnat de dușmani la moarte. El primește sentința în mod demn și cu aceeași liniște ascultă, în ultimul moment, în fața plutonului de execuție, decizia de grațiere. „Cu o săptămînă mai tîrziu a fost exilat într-o insulă pustie". Acesta este finalul, deschis totuși — copiii nu pot fi lăsați fără nici o speranță — al cărții. Tradusă și publicată în Uniunea Sovietică, Statele Unite, Franța, Israel, Argentina, R. F. Germania și alte țări, cartea lui Janusz Korczak merită cu adevărat să fie cunoscută de copiii de pretutindeni. Și nu numai de ei.

MATEIAȘ se înapoie în capitală cu inima grea. Chiar de la gară simți că se întîmplase ceva.

Gara era înconjurată de soldați. Erau mai puține flori și mai puține steaguri decît de obicei. Președintele miniștrilor părea destul de încurcat. Era prezent și Prefectul poliției, care nu-l mai întîmpinase altădată pe Mateiaș.

Se suiră în mașină, dar aceasta ocoli străzile principale.

— De ce nu trecem pe marile bulevarde ? întrebă Mateiaș.

— Din cauza manifestațiilor muncitorilor, i se răspunse.

— Ale muncitorilor ? se miră Mateiaș, amintindu-și de cortegiul vesel al copiilor care plecau spre casele de vacanță construite din ordinul lui în păduri. Și unde se duc ?

— Nu se duc nicăieri, dimpotrivă, de-abia au venit. Ei sînt cei care au construit casele pentru copii. Au terminat și acum nu mai au de lucru, de aceea fac tărăboi.

Dintr-odată, Mateiaș zări cortegiul. Muncitorii cîntau și purtau steaguri roșii.

— De ce poartă steaguri roșii ? Steagurile noastre naționale nu sînt roșii.

— În toate țările, muncitorii au aceleași steaguri de culoare roșie. Ei spun că acest steag roșu este al tuturor muncitorilor din lume și numai al lor.

Mateiaș căzu pe gînduri.

— De ce n-ar avea și copiii steagul lor ? Un steag pentru toți copiii albi, negri și galbeni din întreaga lume. Ce culoare ar fi bine să alegem ?

Mașina trecea tocmai atunci pe o stradă tristă, strîmtă și cenușie. Mateiaș își aminti de pădurea cea verde, de cîmpiile verzi de la țară.

— Nu s-ar putea oare ca toți copiii din toată lumea să-și aibă steagul lor verde ?

— S-ar putea ! răspunse Președintele miniștrilor, dar se strîmbă nemulțumit.

MATEIAȘ se plimba trist prin palat, iar Klu-Klu era tristă și ea.

— Trebuie să mă apuc de treabă ! Trebuie să mă apuc de treabă !... își spunea într-una Mateiaș, dar n-avea nici un chef.

— Baronul de Fum ! anunță lacheul.

Felix intră.

— Mîine va fi prima ședință a Pro-Parului după vacanță, spuse Felix. Desigur că Majestatea voastră regală va dori să le spună ceva deputaților.

— Ce trebuie să le spun ?

— De obicei, regii spun că le pare bine că națiunea își exprimă voința și urează succes Parlamenului în activitatea lui.

— Bine ! O să vin, acceptă Mateiaș.

Mateiaș se duse fără plăcere. Se gîndi că o să fie mare hărmălaie cu atîția copii strînși la un loc și că toți vor fi cu ochii pe el.

Cînd îi văzu însă pe toți reprezentanții micuți ai întregului stat, adunați pentru a cădea de acord asupra unui mod de a guverna care să fie pe placul tuturor, Mateiaș îi recunoscu, după haine, pe copiii de la țară, cu care se distrase de curînd atît de bine ; însuflețit de o energie nouă, Mateiaș rosti un discurs foarte frumos.

— Sînteți deputați, spuse el. Pînă acum am fost singur. Aș vrea să guvernez în așa fel încît să nu vă lipsească nimic. E însă foarte greu să ghicești singur ce-i trebuie fiecăruia. Vouă o să vă fie mai ușor. Unii știu ce este necesar la oraș. Alții cunosc nevoile celor de la țară. Cei mai mici știu de ce au nevoie prichindeii iar ceilalți cunosc dorințele copiilor mai răsăriți. Cred că, într-o bună zi, copiii din întreaga lume se vor întîlni așa cum s-au întîlnit nu de mult regii și că toți copiii albi, negri, galbeni, vor spune ce este necesar fiecăruia. De exemplu : patinele nu sînt de folos copiilor negri. La ei nu există patinoare... Muncitorii au un steag roșu. Copiii își vor alege poate un steag verde, doar copiii iubesc pădurea și pădurea este verde.

Mateiaș vorbi multă vreme în acest fel și deputații îl ascultau cu atenție. Asta îi făcea plăcere.

Apoi se ridică ziaristul și spuse că va apărea în fiecare zi un ziar în care copiii vor putea citi știrile interesante. Dacă cineva va dori să scrie în ziar, are dreptul s-o facă. El întrebă de asemenea dacă erau mulțumiți de vacanța petrecută la țară.

Începu atunci o asemenea gălăgie, încît nu se mai înțelegea nimic din ceea ce striga fiecare. Poliția, chemată de Felix, pătrunse în sală. Se făcu puțin liniște. Felix spuse că cine va face zgomot va fi dat afară și că fiecare trebuie să vorbească numai cînd îi vine rîndul.

Primul vorbi un băiat îmbrăcat cu o haină veche și fără ghete.

— Sînt deputat și vreau să răspund: nu ne-a fost bine de loc la țară. Nici o distracție, mîncare proastă. Cînd ploua, apa curgea prin tavan drept în capul nostru pentru că acoperișul era stricat.

— Nu se schimba așternutul, strigă cineva.

— Zoile de la vase erau masa noastră de seară !

— Ca la porci !

— Nu exista nici un fel de ordine.

— Și pentru orice fleac mîncai bătaie și erai trimis la carceră.

Izbucni din nou un asemenea vacarm încît a fost nevoie să se întrerupă zece minute ședința.

Patru deputați mai zurbagii au fost dați afară.

Ziaristul explică în cîteva cuvinte că e greu să organizezi perfect totul chiar de la început. Că anul viitor o să fie mai bine. El ceru ca deputații să-și exprime dorințele.

Strigătele reîncepură.

— Vreau să cresc porumbei !

— Și eu, un cîine !

— Fiecare copil să aibă ceas !

— Copiii să aibă dreptul să telefoneze !

— Să nu mai fim sărutați !

— Să ni se povestească fabule !

— Să fie voie să te culci tîrziu !

— Să aibă fiecare bicicleta lui !

— Fiecare copil să aibă dulapul lui !

— Și mai multe buzunare ! Tatăl meu are treișpe buzunare și eu numai două ! N-am destule buzunare. Cînd pierd o batistă, strigă la mine...

— Să aibă fiecare o trompetă !

— Și un revolver !

— Să mergem la școală cu automobilul !

Mateiaş I“

— Să nu mai existe nici fete, nici copii mici !

— Vreau să fiu vrăjitor !

— Fiecare să aibă barca lui !

— Să mergem în fiecare zi la circ !

— Să fie în fiecare zi Anul Nou !

— Şi Întîi Aprilie ! Şi Carnaval !

— Să aibă fiecare copil camera lui !

— Să se împartă săpun parfumat !

— ...şi parfumuri !

— Fiecare copil să aibă dreptul să spargă un geam pe lună !

— Şi să fumeze !

— Să nu mai existe la geografie hărţi mute !

— ...nici dictări să nu mai existe !

— O zi întreagă, oamenii mari să nu aibă voie să iasă din casă. Ziua asta să fie rezervată copiilor !

— Copiii să fie pretutindeni regi !

— Oamenii mari să meargă la şcoală !

— Să nu ni se mai dea atîta ciocolată, vrem portocale !

— Oamenii să se prefacă în îngeri !

— Să aibă fiecare copil o maşină !

— ...o barcă !

— ...o casă !

— ...o cale ferată !

— Oriunde este un copil să fie şi o vacă !

— ...şi un cal !

— Să aibă fiecare zece hectare de pămînt !

O ORĂ întreagă a ţinut asta; ziaristul se mulţumea să zîmbească şi să noteze totul...

La început, copiii de la ţară s-au sfiit, dar după cîteva minute se băgară şi ei în vorbă. Şedinţa îl obosise pe Mateiaş.

— S-a scris, deci, totul, dar acum ce-i de făcut ?

— Trebuie educaţi, răspunse ziaristul. Mîine am să public în ziar darea de seamă despre şedinţă şi am să explic ce se poate face şi ce nu. Tocmai atunci trecea pe culoar băiatul care nu vroia să mai existe deloc fete.

— Domnule deputat, îl întrebă ziaristul, cu ce vă deranjează fetele ?

— Să vă spun ! În curtea noastră stă o fată şi e imposibil să te înţelegi cu ea. Caută într-una pricină, dar dacă îi faci cel mai mic lucru, dacă o atingi măcar cu un deget, începe îndată să urle şi aleargă să facă o plîngere. Cu toată lumea se poartă aşa ; am hotărît să terminăm cu cele de felul ei.

Ziaristul opri un al doilea deputat.

— Dar dumneavoastră, domnule deputat, de ce nu vreţi să fiţi sărutat ?

— Dacă aţi avea atîtea mătuşi cîte am eu n-aţi mai pune o asemenea întrebare. Ieri a fost ziua mea. Atîta scuipat mi-au lăsat pe obraji că am vărsat toată prăjitura cu cremă pe care o mîncasem. Dacă oamenilor mari le place să se lingă, n-au decît să se sărute între ei şi să ne lase în pace, noi nu putem suferi asta !

Ziaristul notă.

— Şi dumneavoastră, domnule deputat ? Tatăl dumneavoastră are chiar atît de multe buzunare ?

— Hai să le numărăm. La pantaloni, două buzunare în părţi şi unul la spate. La vestă, patru buzunare mici şi unul la căptuşeală. La haină, două pe dinăuntru, două în părţi şi unul sus. Pentru ceas are un buzunar separat. Eu nici măcar un buzunar pentru mingea de oină n-am. Şi cei mari mai au şi sertare, birouri, dulapuri, rafturi ! Ca să se laude după aceea că nu pierd nimic şi că la ei e ordine !

Ziaristul scria într-una.

Tocmai atunci treceau alţi doi deputaţi care aveau ce aveau cu pruncii.

— Cine credeţi că trebuie să îngrijească bebeluşii şi să-i legene ca să-i adoarmă ? spuse primul dintre ei.

— Şi trebuie să le cedezi totdeauna, sub pretext că sînt aşa de mici. Cică trebuie să le dai exemplu bun ! adăugă al doilea.

— Cînd un puştan face ceva rău, nu la el se strigă, eu sînt certat şi mi se spune : — De la tine a învăţat asta ! I-am poruncit oare să maimuţărească ce fac eu ?, explică unul dintre cei doi deputaţi.

Ziaristul scrise în ziar :

— Nici un Parlament nu-i poate transforma pe oameni în îngeri sau în vrăjitori.

Nu se poate să fie Carnaval în fiecare zi. Nu se poate merge în fiecare seară la circ.

Trebuie să existe şi băieţi şi fete, şi copii mici şi copii mari.

Era scris cu menajamente, ca să nu-i supere pe deputaţi. Anumite expresii nu figurau. De exemplu : „a spune baliverne“, „e o prostie“ sau „trebuie traşi de urechi“. Ziarul nu spunea decît ce se poate şi ce nu se poate face.

Mai multe buzunare ? Asta se poate. Se va ordona croitorilor să pună cîteva buzunare în plus.

Şi aşa mai departe.

După ce citi ziarul, Klu-Klu era revoltată.

— Mateiaş, dragă, dă-mi voie să asist la şedinţă. O să le vorbesc. De ce nu sînt şi fete în Parlamentul vostru ?

— Ba sînt, dar nu spun nimic.

— Am să vorbesc eu pentru toate. Ce ideie ! „Într-o anumită curte există o fată insuportabilă !“. Imediat se ajunge la concluzia că nu trebuie să mai existe fete. Şi cîţi băieţi nu sînt insuportabili ? Atunci ar trebui să dispară şi ei. Nu înţeleg cum de pot să mai fie atît de sălbatici şi de proşti oamenii albi care au inventat atîtea lucruri frumoase !

Toată lumea se uita la Klu-Klu. Şedea în loja regală, alături de Mateiaş, ca şi cum n-ar fi fost nimic deosebit în asta.

Felix deschise şedinţa, sună din clopoţel şi spuse :

— Şedinţa e deschisă. Ordinea de zi : „Despre necesitatea ca fiecare copil să aibă un ceas. Articolul unu.

Copiii să nu mai fie sărutaţi. Articolul doi.

Copiii să aibă mai multe buzunare. Articolul trei.

Să nu mai existe fete. Articolul patru.“

În problema ceasurilor s-au înscris la cuvînt 15 vorbitori.

Un deputat spuse că este nevoie de ceasuri deoarece copiii trebuie să ajungă la timp la şcoală ; e interzis să întîrzii. Oamenii mari se pot lipsi de ceas mai lesne decît copiii : ştiu mai bine decît copiii să numere pe cap.

— De ce trebuie să sufăr eu dacă ceasul tatei şi al mamei rămîne în urmă ? spuse un al doilea deputat.

— Cînd am să am ceasul meu, am să am grijă să meargă bine.

— Ne trebuie ceas nu numai pentru la şcoală, ci şi pentru acasă, spuse un al treilea deputat. Dacă ajungem tîrziu, la prînz sau seara, „Ei“ ne bruftuluiesc. Ce vină avem ? Dacă n-avem ceasuri, nu putem şti ce oră e.

— Şi la joacă ne trebuie ceas, spuse un al patrulea deputat. Cînd alergăm sau cînd ne luăm la întrecere, de exemplu, cine poate să stea mai mult într-un picior, fără ceas nu-i uşor să stabileşti cine a cîştigat.

— Cînd închiriem o barcă pentru o oră, ne înşeală. „Ei“ spun că ora a trecut, e o minciună, dar ne obligă să plătim pentru o oră.

Felix sună din nou din clopoţel.

— Trecem la vot. Mi se pare că rezoluţia va fi adoptată în unanimitate. Ceasurile sînt necesare copiilor.

Se găsiră totuşi nouă deputaţi care nu voiau ceasuri. Ziaristul se repezi de îndată spre ei şi îi întrebă de ce nu le vor.

— N-o să ştim decît să umblăm înăuntru şi să le stricăm. Pentru că odată cumpărate, riscăm să le pierdem. Cînd o să umblăm în mîini au să ne cadă din buzunare şi au să se spargă. Nu toţi oamenii mari au ceas, aşa că au să fie invidioşi şi au să se răzbune. Tata o să mi-l ia, o să-l vîndă şi o să cheltuiască banii la cîrciumă.

Felix agită din nou clopoţelul. Rezoluţia fu adoptată cu majoritatea voturilor contra nouă. În unanimitate fu adoptată următoarea rezoluţie : copiii nu vor ca oricine să aibă dreptul să-i sărute, nu le plac mîngîierile şi nu vor să fie luaţi pe genunchi, ciupiţi, alintaţi. Se face excepţie pentru părinţi, dar nu şi pentru mătuşi ! A trebuit să fie aleasă o comisie care să redacteze decretul în mod precis. Încă o dată, a fost nevoie să se voteze.

■ Ediţia franceză a romanului Regele Mateiaş I, după care au fost traduse fragmentele alăturate, este ilustrată cu această fotografie, purtînd o explicaţie a autorului, Janusz Korczak : „Pe vremea cînd semănam cu băiatul din această fotografie, aş fi vrut să fac eu însumi tot ce se povesteşte în carte. După aceea am uitat aceste vise, iar acum sînt bătrîn. Acum nu mai am timp, nici putere să fac război şi să plec la canibali. Dacă prezînt această fotografie, o fac pentru că este mai important să indic în ce moment am dorit cu adevărat să fiu rege, decît să precizez cînd am scris aventurile regelui Mateiaş“.

LA ARTICOLUL trei al ordinei de zi se hotărî ca fetele să aibă două buzunare, iar băieţii şase.

Klu-Klu era indignată. De ce să aibă fetele cu patru buzunare mai puţin decît băieţii ? N-a spus însă nimic şi a aşteptat urmarea.

Felix sună : problema fetelor.

Atunci a început totul.

Au fost înfierate fetele plîngăreţe, fetele pîrîcioase, fetele flecare, prefăcutele, mofturoasele, fetele prea sensibile, cele neîndemînatice, cele cu nasul sus, supărăcioasele, cele care au secrete, cele care zgîrie.

Bietele fete deputate aveau lacrimi în ochi. Dintr-odată, din loja regală răsună vocea lui Klu-Klu.

— Cer cuvîntul !

Se făcu din nou linişte.

— În ţara mea din Africa, băieţii şi fetele sînt la fel de îndemînatici, aleargă la fel de repede, se caţără în copaci şi fac tumbe. La voi nu înţeleg ce se întîmplă. Băieţii se ceartă tot timpul cu fetele, le strică jocurile şi nu vor să se joace cu ele. Mă uit şi văd : sigur, nu toţi băieţii sînt bădărani, dar sînt mai mulţi băieţi de acest fel decît fete prost crescute.

— O, o ! strigară mai multe voci.

Felix sună din clopoţel, cerînd să nu se mai întrerupă.

— Băieţii sînt grosolani, se bat, au mîinile murdare, nu se spală pe urechi, îşi strică hainele, umblă cu şoalda şi sînt mincinoşi.

— O, o ! se auziră voci din asistenţă.

Felix sună din nou din clopoţel.

— ...Băieţii rup pagini din caiete şi distrug cărţile. Nu vor să înveţe, fac gălăgie, sparg geamuri. Profită de faptul că în Europa fetele sînt mai slabe, pentru că poartă rochii şi au părul lung...

— ...să-şi taie părul !...

— să-şi pună pantaloni !...

Felix sună.

— ...fetele sînt mai slabe şi atunci băieţii profită şi după aceea fac pe nevinovaţii.

Dintr-o dată izbucni furtuna. Unii băteau din picior, alţii şuierau printre degete. Unul strigă mai tare decît ceilalţi :

— Uitaţi-vă la ea, vrea să ne înveţe...

— ...în cuşcă, la maimuţe !

— Logodnica regelui !

— Mateiaş. Mateiaş Motanul. Du-te să torci după cuptor !

Cel mai tare vocifera un băiat pe care Felix îl cunoştea. Era un derbedeu de cea mai proastă speţă, Anton, hoţul de buzunare.

— Antoane, strigă Felix, o să-ţi rup dinţii !

— Încearcă, hai ! Ia uitaţi-vă la Ministru, la Baronul de Fum, la Felix Cartoful. Mai ţii minte cînd furai cartofi din coşurile precupeţelor, Baron Berbec ?

Felix aruncă clopoţelul şi călimara în direcţia lui Anton.

Deputaţii se împărţiseră în trei grupuri. Unii fugeau de rupeau pămîntul, părăsind sala de şedinţe, iar cele două grupuri rămase începură să se bată.

Mateiaş privea la toate astea palid ca un mort. Ziaristul nota totul.

— Domnule Baron de Fum, calmaţi-vă, domnule ! Nu s-a întîmplat nimic grav. Acum se cristalizează partidele, îi spuse el lui Felix.

Felix izbuti să se calmeze, căci deputaţii uitaseră de el şi se băteau între ei.

Tare ar mai fi vrut Klu-Klu să-şi dea drumul pe cornişa lojei regale pînă în sală şi să pună mîna pe un fotoliu de deputat ca să le arate ea vitejilor ăştia cum ştiu să se bată fetele africane. Klu-Klu ştia că ea e de vină pentru tot ce s-a întîmplat. Îi era milă de Mateiaş, căruia îi făcuse atîtea supărări. Dar nu-i părea rău. N-au decît, deputaţii, mai bine că au aflat ce crede ea despre ei ! I-au spus că e neagră ! Asta ştia şi ea. „În cuşcă ! La maimuţe !“ Ei bine, trecuse şi prin această încercare, să-l vadă pe vreunul dintre ei încumetîndu-se s-o imite ! Logodnica lui Mateiaş ? Asta nu-i adevărat. Numai dacă Mateiaş ar vrea să se însoare cu ea... Păcat că stupida etichetă europeană nu-i permite să ia parte la luptă.

Asta-i bătaie ? Şi sînt băieţi, doar. Ce neîndemînatici ! Nu-s buni de nimic. Se bat de zece minute şi n-a învins încă nimeni. Îşi iau avînt, fac un salt înapoi de parcă ar fi nişte cocoşi şi jumătate din lovituri se pierd în aer. Klu-Klu nu mai putu să reziste. Sări. Apucă balustrada cu o mînă. Îşi făcu vînt, apoi, sărind peste masa ziariştilor străini, dădu la o parte ca pe nişte muşte supărătoare cinci băieţi care îl atacaseră pe Anton.

— Vrei să te baţi ?

Anton ridică mîna s-o lovească, dar avea să-i pară rău ; n-a primit patru lovituri ci, la drept vorbind, una singură, căci Klu-Klu îl lovi în acelaşi timp cu capul, cu piciorul şi cu mîinile. Anton era la pămînt, cu nasul umflat, cu gîtul ţeapăn, cu o mînă inertă şi cu trei dinţi sparţi.

— Albii ăştia, ţi-e şi milă de ei ce dinţi slabi au ! se gîndi Klu-Klu.

Se repezi spre masa Ministrului, îşi muie batista într-un pahar cu apă şi o puse ca pe o compresă pe nasul lui Anton.

— Să nu-ţi fie frică ! îi spuse ea ca să-l liniştească. Mîna nu-i ruptă. La noi, după ce te baţi aşa, stai la pat o zi. Voi sînteţi mai plăpînzi, aşa că o să-ţi treacă abia peste o săptămînă. Pentru dinţi, te rog să mă ierţi. O, copiii noştri sînt mult mai rezistenţi decît albii.

Prezentare şi traducere de

Felicia Antip

Meridiane

Din memoriile lui Antony Slonimski

● Anul trecut literatura poloneză a pierdut una din personalitățile ei cele mai interesante și complexe, poetul Antony Slonimski. De curînd, Editura PIW din Varșovia a publicat volumul **Alfabetul amintirilor**, în care scriitorul își deapănă viața cu minuțiozitate și spirit caustic. „Scrisul — mărturisește el — a fost întotdeauna pentru mine o bătălie, un amuzament, un joc, un viciu, și am încercat întotdeauna un sentiment de frustrare cînd am stat un timp fără să scriu... Dacă vreodată, pe lumea cealaltă, se va reuni consiliul familiei Slonimski (alcătuită din reputați oameni de știință, n.n.), iar acești importanți savanți mă vor întreba ce am făcut pentru binele umanității, n-aș avea mare lucru de spus în apărare decît că în cursul existenței mele am reușit uneori să emoționez sau să înveselesc. Și că, în ciuda unor erori de judecată, am apărat în general cauze demne de a fi apărate".

Autori și comedieni din secolul 18

● O adevărată „teatromanie" pare să fi caracterizat viața culturală franceză din secolul 18. Cu toată opunerea Bisericii, nobili și burghezi deopotrivă aleargă la spectacolele de teatru, urcă pe scenă, exaltă sau fluieră pe autorii și artiștii dramatici. Aceștia din urmă își permit, de altfel, în cap cu directorii de scenă, să intervină, să modifice cum poftesc textele autorilor. Ca atare, Beaumarchais, la 27 iunie 1777, a reunit la el acasă „statele generale ale artei dramatice" și au trebuit trei ani de luptă pînă cînd puterea statală a creat „Biroul legislației dramatice" (prefigurînd actuala „Societate a autorilor și compozitorilor dramatici") pentru ca revendicările autorilor de teatru scris să fie protejate.

Este ceea ce revelă Jacques Boncompain într-o lucrare de mare interes, bazată pe laborioase cercetări de arhive, apărută recent la Paris, în 412 pagini, în editura Librăriei academice.

„Jurnalul" lui Andersen

● Recent au apărut în Danemarca volumele 9 și 10 din **Jurnalul lui Andersen**, Editat de Societatea de limbă și literatură daneză, jurnalul lui Andersen, ținut de acesta cu minuțiozitate din tinerețe pînă în ultimele clipe ale vieții (m. 1875), relevă momente ale creației marelui povestitor care a dăruit copiilor o operă dominată de idei generoase și de fantezie.

„Trandafirul spinos" — best-seller în Bulgaria

● Autorul cărții cu acest titlu, care se bucură de un imens succes în Bulgaria, este scriitorul Nikolai Haitov. Cartea a apărut mai întîi în revista „Septemvri" și, după două luni, a fost editată în volum, într-un tiraj de 20 000 de exemplare.

Prima ediție s-a epuizat în cîteva zile, a doua, însumînd 25 000 de exemplare, s-a vîndut și ea foarte repede. Volumul i-a adus lui Haitov premiul acordat pentru „Contribuție la progresul tehnic" de către Comitetul științelor, progresului tehnic și învățămîntului superior din Bulgaria. **Trandafirul spinos** este inclus în planul pe anul acesta al Editurii „Narodna Prosveta" și al Editurii „Zemizdat" pe anul 1978.

Turneul unui teatru peruan

● Teatrul peruan „Cuatrotablas" a întreprins un turneu încununat de succes în R.F. Germania. Tema centrală a tuturor pieselor prezentate a constituit-o țara, strămoșii, poporul, lupta împotriva opresiunii pe care au purtat-o de-a lungul secolelor popoarele Americii Latine.

Jan Huss

● **Jan Huss, eretic și rebel** este titlul lucrării biografice pe care i-a consacrat-o Richard Friedenthal celebrului pionier al Reformei, simbol al aspirațiilor naționale ale Boemiei, conducător al acelui război țărănesc al „husiților", ars pe rug, în 1415, reabilitat apoi ca unul din precursorii concepției „statelor europene". Cartea a fost tradusă din germană și a apărut recent în franceză (la editura pariziană Calman-Lévy, 290 pagini).

„Bacșiș"

● Cu 10 voturi, la al treilea tur de scrutin, a fost acordat „Premiul peniței de diamant" (un stilou în aur masiv împodobit cu un diamant) pentru cartea lui Michel Clerc, intitulată în franceză **Bakchich** (ceea ce va să zică... „Bacșiș").

Marlène Dietrich și Jean-Pierre Aumont

● După o absență de doi ani, Marlène Dietrich a rezervat prima sa ieșire în public lui Jean-Pierre Aumont, vechiul ei prieten. Contrar așteptărilor, „îngerul albastru" și fostul june-prim n-au discutat despre film, ci despre literatură. Marlène Dietrich a prefațat (împreună cu François Truffaut) traducerea americană a cărții lui Jean-Pierre Aumont, **Soarele și Umbrele**. Actorul a fost, în schimb, primul cititor al cîtorva pagini din **Memoriile** pe care Marlène le-a terminat de curînd.

Eric Weil

● A încetat din viață, la Nisa, filosoful de origine germană, stabilit în Elveția, Eric Weil, autor al acelei **Logici a filosofiei**, completată de alte două lucrări : **Filosofia morală** și **Filosofia politică**. Începîndu-și cariera științifică prin o succintă teză de doctorat, **Hegel și Statul**, continuînd apoi cu **Probleme kantiene**, Weil a devenit promovatorul teoriei „sistemului circular" : omul e în același timp **natură**, adică violență, și **rațiune**, adică **libertate, comprehensiune, dialog**, ceea ce-i conferă un **sens**. Ca atare, omul are totdeauna a alege între **sens** și **non-sens**, între **libertate**, adică alegerea **rațiunii**, și violență, care refuză **rațiunea**. În genere, însă, omul se oprește la cutare sau cutare formă limitată a **sensului** ; pe cînd filosoful este acela care dezvoltă întregul circuit al **sensului** și alege **libertatea** și **rațiunea**, realizînd astfel **înțelepciunea**. Aceasta e schema „sistemului circular" al lui Eric Weil, filosof al rațiunii.

A fi traducător

● „Fără contribuția traducătorilor, popoarele ar fi despărțite printr-o barieră spirituală pe care ar putea-o da la o parte numai cel ce cunoaște limbi străine" — scrie ziarul „Die Welt" în articolul „Traducătorii — oameni foarte săraci". Onorariile traducătorilor în R.F. Germania, scrie ziarul, sînt scandalos de mici, fiind aproape egale cu retribuția unei femei de serviciu. Dar ce gîndesc traducătorii înșiși ? Iată părerea lui Hans Wolschleger, laureat al Premiului literar al Academiei bavareze de arte frumoase, pentru traducerea romanului lui James Joyce, **Ulysse** : „Sîntem în situația de a lucra cîte 80 de ore pe săptămînă fără odihnă, dar cîștigul nostru nu este dublu, pentru că în munca noastră sînt mari exigențe profesionale : informare, lectură, tot felul de cursuri de perfecționare". Apelul lui Wolschleger către cei care „consideră absolut normal să plătească 400 de mărci pentru o cutie de icre negre" : de a prețui la justa valoare munca dificilă și complexă a traducătorului.

Un nou roman al lui Jorge Amado

● Scriitorul brazilian Jorge Amado lucrează la un nou roman în care tratează o foarte importantă problemă ecologică : poluarea naturii de care este amenințat un mic oraș din Bahia. Într-un interviu acordat ziarului portughez **Diario de noticias**, autorul a precizat că noul său roman va avea un pronunțat caracter politic.

Aniversare Kleist în R.D. Germană

● Împlinirea, în octombrie anul acesta, a 200 de ani de la nașterea lui Heinrich von Kleist, prilejuiește organizarea unei serii de manifestări la Frankfurt pe Oder, orașul în care s-a născut scriitorul : reprezentații de teatru, lecturi dramatizate, expoziții, conferințe despre literatura romantică și ecourile ei în contemporaneitate. O statuie — reprezentîndu-l pe Kleist în viziunea sculptorului Wieland Foerster — va completa omagiul adus scriitorului de orașul său natal.

„Fii cuminte Cristofor și alte piese"

● În Editura „Progress" din Moscova a apărut, în traducerea Elenei Azernicova, volumul **Fii cuminte Cristofor și alte piese (Opinia publică și Interesul general)** de Aurel Baranga. Prefața volumului, tipărit în tiraj de masă, este semnată de G. A. Tovstonogov, artist al poporului din U.R.S.S., directorul Teatrului „Maxim Gorki".

„Descoperirea australă"

● **Decouverte australe** este titlul „nuvelei filosofice", mai curînd un roman, scriere utopică a lui Restif de la Bretonne, a cărei fantezie suprarealistă **avant la lettre** surprinde astăzi pe mulți. Acțiunea se petrece în 1776, autorul făcînd să voiajeze împreună, pe cînd din Paris, un călugăr benedictin, un comedian, două actrițe, un avocat, un negustător, un „nu-știu-cine", o maimuță, șase cîini, trei papagali și... povestitorul : „un om mic de statură, foarte stîngaci și stîngherit, cu un aer trist și visător". Romanul devine „filosofic" în măsura în care un tînăr țăran, Victorin, cade amorezat de fiica unui moșier și apoi, devenind stăpîn, își propune să fericească pe oameni. Cum ? Impunîndule legi și „un regulament de fier". Totul e programat în acest regat utopic : bucuriile ca și munca. E un regim spăimîntător, demonstrînd că nu există un despotism mai aspru decît cel al... utopiilor. E ceea ce prefațatorul, Jacques Lacarière — cf. „Le Monde" din 4 febr. 1977 — ține să sublinieze în această carte apărută de altfel în „Biblioteca utopiilor" (a editurii France Adel, 260 pag.).

Fotografii de Brâncuși

● Atelierul lui Brâncuși din Paris a fost transferat la Muzeul de Artă Modernă din cadrul Centrului Beaubourg. Cu acest prilej, muzeul expune o colecție de fotografii realizate de Constantin Brâncuși. Marelui sculptor îi plăcea să-și fotografieze operele în propriul său atelier. Fotografia era pentru el un mod de a continua să se exprime prin lumină și volume. Colecția expusă la Centrul Beaubourg reprezintă un prețios document, fiind de fapt o privire a artistului asupra propriei sale opere.

Prefațat de Marielle Tabard și Isabelle Fontaine, catalogul expoziției **Fotografii de Brâncuși** (100 de ilustrații alb-negru), este difuzat în librăriile pariziene.

Marc Chagall la 90 de ani

● La 9 iulie Marc Chagall va împlini 90 de ani. Devansînd evenimentul, recent, președintele Franței a remis celebrului artist, la Elysée, insemnele marii cruci a Legiunii de onoare. Cu acest prilej, Muzeul Chagall din Nisa va prezenta 30 de pînze pe care artistul le-a pictat în ultimii 15 ani. Majoritatea n-au fost expuse niciodată.

AM CITIT DESPRE...

Grioți și televiziune

● O CARTE pe care vînzătorii n-au voie s-o scape nici o clipă din ochi, altminteri este furată din raft de parcă ar fi cine știe ce licoare sau sculă scumpă, o carte pentru care s-a spart la New York, în plină Fifth Avenue, vitrina librăriei Doubleday (și s-au șterpelit toate exemplarele expuse), nu mai e o carte, e un fenomen al naturii, ca erupțiile vulcanice sau cutremurele. Criticii literari, istoricii, sociologii și alți oameni de știință ai Americii se minunează într-un glas de formidabilul răsunet al cărții lui Alex Haley, **Rădăcini**. De săptămîna trecută și pînă acum, în așteptarea momentului cînd voi avea, în sfîrșit, în mînă, volumul de 688 de pagini care a stîrnit un asemenea tumult, am citit alte studii și reflecții foarte interesante, foarte pertinente, oferind zeci de răspunsuri, toate juste, dar nu Răspunsul, la întrebarea „De ce ?".

Revista „Time" a consacrat, la 14 februarie, trei „coverstories" acestei „saga a Americii negre", analiștii de mai lungă respirație s-au așternut și ei pe lucru și editurile sînt gata să le publice considerațiile docte.

Triumful cărții **Rădăcini** este, în primul rînd, un paradoxal triumf al oralității. Alex Haley a reușit o performanță fără precedent : a reunit cele două filoane ale unei tradiții orale familiale, păstrată separat, independent, mai bine de două secole, în țări situate pe țărmurile opuse ale Atlanticului. Miraculoasa coincidență dintre povestirile Cynthiei, bunica lui Alex Haley, și istoria transmisă din generație în generație prin releul grioților mandikani din Gambia, a electrizat publicul american. El a ascultat-o în versiunea celui mai expresiv griot, televiziunea și, apoi, a luat cu asalt librăriile. Prezentate în opt zile consecutive, cele 12 episoade de cîte o oră ale serialului **Rădăcini** au făcut din Kunta Kinte, adolescentul răpit în 1767 din satul african Juffure, transportat pe corabia „Lord Ligonier" la Annapolis și dus curînd după aceea în ținutul Spotsylvania, din Virginia, unde avea să se adapteze cu greu (dar să se adapteze, să supraviețuiască, să întemeieze ramura americană a clanului său — dovadă : stră-stră-stră-stră-strănepotul Alex), prototipul strămoșilor tuturor negrilor din Statele Unite.

Calitățile literare ale cărții, calitățile artistice ale ecranizării sînt discutabile (și discutate cu serioase rezerve și observații critice). Discutabilă este și fidelitatea reconstituirii istorice, cel puțin la nivelul amănuntului (Kunta Kinte este pus să împrejmuiască un teren cu sîrmă ghimpată, cam cu un secol înainte de apariția acestui gen de garduri, observă specialiștii, care semnalează și alte anacronisme). Indiscutabilă este numai fascinația exercitată de povestea migălos construită de Haley, la capătul a 12 ani de scormonire a arhivelor, de cercetare a locurilor în care au trăit, pe ambele continente, înaintașii lui, de studiere a antropologiei, a istoriei și a celorlalte discipline științifice în măsură să-l ajute să-și imagineze cum s-a desfășurat viața alor săi de-a lungul a două secole, de redactare a unui roman cu personaje reale, care — între cele cîteva evenimente-jalon reținute de cronica orală sau de registre — trăiesc întîmplări potrivite în așa fel încît să se îmbuce perfect în interstițiile dintre datele istorice și etnologice cunoscute.

„Dacă opera descendentului lor va dăinui fie ca literatură, fie ca istorie, și numai timpul poate spune asta, Omoro și Binta Kinte (tatăl și mama lui Kunta) ar putea să devină proto-părinții a milioane de americani care le vor admira demnitatea și bunăcuviința", scrie, în „The New York Review of Books", Willie Lee Rose, specialistă în istoria negrilor din Statele Unite. Pentru cei mai mulți dintre americanii cu rădăcini în Africa, o reconstituire ca cea întreprinsă de Haley este cu neputință : din anul 1619, cînd o fregată olandeză a vîndut la Jamestown, în Virginia, 20 de negri africani pe merinde și pe alte provizii și pînă în 1870, cînd purtătorii civilizației europene renunțaseră, în sfîrșit la „instituția" care reprezenta o derogare cu totul „ciudată" de la respectiva civilizație, evidența populației de culoare n-a cuprins nume : nefiind considerați persoane, sclavii erau înregistrați numai numeric, pe sexe. Ajungînd la Omoro, la Binta și la Kunta Kinte, Alex Haley a regăsit o verigă pierdută din indestructibilul lanț al înaintării speciei umane, majestuoasă, neasemuită, unică, egală cu ea însăși, dar, dintotdeauna, vai, fratricidă.

F.A.

ATLAS

Decuparea din peisaj

■ CEA mai frumoasă biserică pe care mi-a fost dat vreodată s-o văd n-a n-a fost nici o copleşitoare catedrală gotică, nici un celebru dom italian, nici chiar un templu miraculos şi păgîn, ci o capelă, veche de numai cîţiva ani, construită din beton şi sticlă pe marginea unei şosele finlandeze. De fapt, poate că **frumoasă** nu e cel mai exact cuvînt, poate c-ar fi trebuit să spun **cea mai potrivită** biserică pe care mi-a fost dat vreodată s-o văd, potrivită ideii mele despre înalt şi neînţeles. Şi poate că nici biserică nu e prea bine spus.

Era o încăpere nu prea mare, un fel de odaie prelungă, joasă, paralelipipedică, cu tavanul şi pereţii netezi, imaculaţi, a cărei singură podoabă — dacă putea fi numită astfel — erau podelele de scînduri lucioase, tăiate perfect dintr-un lemn preţios, parcă viu încă, vădindu-şi cu noblețe nervurile şi cercurile vîrstei. Din acelaşi lemn puţin roşcat, de o culoare care apropia vegetalul mult mai mult de animalitate decît de mineral, cîteva bănci reiau, paralele între ele, încăperea, paralele şi cu ceea ce ar fi trebuit poate să fie altarul. Dar altarul nu exista. Peretele, ce ar fi trebuit să-l găzduiască sau să-l ascundă, dispăruse şi el, înlocuit de un imens ecran de cristal transparent pînă la inexistenţă, prin care se vedea, transfigurată deodată prin decuparea din peisaj, ridicată la rangul ideilor şi al simbolurilor, o priveliște, o viziune. Erau cîţiva brazi grandioşi, cu cetinile aproape negre de sevă şi ani, unduind ca nişte plete bogate, crescuţi incredibil pe o stîncă eroică prelungită într-o prăpastie, dincolo de care nu se mai vedea decît cerul limpede pe care ei se proiectau răspicat şi definitiv.

Nu, nu era o priveliște, şi nici un aranjament artistic nu era ; ceea ce-ţi tăia respiraţia era mai mult decît frumuseţea neînchipuită a arborilor şi a cerului, a stîncilor, a pămîntului, era capacitatea lor de a sintetiza, de a deveni esenţă a lumii care există independent de om, sens al naturii autotputernice, superioare. Un firav crucifix, fixat în faţa băncilor, suprapus cu timiditate minunii, sugera nehotărît încă o nuanţă meditaţiei. Dar nu de meditaţie era vorba. Dacă îngenunchiai pe lemnul cald, aproape respirînd, al podelei, cu ochii la pletele, abia mişcîndu-se, ale brazilor, nu gîndurile erau cele care te cuprindeau, ci un nemărginit sentiment de siguranţă şi beatitudine; sentimentul apartenenţei la această lume veşnică, a cărei definitivă frumuseţe şi pace te îngloba, răscumpărîndu-te.

Cînd am ieşit, am înconjurat clădirea pentru a mai vedea o dată, din afară, din alt unghi, ceea ce mă umpluse de o atît de inexplicabilă fericire. Nu era decît o priveliște, frumoasă desigur, dar nimic mai mult decît o priveliște. Visasem ? Fusese numai mirajul acelei simple şi savante arhitecturi sau poate esenţa se deosebea de întreg doar prin înţelepciunea de a fi tăiată cu pricepere din acesta ?

Ana Blandiana

La „Royal Shakespeare Theatre"

● Consiliul de administraţie al celebrului teatru shakespearean din Stratford on Avon a hotărît să aleagă în funcţia de preşedinte al său pe fostul premier al Marii Britanii, Sir Harold Wilson.

„Enciclopedia europaea"

● Editura italiană Garzanti a organizat recent o expoziţie itinerantă, reprezentativă pentru producţia ei din anul 1976. Un mare interes l-a trezit o **Enciclopedie europeană** în 12 volume de cîte 1 000 de pagini fiecare, reflectînd istoria, arta, cultura şi realizările tehnicii şi ale ştiinţelor din continentul nostru.

Arta sticlarilor

● „Premiul Coburg pentru sticlă 1977" va fi acordat pentru lucrări excepţionale, deschizătoare de drumuri în domeniul artei contemporane a sticlei din Europa. Pot candida lucrări din sticlă cu suprafaţa plană sau cu volum, confecţionate ca unicate.

Ilustrata, document istoric

● Colecţiile de cărţi poştale ilustrate sînt foarte la modă în diferite ţări, unele dintre ele ajungînd la sume impresionante. Care este explicaţia ? De la apariţia ei pînă în 1919 — cînd ziarele publicau puţine fotografii — ilustrata rămîne un martor de nelocuit al epocii. Două albume apărute la Paris, unul consacrat perioadei 1889—1914, celălalt, primului război mondial — **25 de ani de actualitate prin cartea poştală 1889—1914** şi **Romanul-fotografie al marelui război** —, sînt la fel de valoroase ca multe cărţi de istorie şi se completează armonios. Sînt adevărate reportaje fotografice cu reproduceri de bună calitate şi comentarii scurte şi precise.

Acolo unde s-a născut Rubens

● Oraşul Siegen din R. F. Germania a pregătit un amplu program cultural pentru „anul Rubens", prin care va fi marcată împlinirea a 400 de ani de la nasterea celebrului artist flamand (1577—1640). Pentru început, în foaierul clădirii Parlamentului landului Hessen va fi deschisă o expoziţie cu imagini documentare ilustrînd perioada în care Rubens a pictat în oraşul Anvers (Antwerpen). În iunie va fi deschisă o expoziţie de grafică intitulată **Peter Paul Rubens şi tradiţia peisajului din Ţările de Jos**, Apoi va fi prezentat un spectacol audiovizual, **Rubens şi opera sa**, şi va fi organizat un concurs de pictură. Punctul culminant va fi decernarea, la 28 iunie, a „Premiului internaţional Rubens", atribuit post mortem pictorului Fritz Winter, originar de asemenea din Siegen.

„Hachette" în arhive

● Cu prilejul celei de a 150-a aniversări, Editura Hachette a remis arhivele sale Arhivelor naţionale franceze. Consultîndu-le, cei interesaţi vor putea afla multe amănunte în legătură cu istoria răspîndirii culturii şi chiar cu istoria economiei franceze, din 1826 pînă în zilele noastre. O expoziţie a acestor documente a oferit o imagine a ceea ce reprezintă „hîrtiile" unei asemenea întreprinderi. Pe lîngă marea aventură a Editurii Hachette, figurau şi manuscrisele cele mai diverse, autografele lui Michelet, Hugo, Maurois, Cocteau şi mulţi alţii. Documentul cel mai interesant, apreciază „Le Figaro", este scrisoarea lui Littré adresată prietenului său editor, în 1851. Cu 10 ani mai devreme, ei deciseseră să publice enciclopedia Littré, dar munca imensă nu se mai sfîrşea şi Louis Hachette îl admonesta pe autor. Littré îşi supraevaluase forţele. Abia în 1865, el a putut scrie pe a 415 636-a şi ultima pagină : „Astăzi, am terminat dicţionarul meu".

Bernard Buffet şi „Infernul" lui Dante

● „Este cea mai bună expoziţie de zece ani încoace" — se spune despre operele lui Bernard Buffet prezentate la Paris. Tema : **Infernul** lui Dante. Annabel Buffet, soţia pictorului, declara cu acest prilej revistei „Paris Match" : „De şapte ani Bernard nu şi-a permis o singură zi de vacanţă. Lucrează mai ales noaptea. Refuză să piardă timpul. Nu cunoaşte plictiseala. N-am mai cunoscut un om ca el, capabil să-şi impună o asemenea disciplină. Nu crede decît în muncă".

„Globul de aur — 1976"

● În urma unei anchete realizate de Asociaţia presei străine de la Hollywood, actorii favoriţi ai anului 1976 au fost Robert Redford şi Sophia Loren. Ca urmare, „Globul de aur — 1976" le-a revenit de drept. Lui Redford pentru a doua oară, iar Sophiei Loren pentru prima dată.

Vasarely la Pecs

● De curînd, la Pecs, în R.P. Ungară, a fost inaugurat Muzeul Vasarely, în casa în care s-a născut, la 1908, Victor Vasarely. În cele două etaje ale clădirii au fost expuse 50 de lucrări ale pictorului : pînze, grafică, tapiserii, afişe etc. Alături de lucrări sînt expuse cărţi şi studii consacrate operei şi vieţii lui Vasarely.

PREZENŢE ROMÂNEŞTI

Arghezi în limba engleză

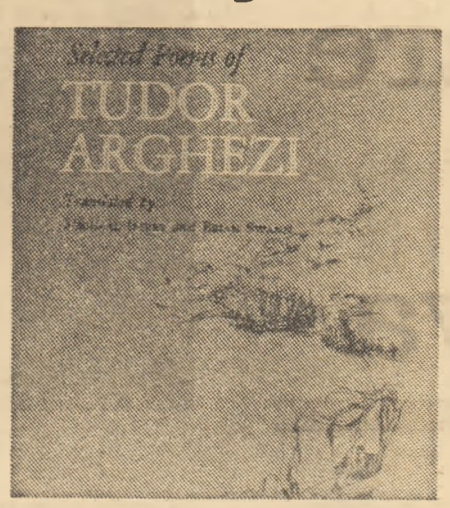

UN ELEGANT VOLUM, tipărit la o editură de înalt prestigiu, aceea a Universităţii Princeton. O traducere semnată de unul dintre cei mai respectaţi cunoscători americani ai literaturii moderne româneşti, profesorul Michael Impey, şi de un scriitor ale cărui volume de versuri, de schiţe, de eseuri definea una dintre cele mai ferm conturate personalităţi ale generaţiei afirmate în ultimul deceniu : Brian Swann. Cartea, cuprinzînd şi ilustraţiile Ligiei Macovei — alternînd compoziţiile de un dramatism intens al liniei, de factură expresionistă, cu graţioasele caligrafieri ale unui fel de păgînească bucurie a vieţii — le înfăţişează cititorilor din Statele Unite pe unul dintre cei mai mari poeţi ai acestui secol, Tudor Arghezi.

Se întîmplă să ştiu cît de îndelung a fost pregătită tălmăcirea, să fi fost martorul pasionatelor căutări ale cîte unui cuvînt în stare să ducă, într-o altă limbă, asprele şi suavele sunete argheziene ale limbii române. Să-l fi ascultat pe Michael Impey (pe Brian Swann l-am cunoscut mai tîrziu, în 1973 sau în 1974, la o seară Arghezi de la Biblioteca Română din New York) cum citea versurile **Cuvintelor potrivite**, încercînd să desluşească nu numai sensurile versului poetic, dar şi pe acelea pe care le presimţea că se ascund în adîncurile ideii. Şi să asist la un fel de dureroasă îndoială a prietenului meu, Mike Impey, căruia i se părea uneori că Arghezi e cu desăvîrşire intraductibil.

Acum am sub ochi volumul de **Poeme** ales, în englezeşte ; care, cu o precizare ce mă face să recunosc exigenţa lui Mike, „evită **traducerea** (abordarea «literală», «corectă») şi aspiră la **tălmăcirea** (cu vorbele lui Arghezi însuşi, încercarea «de a intra în spiritul originalului»)". Încercarea este, firește, temerară ; se ştie prea bine cîte eşecuri au presărat istoria tălmăcirilor de versuri, cîţi mari poeţi au fost trădaţi de alţi poeţi mari, cît de straniu şi de sărac le este, nu o dată, sunetul versurilor lor în alte limbi.

Impey şi Swann au pornit de la premisa, întru totul exactă, că tiparul versului arghezian, sonoritatea rimei (asupra căreia Michael Impey insistă în eseul ce prefaţează volumul) nu pot fi respectate decît dacă înţelesul însuşi al frazei poetice se modifică, într-o limbă în care ritmurile acţionează după alte complicate legi decît în limba lui Arghezi. Surprinzîndu-i, probabil, pe unii autori conservatori de poetice, ritmurile din versiunea engleză au darul să evoce atmosfera meditaţiei argheziene. Pentru că ele nu-şi propun **să suplinească** lipsa rimei, ci să contureze un cadru prozodic potrivit tradiţiei versului anglo-saxon din acest secol.

Acolo unde reuşita mi se pare cu deosebire vrednică de stimă e în selecţia (de altminteri, îndeajuns de largă) din **Flowers of Mildew**, flori de mucigai. Cuvintele se succed în cadenţe energice, care se fring şi se adună, sincopîndu-se în suite ce asociază ritmul bolovănos al vorbirii curente — uneori idiomatice, dar nu vulgare — cu volutele versului. În această privinţă, un exemplu de interpretare înţeleaptă a originalului mi se pare a fi **Rada** : în tălmăcire engleză, poemul are un sunet de cantilenă, cu emistihuri ce răspund, ca într-un patetic dialog, enunţurilor din versurile de bază. Deşi, poate că „I'm sick with **her** scent" şi „I'm sick from **her** songs" introduc un element concret pe care „Sînt bolnav de mirezme. / Sînt bolnav de cîntece" nu-l cuprinde, aluzia păstrîndu-se într-un registru mai vag, al suferinţei metafizice. După cum, în **Affront** (Jignire), nu cred că în „your calm fragrant body" se regăsesc toate nuanţele distilate în „trupul tău zvelt şi cu miros de ceară".

Nu are rost să pierdem din vedere meritele, incontestabile, ale traducerii, acoperindu-le cu frînturi de versuri care şi-ar fi putut afla, probabil, o altă tălmăcire, tocmai aşa cum enunţau tălmăcitorii, care au căutat **sensurile** şi nu **cuvintele**. Nu vreau să trec peste faptul, evident, că — în marea majoritate a cazurilor — corespondenţele sînt excelent găsite, cu o precizie care dezvăluie o foarte bună cunoaştere a românei.

Iată, de pildă, **Testament** — neîndoielnic piatra de încercare a unei traduceri : citit în englezeşte, poemul provoacă acelaşi efect sufletesc, se desluşeşte aceeaşi lentă şi subtilă creştere a intensităţii ideilor. Tălmăcitorii au ştiut să varieze cantitatea vocalică, astfel încît impresia aritmiilor, a alternanţelor ritmice să se păstreze întocmai. Sau **Curses** (Blesteme), în care vigoarea nu se realizează numai la nivelul lexicului, ci şi în muzicalitatea abruptă a versurilor. Sau **Grace** (Har), sau **Ladyburg** (Vaca lui Dumnezeu), graţioase caligrafii anacreontice, a căror delicateţe rămîne intactă şi în volumul tipărit la Princeton. În unele poeme (de pildă, **Betrothal**, — Logodnă), Impey şi Swann au ştiut să păstreze întocmai întregul sistem ritmic, care arhitecturează, şi în engleză, o compoziţie de o cuceritoare muzicalitate. Şi, deslușind asemenea frumoase împliniri, e întru totul legitim să te întrebi de ce tălmăcitorii n-au stăruit asupra unor poeme argheziene (de exemplu, **Creion**) în care delicateţea transparentă a versului ar fi completat în chip fericit portretul unui mare poet, cu un orizont atît de larg. Căruia ei i-au dedicat una dintre cele mai izbutite tălmăciri pe care le cunoaşte, într-o limbă străină, poezia românească.

Un cuvînt de laudă se cuvine şi eseului, semnat de Michael Impey, care prefaţează volumul. El discută, cu un evident simţ al disocierilor, ideile poetice (Impey e profesor de literatură comparată), caracteristicile versului lui Arghezi, proiectat într-un orizont literar larg, care se bolteşte de la Verga şi Pavese pînă la Bertrand Russel, şi de la Swift la Claudel. Dar Impey nu devine niciodată sclavul comparaţiei în sine, ci o minuieşte ca pe o modalitate de a aprofunda portretul — desenat cu precizie — al poetului român. Informat, cu o parcurgere atentă a bibliografiei critice despre Arghezi (chiar şi a celei mai recente), el ajunge la concluzii extrem de interesante care au darul de a îndemna la meditaţie, chiar cînd s-ar părea că nu pot fi acceptate din primul moment.

Cartea publicată de Princeton University Press consemnează un moment plin de semnificaţii din istoria cunoaşterii în lume a unuia dintre marii poeţi români. Lui Michael Impey şi lui Brian Swann li se cuvine, pentru aceasta, omagiul celor care cred în valoarea universală a acestui poet care — cum se spune în prefaţă — „aparţine, mai presus de orice, secolului al XX-lea".

Dan Grigorescu

● **Phoenix** operă a sculptorului român Petru Jecza, din Timişoara, căruia i-a fost decernat

premiul „Dr. Ludwig Lindner" din partea cercului internaţional „Ring Bildender Künstler" din Republica Federală Germania. Înmînarea premiului va avea loc în cadrul unei expoziţii extraordinare a artistului român la Galeria „Palette" din **Casa Rönder** din Wuppertal.

● A apărut, în limba polonă, în traducerea Janinei Wrzoskowa, romanul **A venit un om din răsărit** de Mihnea Gheorghiu. Cartea se intitulează „Przybył człowiek ze wschodu" şi e publicată de editura varşoviană Ludowa Spoldzielnia Wydawnicza, într-un tiraj de masă.

● La Festivalul Filmului de Televiziune de la Monte — Carlo, care a avut loc între 10—18 februarie, filmul Televiziunii Române : **Nadia Comăneci — naşterea unui miracol**, realizat de Nicolae Opriţescu, după un scenariu de Manuela Gheorghiu, a fost distins cu **Premiul Publicului** pe 1977.

● La Varşovia a apărut, în limba franceză, un impunător volum, în quarto, consacrat Festivalului şi Universităţii Teatrului Naţiunilor din vara anului 1975. E remarcată — şi subliniată prin admirabile fotografii — prezenţa Teatrului Mic din Bucureşti cu **Matca** de Marin Sorescu, regizată de Dinu Cernescu. Sînt reproduse în extenso, articolele despre aceste evenimente, publicate de Valentin Silvestru în „România literară".

● Tînărul regizor sibian Iulian Vişa se află la Cracovia, unde a fost invitat să pună în scenă **Steaua fără nume** de Mihail Sebastian. Regizorul Horea Popescu, de la Teatrul Naţional din Bucureşti, se află la Zagreb, unde montează două spectacole pe scena Teatrului Naţional din acest oraş. Regizorul Horia Davidescu de la Craiova, aflat în Libia, contribuie la întemeierea celui dintîi teatru de păpuşi din această ţară.

Scrisoare din Moscova

MOSCOVA – asemeni oricărei metropole – nu poate fi cunoscută în răgazul cîtorva zile decît străbătîndu-i pe cît posibil străzile cu piciorul fără a te lăsa speriat de distanțe, privindu-i oamenii în forfota lor cotidiană, casele vechi sau noile clădiri-turn în impasibila lor neclintire, chiar și fără a le pătrunde intimitatea. Ocolind pentru început inelul Kremlinului, pornind la întîmplare pe una sau alta dintre străzile-bulevarde răspîndite de aici ca razele unui cerc, ajungi la inelul numit de verdeață și dacă te încumeți, mai departe, tot cu piciorul, dai de marele inel al bulevardelor circulare dublat pe exact același traiect, la zeci de metri sub pămînt, de cel al metroului. Metrou care reia aidoma tiparul urbanistic al cercurilor concentrice unite de linii ce pornesc radiant din centru către periferie și care urmează să sporească pînă în 1980 – viitorul an olimpic – cu încă o linie circulară ce va uni capetele tuturor traselor actuale, dintre care doar una, cea spre nord-vest, va fi prelungită pînă la satul olimpic.

Elanul nu trebuie să-ți fie injumătățit de cele –27°, temperatură atît de potrivită aici pentru gerar, moscoviții urmîndu-și obișnuitul orar fără să-i dea nici o atenție. Cu atît mai mult cu cît iarna îmbracă bărbații și femeile cu căciuli mari ce le dau o statură impozantă, înfrumusețează acoperișurile caselor îmbrăcîndu-le cu un alb imaculat, transformă rîul, al cărui nume îl poartă orașul, într-o somptuoasă cale de gheață ce prelungește parcă autostradele ce-i urmăresc fluxul. Mulți moscoviți mi-au spus : „Moscova trebuie văzută iarna, este anotimpul care-i stă cel mai bine", și fără alți termeni ai comparației înclin să cred că au dreptate.

Cele –27° nu fac să clintească nici să clipească sentinelele de strajă la mausoleul lui Lenin, nu opresc jocul sau plimbarea copiilor, chiar și a celor abia trecuți de un an, nu descurajează pe cei sosiți cu treburi sau ca turiști în Capitală și care profită de ziua de duminică pentru a-și aștepta într-o desăvîrșită ordine și răbdare rîndul, de peste două sute de persoane, la intrarea Muzeului Pușkin. Așteaptă întîlnirea cu pînzele marilor pictori renascentiști, impresioniști sau moderni, presimțind poate ce spunea Malraux : „opera de artă care a aparținut epocii sale aparține tuturor celorlalte". Așteptare generos răsplătită printre atîtea altele de portretele lui Rembrandt. de **Bacanala** rubensiană, de serenitatea „vinovată" a lui Bonnard, de **Dejunul pe iarbă** a lui Monet, de cîteva dintre cele mai optimiste peisaje ale lui van Gogh, de exotismul coloristic al penelului lui Gauguin, de atîtea somptuoase Matisse, pînă la sfîrșitul galeriei ce îți rezervă întîlnirea cu Picasso și cîteva recente Chagall adăugate celor mai vechi, dăruite chiar de pictorul, azi nonagenar, în urma vizitei pe meleagurile natale. Pînze ce îți par acum, aici, după ce cu o jumătate de oră mai înainte ai traversat Piața Roșie, descinse direct din imaginea turnurilor ingemănate parcă la întîmplare ale bisericii Vasili Blajenii. Și tot ca la orice mare muzeu – de la Luvru la Prado – ai aici ocazia să urmărești pînzele față în față cu tipuri umane de o maximă varietate, neputîndu-te opri să surizi în fața marinarului flotei sovietice, sosit în această duminică de pe cine știe ce mări îndepărtate, și care a ales fundal pentru fotografia de amintire un vapor reținut în tușa spontană a lui Albert Marquet.

Pe malul drept al fluviului, după ce străbați vechea stradă comercială cu o arhitectură atît de frumoasă, Piatnițkaia, sau după ce rătăcești pe Ordinka Bolșaia – stradă paralelă, la la fel de veche, cu case rezidențiale pe măsura comercianților înstăriți de altădată, după ce te abați pe la numeroasele biserici din cartier și asculți corul de la biserica numită atît de poetic „a bucuriilor pierdute", – Galeriile Tretiakov te întîmpină ospitalier cu trecutul Rusiei imperiale – inepuizabilă sursă de informație și delectare pe marginea chipurilor și porturilor de demult, ajunse astfel pînă la noi dintr-o epocă ale cărei personaje nu au putut beneficia, ca noi azi, de memoria imaginii filmate.

Mari iubitori de pictură – ieri ca și azi – moscoviții întîmpină cu aceeași neobosită curiozitate, așteptînd la fel de mult și de răbdător rîndul la intrare, și noile expoziții, de pildă cea avangardistă deschisă în aceste zile de început de februarie la Mala Gruzinskaia.

DAR dacă la intrarea muzeelor și a expozițiilor domnește ordinea, febra tinerească a lui „n-aveți un bilet în plus" ia cu asalt teatrele. Am asistat la această bătălie la Teatrul de dramă din Malaia Bronnaia, unde am văzut **Căsătoria** de Gogol într-o punere în scenă mult discutată aici în ultimele două stagiuni, și care transpunea textul clasic în „tablouri vivante" pline de umor ; am participat cu succes la „lupta" pentru un bilet în plus la Teatrul Taganka, pentru a vedea ultimul spectacol Liubimov **Căluții de lemn** după piesa lui Abramov, care mi s-a părut întrucîtva înrudită cu Sorescu prin darul de a face actualitatea să țîșnească din obiceiuri și o specificitate seculară. Dar, desigur, pentru oricine vine pentru prima oară la Moscova, perla perlelor rămîne Bolșoi Teatr. Ce aș mai putea îndrăzni să adaug la ceea ce s-a scris și se știe despre miracolul continuu reînnoit al școlii de balet ruse ? Dar dacă ai norocul să nimerești la acel spectacol dintr-un deceniu cînd Bolșoi-ul își sărbătorește, conform tradiției, marii balerini cînd împlinesc 60 de ani (așa cum a făcut-o cu peste zece ani în urmă pentru Ulanova și cum o va face desigur după alți aproape zece pentru Plisețkaia) aducîndu-i din nou pentru o seară — de astă dată în lojă – în fața aplauzelor publicului care le-au urmărit gloria ani în șir ; – cînd ai norocul, spun, să obții un bilet la Gala la care Maximova și Vasiliev – indefinibili în zborul lor – au dansat **Don Quijote** pentru aniversarea a șase decenii de viață a marii lor maestre – Lepeșinskaia – cred că poți spune că ai asistat la un spectacol de excepție chiar și pentru Bolșoi. O sală în sărbătoare, luîndu-se parcă la întrecere cu strălucirea candelabrelor și eleganța auritelor balcoane ale străvechiului teatru, ovaționa pe cei de ieri și de azi, aruncînd mii de flori, în cascade, de la înălțimea celor șase rînduri de balcoane, iar Lepeșinskaia, în lacrimi, părăsea după final pe scena teatrului unde, de atîtea sute și sute de ori, dansase.

Scenă din baletul Ivan cel Groaznic, **pe muzica lui Prokofiev, la Bolșoi Teatr**

PICTURĂ – teatru – balet. Dar nu în ultimul rînd : film. Nu numai pentru că scopul acestei călătorii a fost participarea la un tîrg de filme, ci și pentru că Uniunea Sovietică produce anual aproximativ 150, la care se adaugă un număr aproape egal de filme produse de și pentru televiziune. De astă dată Sovexportfilm a prezentat 25 de filme. Desigur, nu destul de multe pentru a te putea lansa în judecăți de valoare privind ansamblul, dar un număr suficient pentru a desprinde cîteva tendințe și preocupări ale cinematografiei sovietice de azi.

Mai întîi frapează o abordare nouă – de la distanța timpului, dar nealterată de uitare, ci dimpotrivă – a realității războiului. Un bărbat moare în plină maturitate din pricina unei schije primite atunci cînd, copil, fugise cu ajutorul învățătorului său dintr-un grup ce urma să fie executat **(Obeliscul** – regia Richard Viktorov) ; o mamă își pierde vederea, azi, cînd nimic din viața cotidiană nu mai amintește războiul, ca o consecință tardivă a luptelor de lîngă Smolensk la care participase **(Leagăn pentru bărbați** – regia Ivan Lukinski și Vladimir Zlatonstovski). Imposibila uitare a unui vîrstnic critic de artă invitat să inaugureze o expoziție la Ermitaj, acolo unde cu treizeci de ani în urmă participase la evacuarea comorilor de artă **(Totdeauna cu mine** – regia Solomon Șuster).

Dintre filmele petrecute chiar în zilele războiului s-a detașat prin temă și stil **Ascensiune,** filmul regizoarei Larisa Șepitko, după o nuvelă a lui Vasili Bikov. Regizoarea intră pe un ton patetic în discuția despre incompatibilitatea lui **a trăda** cu **a trăi.**

O altă serie de filme distincte ca tipologie le-aș numi banal „de dragoste", în sensul că ele așează în centru întîlnirea dintre un bărbat și o femeie. Întîlniri ratate care nu mai pot repara începuturi greșite, întîlniri întîrziate care nu mai pot repara inițiuri greșite, întîlniri ratate din lipsă de cunoaștere sau chiar dintr-o tardivă descoperire de sine ; întîlniri care se consumă însă în cadrul vieții actuale și care transmit direct sau implicit pulsul contemporan, al mentalităților în mișcare, al modului de existență cotidian, al condiției femeii și – de ce nu? – al partenerului ei de viață **(Sonată pe malul lacului** – regia Varis Brasea și Gunar Țilinski, **Apărarea are cuvîntul** – regia Vadim Abzdrașlitov). În sfîrșit, selecția a fost dominată prin nivelul realizării artistice de **Pianina mecanică,** scenariu inspirat după piesa lui Cehov, jucată la noi cu titlul **Un Hamlet de provincie,** realizat de Nikita Mihalkov, autorul a două excelente filme cunoscute cinefililor noștri **(Sclava iubirii** și **Furtul trenului cu aur).** Un film care atinge esența meditației cehoviene, „revelația iubirii, a iertării și a înțelegerii ca singurul mijloc de supraviețuire".

Stînd de vorbă cu regizorul Nikita Mihalkov despre proiectele sale –un film din anii războiului civil – nu m-am putut opri să nu închid în gînd bucla acestui itinerar moscovit amintindu-mi de pînzele cubiste ale lui Koncealovski – bunicul tînărului regizor – pe care le privisem în prima seară la Galeria Tretiakov.

Adina Darian

Sport

Ploaia umblă cu genunchi de miel

LA HOTARUL primăverii, sufletul încearcă bucuria pe care-ar simți-o degetele împletînd în cozi groase părul fetelor ce ne sînt dragi și înnoptăm cu gîndul la ele.

Patru fii de zeu, aznoapte, au pus să răsară brînduși în Cișmigiu, la izvorul lui Eminescu.

Subpămîntul de mătase al grădinii în care tei negri se vor fi odihnind aplecați pe ape de demult se schimbă-n mierle cu gușa plină de austru gata să se izbească, pline de dor, în cercevele.

Toate lucrurile își au aburul lor de nemurire, primăvara mai mult ca niciodată — dovadă că sub fiecare frunză de astă toamnă locul miroase a violete de Parma, florile cele mai repezi trecătoare în sînge.

Ne cercetează, pe deasupra casei, cu genunchi de miel, o ploaie din adînc de tufe de liliac. Iar prin cer, să limpezească cerurile de mai sus și să le arunce în cîntec, trec patru pîlcuri de mesteceni de la Rîmnicu-Vîlcea spre Sibiu ca să bea rouă căzută de pe stelele ce luminează Transilvania.

Răsăritul e un bot de vițel înmuiat în lapte, asfințitul e un țap roșu, dăm din aripi la miazănoapte, batem din călcîie la miazăzi — amețiți, cînd vine primăvara, intrăm cu genunchii în constelația jocului de-a gemenii scoși la uscat pe toloaca mînjilor derbedei, mai mult cu gîndul la sticlă decît la uger.

Ceasul are coarne de berbec și umblă de-a bușilea printre gîndăceii de aur zburînd din sălcii în sigiliile de zîmbet dulce și împovărate numai de floare ale lunii martie.

Verdele dînd bubă-n crînguri fură, pentru totdeauna, zborul sitarilor, mugurul îmbobocește, frunza se ascute-n zimții ce vor înfrunta norocul — lumină sau ger, — vine primăvara și, doamne!, ce m-aș mai da în stambă într-un loc de taină, unde se toarnă vin cu clientul de față.

Aflu în ultimul moment o veste uluitoare : aseară la Mogoșoaia a cîntat păunul lîngă treptele palatului, sub sălcii. E semnul neîndoielnic al primăverii. Nu va mai ninge. Seara stați cu urechea plecată și veți auzi cum pocnesc mugurii. Albi și îngerii.

Fănuș Neagu

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director : GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA : București Piața Scînteii nr. 1 poarta B2 — B3 Telefon : 17.60.10 ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff nr. 10. Telefon : 18.83.99. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei : 6 luni — 52 lei : 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII".